

**Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı**

**HALKIN, DİNÎ BİLGİLERİ VE
BU DİNÎ BİLGİLERİ ÖĞRENME KAYNAKLARI
(RİZE İLİ ÖRNEĞİ)**

Savaş ÇETİNKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN

SİVAS

Ocak 2010

**HALKIN, DİNÎ BİLGİLERİ VE
BU DİNÎ BİLGİLERİ ÖĞRENME KAYNAKLARI
(RİZE İLİ ÖRNEĞİ)**

Savaş ÇETİNKAYA

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Felsefe ve Din Bilimleri
Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

SİVAS
Ocak 2010

KABUL VE ONAY

Savaş ÇETİNKAYA'nın hazırlamış olduğu "Halkın, Dinî Bilgileri ve Bu Dinî Bilgileri Öğrenme Kaynakları (Rize İli Örneği)" başlıklı bu çalışma, 07.01.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, "Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Zeki AYDIN (Başkan, Danışman)

Doç. Dr. Hüseyin YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Durmuş TATLILIOĞLU

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.07/01/2010

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

ÇETİNKAYA, Savaş, “Halkın, Dinî Bilgileri ve Bu Dinî Bilgileri Öğrenme Kaynakları (Rize İli Örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, Sivas 2010.

Bu tez, T.C. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

“Halkın, Dinî Bilgileri ve Bu Bilgileri Öğrenme Kaynakları (Rize İli Örneği)” adlı bu araştırma dört bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın problemi, amacı ve önemi, denenceleri ve araştırmanın tekniği, sayıtlıları ve sınırlılıkları, araştırmada geçen temel kavramlar ve son olarak da araştırmanın evren ve örnekleme üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, din eğitimi veren kurumlar ve işlevleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde Rize halkından rastgele seçilen 100 kişi ile yapılan mülakat sonucu elde edilen bulgular, tablolar halinde gösterilmiş, verilen cevaplar doğrultusunda yorumlar yapılmıştır.

Dördüncü bölümde, araştırmadan çıkan sonuç ve araştırmaya bağlı bir takım öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Din Eğitimi, Dinî Eğitim, Dinî Bilgi,

ABSTRACT

Çetinkaya, Savaş, "The sources used by the public in understanding religion" (Rize province case study), Sivas 2010.

This thesis has been prepared for the graduate program at the Social Sciences Institute at Republic University in Turkey.

The study titled "The sources used by the public in understanding religion" (Rize province case study) is composed of four parts.

The first part examines the problem in question, the purpose and importance of the question, the hypothesis and method of research, data and limitations, the fundamental concepts of the research and the samples and overall findings of the research.

The second part provides information on institutions that provide religious education and their functions.

The third part presents the findings of a survey conducted with 100 randomly selected people in the province of Rize. These findings are presented in table format and comments are presented based on the answers provided.

The fourth part presents the conclusions of the research and suggestions for further research.

Keywords: Education of Religion, Religious Education, Religious

İÇİNDEKİLER

<u>KABUL VE ONAY</u>	ii
<u>ÖZET</u>	iii
<u>ABSTRAC</u>	iv
<u>İÇİNDEKİLER</u>	v
<u>KISALTMALAR</u>	x
<u>ÖNSÖZ</u>	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. PROBLEM **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
2. DENENCELER **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
3. SAYILTILAR..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
4. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
7. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
8. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BENZER ÇALIŞMALAR..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETİM KURUMLARI

- 1.ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN ÖĞRETİMİ..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
 - 1.1.Genel İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Dersleri**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
 - 1.2. Ortaöğretimde Meslekî Din Öğretimi.... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
 - 1.3. Yüksek Öğretimde Meslekî Din Öğretimi**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 2.YAYGIN DİN EĞİTİMİ KURUMLARI..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
 - 2.1.Aile **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
 - 2.2. Cami..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

- 2.3. Kur'an Kursları..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 2.4. Kitle İletişim Araçları **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 2.5. Tarikat ve Cemaatler..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

A. KATILIMCILAR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

1. Yaş durumu **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
2. Cinsiyet Durumu **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
3. Medeni durum **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
4. Öğrenim Durumu **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
5. Meslek Durumu **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
6. Aylık Gelir Durumu..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
7. Doğum Yeri Durumu **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
8. Oturulan Yer Durumu..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

B. DİNÎ BİLGİ VE BİLGİ KAYNAKLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

1. Kelime-i Şehadet ve Anlamı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
2. Kelime-i Şehadet ve Anlamını Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
3. Kelime-i Şehadet ve Anlamı İle İlgili Bilgilerin Kaynağı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
4. İslâm İncasına Göre İmanın Şartları **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
5. İslâm İncasına Göre İmanın Şartı Kaçtır Sorusuna Verilen Cevapların Oturulan Yer Durumuna Göre Dağılımı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
6. İmanın Şartıyla İlgili Bilgilerin Kaynağı.. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 7.Allah'ın Sıfatları **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
8. Allah'ın Sıfatları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
9. Allah'ın Sıfatları İle İlgili Bilgilerin Kaynağı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

10. Peygamberler Niçin Gönderilmiştir?..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
11. Peygamberlerin Görevleriyle İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
12. Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir?**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
13. Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
14. Salâvat İle İlgili Bilgilerin Kaynağı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 1.15. Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir?**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
16. Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
17. Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri .. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
18. Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri Neresidir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı ... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
19. Hz. Peygamber'in (sav) Kabrinin Yeri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
20. Hz. Peygamber'in (sav) Kabri Nerededir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
21. Dört Büyük Kutsal Kitabın Adları **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
22. Kutsal Kitapların Gönderildiği Peygamberler**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
23. Dört Büyük Kutsal Kitap ile İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
24. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Bilme Durumu..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
25. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
26. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Öğrenme İle İlgili Bilgilerin Kaynağı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
27. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
28. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuma Durumu**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

29. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
30. Ayet Ne Demektir? **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
31. Ayet İle İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
32. Ayetin Ne Demek Olduğunu Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
33. Sûre Ne Demektir? **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
34. Sûre Ne Demektir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
35. Sûre İle İlgili Bilgilerin Kaynağı..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
36. Namaz Sûrelerinin Ezbere Bilinmesi..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
37. Namaz Sûreleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
38. Ezbere Bilinen Ayet Veya Sûre Meali.... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
39. Ezbere Bilinen Ayet ve Sûre Mealleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
40. Dört Büyük Melek **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
41. Dört Büyük Meleğin Adları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
42. Dört Büyük Melekle ilgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 1.43. Dört Büyük Meleğin Görevler **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
44. Dört Büyük Meleğin Görevleri Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
45. Dört Büyük Meleğin Görevleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
46. Kaza ve Kader Nedir?..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
47. Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerin Kaynağı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
48. Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerinizi Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 1.49. İnanç Esaslarına Olan Yaklaşım..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
50. Mülakata Katılanların Dinî Açından Kendilerini Nasıl Tanımladıkları **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

51. Namaz Kılma Durumu..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 52 Oruç Tutma Durumu **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
53. Oruç Tutar Mısınız Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
54. İbadetlerin Niçin Yapıldığı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
55. Başörtüsü İle İlgili Düşünceler..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
56. Başörtüsü Takmak Sizce Şart mı Sorusuna Verilen Cevapların Doğum Yeri Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
- 57 Cemaat Faaliyetlerine Katılma Durumu .. **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
58. Herhangi Bir Dinî Cemaatin Faaliyetlerine Katılıyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
59. Dinî Cemaat Faaliyetlerine Katılanların Katılma Nedenleri **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
60. Dinî Kitap Okuma Durumu..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
61. Radyo ve Televizyondaki Dinî Programları Takip Etme Durumu**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
62. Radyo ve Televizyonda Hangi Kanalı ve Kimi Takip Edersiniz Sorusuna Verilen Cevapları Yaş Durumuna Göre Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
63. Din Görevlilerine Bakış **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
64. Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı?**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
65. Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
66. Örgün Eğitimde Okutulan DKAB Dersi Yeterli mi? **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
67. Çocuğunuza Din Eğitimini Kim Veriyor?**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
68. Çocuğunuza Din Eğitimini Kim Veriyor Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**
69. Din Eğitimini En iyi Hangi Kurum Verir?**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇLAR..... **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

2. ÖNERİLER **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

KAYNAKÇA **Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

EK-1 HALKIN, DİNÎ BİLGİLERİ VE BU DİNÎ BİLGİLERİ ÖĞRENME
KAYNAKLARI İLE ALAKALI MÜLAKAT FORMU**Hata! Yer işareti tanımlanmamış.**

KISALTMALAR

- AÜ:** Ankara Üniversitesi
as: Aleyhi-s Selam
CÜ: Cumhuriyet Üniversitesi
Dem: Değerler Eğitim Merkezi
DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı
DKAB: Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi
Fak: Fakülte
İBAV: İlahiyat Bilimleri Araştırma Vakfı
İFAV: MÜ İlahiyat Fakültesi Vakfı
İHL: İmam Hatip Lisesi
İSAM: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi
İSAV: İslâmî İlimler Araştırma Vakfı
İÜ: İstanbul Üniversitesi
MEB: Milli Eğitim Bakanlığı
MÜ: Marmara Üniversitesi
SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sav: Sallallahü Aleyhi ve Selem
TDV: Türkiye Diyanet Vakfı
TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
Tv: Televizyon
vb.: Ve Benzerleri
Yay.: Yayınları
YLT: Yüksek Lisans Tezi
YÖK: Yüksek Öğrenim Kurumu

ÖNSÖZ

İslâm'ın içtimaî yapısı değerlendirilirken üzerinde durulması gereken en önemli hususlardan biri, onun hiçbir zaman sarsılmayacak şekilde sağlam bir akide ve amel üzerine oturtulmuş olmasıdır.

Meselenin bu yanı göz ardı edilerek yapılacak bütün tahliller, kanaatimce daima eksik ve yarım kalacaktır. Zira iman ve İslâm rükünlerinin hayata hayat olmasında her birinin içtimaî yapı üzerinde kendine has bir önemi ve ağırlığı olsa da, birinin diğerinden daha önemli ve ağırlıklı olduğunu söylemek mümkün değildir.

Allah'a meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahrete ve kedere iman eden bir toplum ile iman etmeyen bir toplum arasında anlayış, telakki ve yaşantı bakımından ne derece farklılıklar olacağı izahtan varestedir. Ayrıca namaz, oruç, zekât, hac ve diğer amelî hususlarla mücehhez bir toplum ile bunlardan mahrum kalabalıkların birbirinden farklı oldukları açıktır. Bu itibarla bir kere daha tekrar etmeliyim ki, İslâm'ın içtimaî yapısı tamamen akide ve amele dayalıdır ve değerlendirmeler bu esasa göre yapılmalıdır.

İnsan doğuştan potansiyel yeteneklerle dünyaya gelir. Yetenekler ancak eğitimle açığa çıkarılır ve geliştirilir. İnsan, hayatının başlangıcından ölümüne kadar sürekli öğrenme etkinliği içerisinde. Bu etkinlikler nedeniyledir ki o, çeşitli alışkanlıklar, bilgi ve beceriler, inanç ve tutumlar kazanır. Bunları öğrenmek için herhangi bir zaman ve mekân sınırlaması yoktur. Öğrenme, hayatın her alanında; ailede, okulda, dinî mabetlerde, sinemada, tiyatrodaki, televizyonda, bilgisayarda, vs. söz konusu olur.

İlk olarak ailede yakın çevreyi taklitle başlayan eğitim, özdeşleşme yoluyla, görerek, yaşayarak öğrenim şeklinde devam etmektedir. Bireyin ilk dönemlerinden itibaren başlayan eğitim etkinliklerinin içinde din eğitimi de vardır.

Din, doğuştan gelen bir ihtiyaçtır. Antropolojik araştırmalar dinin tarihinin insanlık tarihiyle eşdeğerde olduğunu göstermiştir. Yine araştırmalar, tarih boyunca, bireysel bazda dinsizler bulunabildiği halde, dinsiz toplumun söz konusu olmadığını ortaya koymuştur. Birey, doğasında var olan bu ihtiyaç gereği doğru ya da yanlış mutlaka bir şeye inanmalıdır ki, var olan bu ihtiyaç giderilsin. Ancak insan bu ihtiyacını bazen doğru kaynaktan aldığı bilgilerle karşılamış, bazen de bizzat kendisi bir inanç dünyası oluşturmuştur.

İnsan yaratılış özelliği olarak bilinçli bir şekilde etkilenmeye, davranış kazanmaya ve davranışlarını değiştirmeye müsaittir. Bu değişiklik eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir. Yine yaratılış özelliği olarak insan hem çevresini ve

çevresindeki diğer varlıkları, hem de kendi cinsinden olanları etkileyerek geliştirme kabiliyetindedir. Eğitim, bir bakıma anne-baba veya öğretmen tarafından yapılan etkidir. Bu etki her zaman için vardır ve genel nitelikte, bilinçli ya da bilinçsiz her türlü etkiyi kapsar. İşte insanın bu etkileme ve etkilenme özelliği dikkate alınınca, eğitimin şansa bırakılmayacak kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma bir alan araştırması olmakla birlikte esas olarak mülakat tekniği ile bilgi toplanmıştır. Birinci bölümde araştırmanın metodolojisi açıklanmıştır. Araştırmanın problemi, amacı ve önemi, denenceleri ve araştırmanın tekniği, sayıtlıları, sınırlılıkları, araştırmanın, evren ve örnekleme, araştırmada geçen temel kavramlar ve son olarak da araştırma ile ilgili benzer çalışmalar üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde, din eğitimi veren kurumlar ve bu kurumların işlevleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Rize halkından rastgele seçilmiş 100 kişiyle yapılan mülakat sonucu elde edilen bulgular ve yorumlar yer almıştır.

Son bölümde ise “sonuç ve önerilere” yer verilmiştir.

Bu çalışma Rize halkının dinî bilgileri ve bu bilgileri öğrenme kaynaklarının tespit edilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Araştırmanın her aşamasında teşvik ve yardımlarını gördüğüm saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın başta olmak üzere, katkı ve desteklerini esirgemeyen Doç.Dr. Hüseyin Yılmaz’a, Yrd.Doç.Dr. Durmuş Tatlıoğlu’na, bilgisayar programı ile ilgili yardımlarından dolayı Yrd.Doç.Dr. Naci Murat beye, mülakat sorularını içtenlikle cevaplandıran Rize halkına, sevgili arkadaşım Mevlüt Karabakla’ya ve destek ve dualarını her daim yanımda hissettiğim değerli eşim Hatice Çetinkaya’ya teşekkür ederim.

SAVAŞ ÇETİNKAYA
SİVAS 2010

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın konusu genel hatlarıyla tanıtılmış, araştırmanın problemi ve böyle bir araştırmaya duyulan ihtiyaç açıklanmıştır. Daha sonra denencelere yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın yöntemi belirtilmiş, araştırmanın dayandırıldığı bir takım temellere sayılılar kısmında yer verilmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları, evreni ve örneklemini, araştırmada geçen temel kavramlar ve son olarak da araştırma ile ilgili benzer çalışmalar üzerinde durulmuştur.

1. PROBLEM

Din, insanoğlu için vazgeçilmez bir olgudur. İnsanların herhangi bir dine ve kutsala olan inancı insanlık tarihiyle yaşittir. İlk insandan günümüze kadar yaşamış olan bütün toplumlarda, ilâhi ya da ilâhi olmayan bir dine ve yaratıcıya inanma, bu imanın gereklerini yerine getirme çabası görülmektedir.

Bütün dinlerde inanç, ibadet, muamelât ve ahlâk ilkeleri bulunmaktadır. Yani din koyucu, din mensuplarından kabul etmelerini istediği bazı inanç ilkeleriyle, tek başına veya birbirleriyle ilişkilerinde uymalarını ve hayatlarına uygulamalarını istediği bazı ibadet, muamelât ve ahlâk ilkelerini insanlara iletmiştir. Bu ilkeler o dinin ana yapısını oluşturmaktadır. Bütün dinler mensuplarından inanç esaslarına bütünüyle iman etmelerini, ibadet, muamelât ve ahlâk kurallarını yerine getirmelerini ve bazı yasaklara da dikkat etmelerini istemektedir.

İnsanlar açısından, dinlerin isteklerinin yerine getirilmesi, dinin inanç, ibadet, muamelât ve ahlak ilkelerinin, bazı emir ve yasaklarının bilinmesi ile mümkündür. İnsanların dinin bu ilkelerini öğrenebilmesi ise eğitim ve öğretim faaliyeti ile olacaktır. Her ne kadar rastlantı, farkında olmadan ve yaşantı sonucu öğrenme gerçekleşse bile; uzmanlar, bunların çok uzun zaman aldığı ve yetersiz kaldığını ifade etmektedirler. Onlara göre çocuklar daha okul çağına gelmeden, aile içinde eğitime başlanmalı, bazı temel dinî bilgiler küçükken kazandırılmalıdır. Allah'a iman, Allah sevgisi ve dinî motiflerin sevdirmesi küçük yaşlarda sağlanmalı ki

çocuk büyüüp de dinî emir ve yasaklara uyma zorunluluğu yaşına (buluş çağı) geldiğinde inanç, psikolojik ve ruhî açıdan zorlanmadan dinin emir ve yasaklarına, inanç, ibadet, muamelât ve ahlâk ile ilgili kurallara uyabilsin.¹

Bütün dinlerin gayesi, mensuplarına gerek bu dünyada ve gerekse ölümden sonraki hayatta kurtuluşu sağlamaktır. İlâhî dinlerin sonuncusu ve en mükemmeli olan İslâm'ın gayesi de Dünya hayatında dinin emir ve yasaklarına olan bağlılığıyla, dinî ve ahlaki yaşantısıyla bütün insanlığa örnek olacak bir mümin yetiştirmek, buna bağlı olarak da mensuplarına dünya ve ahiret saadetini temin etmek olarak ifade edilebilir.

Yanlış ve amacından uzak olan bilgilerden sakınmak için dinin asıl, doğru ve güvenilir kaynağından, doğru yerde, doğru zamanda ve doğru kişilerden öğrenilmesi gerekir. Bununla birlikte eğitim, insanın doğumundan ölümüne kadar devam eden bir süreçtir. Doğuştan getirilen biyolojik ve genetik özellikler yanında sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik çevrenin birbirini etkilemesi ile insan, bir takım alışkanlık ve davranışlar inanç ve tutumlar kazanmaktadır.

Ferdin içinde yaşadığı çevre ve toplumun değerlerini benimsemesi toplumsal uyum ve huzur açısından önem arz etmektedir. Bu uyum ve huzurun sağlanması milli ve manevi değerlerimizin temelini teşkil eden dinin öğretilmesi ile mümkün olabilecektir. Nitekim bütün dünyada kültür, eğitim, sosyal ve ekonomik seviyesi ne olursa olsun her toplum huzurlu ve güvenli bir ortam oluşturmak için din ve din eğitimine özel bir önem vermektedir.

Din eğitimi toplumun asayişini için de önemli bir etkiye sahiptir. Din eğitiminin olmadığı ya da yetersiz olduğu toplumlarda maddeci bir anlayış yerleşerek menfaatler ön plana çıkabilir. Böylece insanların birbirine güvenmediği, tahammülsüzlüklerin arttığı, millet olma şuurundan uzak, çok basit meselelerin bile probleme dönüştüğü bir toplum hâline gelinebilir. Nitekim ahlaki değerlerin altüst olduğu günümüzde din eğitiminin yetersizliğine paralel olarak huzursuzluklar da artmaktadır. Bu huzursuzlukların asgari seviyeye indirilmesinde din eğitiminin yaygınlaştırılması, doğru ve yeterli bir şekilde verilmesiyle daha huzurlu bir toplum

¹ Nurdan, MASAT SUBAŞI, **Sosyo Ekonomik Düzeyi Yüksek Kadınların Dinî Bilgileri ve Bilgi Kaynakları (Üsküdar İlçesi Örneği)**, CÜ SBE YL Tezi, Sivas 2006.

oluşumuna katkı sağlanabilir. Her insanın başına bir polis konulamayacağına göre, yeterli, doğru ve zamanında verilecek bir din eğitimi sayesinde iradesini ve nefsanî arzularını kontrol edebilen, şahsiyetli güvenilir ve inançlı insanlar yetiştirmenin önemi her geçen gün biraz daha artmaktadır.

Din eğitimi ülkemizde gerek örgün eğitimde gerekse yaygın eğitimde verilmektedir. Örgün eğitimde ilköğretim 4. sınıftan itibaren, lise son sınıfa kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi okutulmakta; yaygın eğitimde ise cami, Kur'an kursu, kitle iletişim araçları ve şahsi gayretlerle (cemaat, dergi, kitap vb.) din eğitimi yapılmaktadır.

Acaba Türkiye'deki Müslümanlar dinini nerelerden öğreniyor? Dinin aslı kaynaklarına ne kadar müracaat ediyor? Dini doğru zamanda, doğru yerde ve doğru kişilerden öğrenebiliyorlar mı? vb. soruların cevaplandırılmasına ihtiyaç vardır.

Konuyla ilgili Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde bu amaçla yapılmış üç adet çalışma bulunmaktadır.² Daha önce yapılmış olan bu çalışmalara devam edilmesi ülkemizin din eğitimcilerine yol gösterici olacaktır.

Problem Cümlesi: Günümüzde Türk toplumunun inanç esaslarıyla ilgili dinî bilgileri ne kadardır ve bu bilgileri nereden öğrenmektedir?

Alt Problemler:

1. Rize halkı, inanç esaslarıyla ilgili temel dinî bilgileri bilme bakımından hangi seviyededir?
2. Rize halkı, inanç esaslarıyla ilgili temel dinî bilgileri nerelerden öğrenmişlerdir?
3. Rize halkının Kur'an-ı Kerim ve meal okuma alışkanlıkları hangi seviyededir?
4. Rize halkı inanç esasları ile ilgili şüphe taşımakta mıdır?
5. Rize halkının bazı dinî uygulamalar hakkındaki düşünceleri nedir?

² Nurdan, Masat Subaşı, **Sosyo Ekonomik Düzeyi Yüksek Kadınların Dinî Bilgileri ve Bilgi Kaynakları (Üsküdar İlçesi Örneği)**, CÜ SBE YL Tezi, Sivas 2006. Harun, Yılmaz, **Zara Halkının Dinî Bilgileri ve Bu Bilgileri Öğrenme Kaynakları** CÜ SBE YL Tezi,, Sivas 2005. Ayhan, Erdönmez, **Türk Toplumunun Dinî Bilgileri Öğrenme Kaynakları (Tokat İli Örneği)**, CÜ SBE YL Tezi, Sivas 2005.

6. Rize halkının televizyon ve radyolardaki dinî programları takip etmeleri hangi seviyededir?

7. Rize halkı, en eğitimini iyi din hangi kurumun vereceği konusunda ne düşünmektedirler?

8. Rize halkının dinî grupların faaliyetlerine katılma durumu nedir?

9. Rize halkının Hz. Muhammed (sav) hakkındaki bilgileri ne seviyededir?

2. DENENCELER

1. Rize halkının inanç esaslarıyla ilgili temel dinî bilgileri bilme seviyesi yüksektir.

2. Rize halkı, İslam'ın temel inanç esaslarıyla ilgili bilgileri daha çok cami ve okuldan öğrenmişlerdir.

3. Rize halkının Hz. Muhammed (sav) hakkındaki bilgileri ileri seviyededir.

4. Rize halkı peygamberler ve Hz. Muhammed (sav) hakkındaki bilgilerini aile ve okuldan öğrenmişlerdir.

5. Rize halkının Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma ve ezbere bilme seviyesi yüksek, meal ve tefsir okuma oranı ise düşüktür.

6. Rize halkı, Kur'an-ı Kerim okumayı genellikle Kur'an kursundan öğrenmişlerdir.

7. Rize halkının dinî ibadet ve uygulamalara karşı tutumları pozitiftir.

8. Rize halkının inanç esaslarıyla ilgili şüphe taşıma oranı düşüktür.

9. Dinî cemaatlerin faaliyetlerine katılan Rize halkında dini daha iyi yaşama düşüncesi hâkimdir.

10. Rize halkının radyo ve televizyonlardaki dinî programları takip etme eğilimi düşüktür.

3. SAYILTILAR

1. Bu araştırma için seçilen yöntem, araştırmanın amacına, konusuna ve problemine uygundur.

2. Mülakat soruları araştırmaya katılan Rize halkı tarafından samimi bir şekilde cevaplandırılmıştır.

3. Yapılan mülakat geçerli ve güvenilirdir.

4. Din eğitimi kurumlarının din eğitiminde yeterliliğinin tespit edilip, eksikliklerin konuyla ilgilenen şahıs veya kurumların dikkatine sunulması, din eğitimine ilişkin iyileştirme çabalarına katkı sağlayacaktır.

4. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın amacı, Rize halkının ibadetlere ilişkin bilgilerinin yoklanması, sahip oldukları bu bilgileri nereden ve hangi eğitim kurumlarından elde ettiklerinin tespit edilmesidir. Bu çerçevede, dinî bilgi veren örgün ve yaygın eğitim kurumlarının neler olduğu, halkın bunlara olan ilgisi ve bakış açısı, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının halkın dinî bilgi edinmelerindeki etkisi ve bu kurumların dinî bilgileri vermede eksik yönlerinin olup olmadığı, varsa neler olduğu açıklığa kavuşturulmak amaçlanmıştır.

Daha önce bu amaçla Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde üç adet çalışma yapılmıştır. Yapılacak olan bu araştırma, örgün ve yaygın eğitim kurumları yöneticilerine, Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı yetkililerine, örgün ve yaygın eğitim kurumlarının halka olan etkisi, din öğretimindeki eksikliklerinin neler olduğunun tespit edilmesi ve bundan sonra yapılacak olan çalışmalara bir yardımcı olması açısından da önemlidir.

5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI

1. Araştırma Rize il merkezi ve ilçelerinde ikamet eden 100 Müslümanla sınırlıdır.

2. Bu araştırma 2009 yılında yapılmış olup veriler ve sonuçlar yapıldığı zaman ile sınırlıdır.

3. Araştırmada elde edilen sonuçlar, örneklem grubu olarak seçilen 100 kişiden alınan bilgiler ile sınırlıdır.

4. Araştırmada dinî bilgiler ile ilgili sorular, İslam dininin itikat konuları ile sınırlıdır. Bu soruların hazırlanmasına, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayımlanan Mehmet Soymen'e ait Cep İlmihali temel teşkil etmiştir.

5. Araştırma, hazırlanan mülakat soruları ve Rize halkının bu sorulara verdiği cevaplarla sınırlıdır.

6. Araştırma 15 yaş üstü Rize halkının dinî bilgileri ve bilgi kaynakları ile sınırlıdır.

7. Rize halkının dinî bilgi seviyelerinin ölçümünü objektif kılabilmek için İlahiyat Fakültesi mezunları ve İmam Hatip Lisesi mezunları araştırmaya dâhil edilmemiştir.

6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan alan araştırmasında tarama modeli ve veri toplama aracı olarak mülakat tekniği kullanılmıştır. Alan araştırması yöntemiyle hazırlanan bu çalışmada mülakat tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya katılan denekler arasında cinsiyet ayırımı yapılmamış, araştırmanın geçerliliğine olumsuz etkisi olmamasına dikkat edilerek 15 yaş üzeri yetişkinlerden rast gele seçilmiştir.

İnanç esasları ile ilgili bir takım sorularla gerçekleştirdiğim mülakat sonuçları değerlendirilmiş, genel durum tespiti yapıldıktan sonra eksiklik ve yetersizlikler tespit edilerek sorunun çözümüne yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Din eğitimi veren kurumlar hakkında bilgi vermek ve araştırmayı temellendirmek amacıyla, imkânlar ölçüsünde ilgili literatür taranmış, konunun tarihî boyutu ve yasal temelleri araştırılmış, istatistikî bilgilerin ve elde edilen bulguların yorumlanmasında çeşitli kaynaklardan ve bilimsel çalışmalardan istifade edilmiştir.

Bu araştırmada kullanılan mülakat tekniği sırasında bu tekniğin kullanılmasının birçok zorluğu ile karşılaştım. Araştırmanın objektif olması ve çıkan verilerin maksimum seviyede genellik ifade etmesi için her tabakadan kişiye ulaşma isteği beraberinde birçok zorluğu da beraberinde getirmiştir. Bu zorluklar, mülakat yapmak için gidilen kişilerin sorulara cevap vermek istememesi, kişilerin dinî bilgilerini kontrol ettirmekten kaçınması, dinî konuları bilmedikleri gerçeği ile yüzleşmekten korkmaları, fişlendiklerini zannetmeleri gibi zorluklardır. Bu zorlukların yanında mülakatın 30 ila 45 dakika hatta bazen bir saat zaman alması nedeniyle deneklerin zaman ayırmada problemler çıkarmaları yine mülakat tekniğinin uygulama zorluğu olarak karşımıza çıkmıştır.

Evren ve Örneklem: Bu araştırmanın evreni, Türk toplumunun bir kesiti olan ve 2009 yılında Rize’de yaşayan kişilerden oluşmaktadır. Rize halkı, gelir seviyesi çay fabrikaları ve çay tarımına dayanan ekonomisi ile ortalama Anadolu

illerinden daha yüksek bir gelir seviyesine sahip olması nedeniyle seçilmiştir. Ayrıca araştırmacının bu ilde ikamet etmesi de etkili olmuştur.

Araştırmayla il ve ilçe merkezinde bulunan yoğun Kur'an kurslarının halkın din eğitimine katkısının ne seviyede olduğu ölçülmek istenmiştir. Araştırmanın örneklemini ise Rize halkının tamamına ulaşmak mümkün olmadığından Rize'de yaşayan 100 kişilik bir gruptur. Özellikle 100 kişi ile mülakat yapılması, sonuçların daha rahat değerlendirilmesi içindir.

Bilgilerin Toplanması: Rize halkının ibadetlere ilişkin bilgilerinin yoklanması, sahip oldukları bu bilgileri nereden ve hangi eğitim kurumlarından elde ettiklerinin tespit edilmesine yönelik hazırlanan mülakat formu, ilgili araştırmalar tarandıktan ve gerekli uzman görüşleri alındıktan sonra denencelerin ispatına yönelik 58 sorudan oluşturulmuştur.

Mülakat sorularını içeren 100 adet form, bizzat araştırmacı tarafından 2009 yılında Rize ilinde yaşayan ve rastgele seçilen şahıslara yöneltilmiştir.

Mülakat sorularının cevaplandırılması ortalama 30-45 dakika sürmekte olup sorular görüşmeyi kabul eden şahıslara yöneltilmiş, mülakat teklifine olumlu cevap vermeyen veya araştırma konusunu öğrenince soruları cevaplamak istemeyen şahıslar zorlanmamış ve örneklem grubundan çıkartılmıştır.

Araştırma süresince karşılaşılan olumsuz tepkilere rağmen, mülakatın içeriği incelendikten sonra, bu şekilde bir araştırmanın yapıyor olmasından mutluluk duyanlar ve teşekkürlerini iletenler de olmuştur.

Bilgilerin Analizi: Mülakat formlarının istatistiksel analizi ve yorumu için SPSS Ver. 15.0 (Statistical Package for Social Sciences) programı kullanılmıştır. Mülakat değerlendirmede değişkenlere ait cevaplar hem düz hem de çapraz tablolar hâlinde gösterilmiştir. Tabloda yer alan her alana ait bilgiler hem veri sayımı (frekans), satır yüzdesi, kolon yüzdesi şeklinde sunulmuştur. Ayrıca çapraz tablolama (crosstab) istatistiksel analizde Ki-Kare (Chi-Square) analiz tekniği kullanılmıştır. İki değişken arasında çaprazlama yapıldıktan sonra, Pearson Chi-Square satırı ile Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü) kolonunun kesiştiği noktadaki değer (% 5 anlamlılık seviyesi için kritik değer olan) 0,05'ten küçük ise veri anlamlı bulunmuştur.

7. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI

Bu tezde kullanılan temel kavramların anlamları aşağıdaki gibidir.

Din eğitimi: Din eğitimi, kişinin ve toplumun din ihtiyacını karşılamaya³ yönelik olarak, din kültürünün yetişmekte olan nesle aktarılması ve toplum fertlerine dinî ihtiyaçların karşılanması amacıyla yapılan faaliyetlerdir. Bir başka ifadeyle din eğitimi, kişiye, dince istenen davranışları benimseyerek yerine getirebilme, dince istenmeyen davranışlar karşısında da nefsinin arzularını frenleyebilme alışkanlığını kazandırmaktır.

Aile: Anne baba ve varsa çocuklardan oluşan en küçük sosyal yapıdır.

Okul: Aynı yaş grubu öğrencilere bir plan dâhilinde ve uzman kadrosu ile eğitim öğretim hizmeti veren kurumdur.

Kur'an Kursu: Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı, isteyen vatandaşlara Kur'an okunmasını öğretmek ve ezberletmek, Hz. Muhammed'i (sav) tanıtmak, İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk ile ilgili bilgilerini kazandırmak için faaliyet gösteren din eğitimi kurumudur.

Cami: Müslümanların ferdî veya toplu olarak ibadet ettikleri hutbe, vaaz ve sohbet yoluyla bilgilendikleri hem dinî hem de sosyal eğitim kurumudur.

Kitle İletişim Araçları: İnsanların kısa zamanda kısa yoldan bilgilendirilmesini sağlayan radyo, televizyon, sinema, internet, gazete, dergi vb. gibi iletişim araçlarıdır.

Dinî Cemaatler/Tarikatlar/Gruplar: Manevî bağlarla bir araya gelerek halkın dinini öğrenmesi ve ahlâkî davranış kazanması için faaliyetler organize eden gruplardır.

Eğitimci: Mesleği öğretmen olan, aynı zamanda özel dersler de veren kişilerdir.

İşletmeci: Çalıştıkları işyerlerinin sahipleri olan fertlerdir.

Özel Ders: Örgün ve yaygın din eğitim kurumları çalışanlarıyla dinî bilgileneleme yönelik birebir yapılan derstir.

³ Hüseyin Yılmaz, **Din Eğitimi ve Toplumsal Barış**, İnsan Yay., İstanbul 2003, s.12.

8. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BENZER ÇALIŞMALAR

Burada, araştırmayla ilgili benzer çalışmalar hakkında aşağıda özet bilgi verilmiştir.

1. Harun, Yılmaz, **Zara Halkının Dinî Bilgileri ve Bu Bilgileri Öğrenme Kaynakları**, CÜ SBE, YL Tezi, Sivas 2005.

Bu çalışmada Sivas'ın Zara ilçesi halkının dinî bilgi seviyesinin ölçülmesinden yola çıkılarak örgün ve yaygın eğitim kurumlarındaki eksikliklere ve yetersizliklere dikkat çekilmiştir.

Zara halkının yeterli dinî bilgiye sahip olmadıkları, buna rağmen dinî bilgi öğrenmek için bir gayret içine girmedikleri tespit edilmiştir.

Yöre halkının dinî bilgi edinmek için en fazla yararlandığı eğitim kurumlarının sırasıyla aile, okul ve cami olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak halk din eğitiminin en ideal biçimde Kur'an kursları tarafından verileceğine inanmaktadır.

2. Ayhan, Erdönmez, **Türk Toplumunun Dinî Bilgileri Öğrenme Kaynakları (Tokat İli Örneği)**, CÜ SBE YL Tezi, Sivas 2005.

Çalışmada Tokat halkının temel inanç esasları ile ilgili bilgileri ve bu bilgileri öğrenme kaynakları ölçülmüştür.

Tokat halkının temel inanç esaslarıyla ilgili bilgilerinin yeterli olduğu ve dinî bilgilerini artırma gayretinde oldukları tespit edilmiştir.

Dinî bilgilerin en fazla okuldan, sonra aileden öğrenildiği; bu sırayı ferdi gayretlerin (kitap-dergi, radyo-tv, din görevlileri ile görüşme vb.) takip ettiği ortaya çıkmıştır. Bilgi içerikli soruların kaynağında okul; dinî inanç, duygu ve davranış boyutuyla ilgili soruların kaynağında aile gösterilmiştir. Bilgi kaynağı olarak okul ve ailenin öne çıkmasına rağmen Tokat halkı en iyi din eğitimini Kur'an kurslarının vereceğini düşünmektedir.

3. Nurdan, Masat Subaşı, **Sosyo Ekonomik Seviyesi Yüksek Kadınların Dinî Bilgileri ve Bilgi Kaynakları (Üsküdar İlçesi Örneği)**, CÜ SBE YL Tezi, Sivas 2006.

Dinî bilgi ve bilgi kaynaklarının araştırıldığı bu çalışmada İstanbul'da ikamet eden sosyo ekonomik seviyesi yüksek kadınların dinî bilgi ve bilgi kaynaklarına ilişkin bir takım tespitler yapılmıştır.

Gelir seviyesi yüksek kadınların inanç esaslarıyla ilgili temel dinî bilgileri bilme seviyesi yüksek çıkmıştır. Kelime-i şehâdet, inanç esasları, Hz. Muhammed'in (sav) Allah'ın kulu ve elçisi olarak bilinmesi, Hz. Adem'in (as) ilk insan, ilk peygamber olarak bilinmesi ve salâvat getirme gibi İslâm dininin inançla ilgili en temel konularının aileden öğrenildiği ortaya çıkmıştır. Kadınların Kur'an-ı Kerim okuma ve ezbere bilme seviyesi yüksek çıkmıştır. Kadınların Kur'an-ı Kerim okumayı daha çok Kur'an Kursundan öğrendiği tespit edilmiştir. Din eğitimini en iyi ailenin vereceği ile ilgili denence doğrulanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETİM KURUMLARI

Rize halkının dinî bilgi ve bilgi kaynaklarının araştırıldığı bu çalışmada konunun daha iyi anlaşılabilmesi için, bu bölümde Türkiye’deki örgün ve yaygın öğretimde din eğitimi veren kurumlar hakkında özet bilgi verilmiştir.

1.ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN ÖĞRETİMİ

Örgün eğitim, okullarda düzenli ve planlı bir şekilde gerçekleştirilen eğitimidir. Örgün eğitim; okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve yüksek öğretim kurumlarını kapsar.

Toplumların gelişmesi ile okul, gittikçe artan bir önem kazanmaktadır. Toplum ilerledikçe okuldan beklenenler artmakta, onun genç nesle yöntemli olarak bilgi, beceri ve anlayış kazandırmasından başka toplumdaki temel değerleri aşılması da beklenmektedir.⁴ Bu beklentiye cevap verecek biçimde din eğitiminin doğru ve yeterli yapılması; fertlerin ruh sağlığının korunup geliştirilmesi, millî birlik ve bütünlüğümüzün korunması açısından ne kadar önemliyse, sağlıksız ve yetersiz din eğitimi de o kadar tehlikelidir.⁵ Okuldaki din eğitimi sayesinde, aynı yaş grubu öğrencilere bir plan dâhilinde ve uzman öğretmenlerle her ailenin veremediği “doğru din” anlayışı kazandırılacaktır.

Dünyada yükselen değerler arasında ilk sırada “din” etkeninin yer alması⁶ gerçeğinden hareketle aynı veya farklı din mensuplarıyla huzur ve hoşgörü içinde yaşamının yolunun eğitimden, özellikle de din eğitiminden geçtiğini söylemek mümkündür.

Türk eğitim sistemi içinde 2-6 yaş grubu çocukları kapsayan okul öncesi eğitim programlarında dinî duyguları geliştirici bir içeriğe yer verilmemiştir. Bu nedenle örgün din eğitim kurumları; ilköğretim ve ortaöğretim (Din Kültürü ve

⁴ Beyza Bilgin, **Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersi**, Emel Matbaacılık, Ankara 1980, s.17.

⁵ Halis Ayhan “Anayasamızın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar”, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Din Eğitimi Sempozyumu**, Değişim Yay., İstanbul 2002.

⁶ Ahmet Ünsür, “Türkiye’de Din Eğitimi”, **Eğitim Yazıları Eğitim Araştırma Dergisi**, Yıl:5, sayı:9, İstanbul 2004, s.12.

Ahlâk Bilgisi Dersi), İmam Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakülteleri olmak üzere üç başlık altında incelenecektir.

1.1.Genel İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Dersleri

Cumhuriyet dönemi eğitim tarihimizde “Din Bilgisi, Din Dersi” vb. adlarla okutulan dersler, 1982 yılından itibaren “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” adını almıştır.⁷ Günümüzde ilköğretim okullarında ve İmam-Hatip Lisesi dışındaki tüm liselerde din öğretimi “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi” dersi aracılığıyla verilmektedir.

Ülkemizde 1924’ten itibaren din öğretimi, örgün öğretimin içinde isteğe bağlı olarak yapıldığı gibi hiç okutulmadığı yıllar da olmuştur.⁸ Bu duruma 18.10.1982 tarihinde kabul edilen T.C. Anayasa’sının 24. Maddesiyle son verilmiş olup, bu maddede din ve ahlâk öğretiminin devletin gözetimi ve denetimi altında yapılması, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu derslerden sayılması hükme bağlanmıştır.

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretimi, ilk ve ortaöğretim kurumlarında zorunlu dersler arasındaki yerini almasından itibaren ilköğretim okullarının 4. sınıfından 8. sınıfına kadar beş yıl boyunca haftada ikişer saat, liselerin üç sınıfında ise; 1’er saat olarak okutulmaktadır.⁹

Anayasal düzenleme ile zorunlu hâle getirilen Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretiminin genel amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

“İlköğretim ve ortaöğretimde öğrenciye, Türk milli Eğitim politikası doğrultusunda eğitimin genel amaçlarına, ilkelerine ve Atatürk’ün laiklik ilkesine uygun biçimde, din, İslâm Dinî ve ahlâk bilgisi ile ilgili yeterli temel bilgi kazandırmak, böylece Atatürkçülüğün milli birlik ve beraberliğin, insan sevgisinin dinî ve ahlakî yönden pekiştirilmesini sağlamak, iyi ahlâklı ve faziletli insanlar yetiştirmektir.”¹⁰

⁷ Ayhan, “Anayasamızın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar”, s.101.

⁸ Ayhan, “Anayasamızın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar”, s.102.

⁹ Mustafa Öcal, “Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Ulaşılmaması Gereken Hedefler ve Gerçekleştirme Oranları”, **Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi ve Öğretiminin Problemleri Sempozyumu** (1-2 Mayıs 1997), İBAV Yay., Kayseri 1998, s.103.

¹⁰ Milli Eğitim Bakanlığı, **Tebliğler Dergisi**, Sayı 2356, Tarih 13 Nisan 1992

İlköğretim 4. ve 5. sınıflarında Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretimiyle, Allah ve Peygamber kavramlarının tanıtılması ve sevdirmesinin yanı sıra İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk esaslarının öğrenci tarafından bilinmesi amaçlanmaktadır. Öğrencinin kendi iç dünyasında, içinde yaşadığı aile ve toplumda inanç ve ibadet yönünden uyumlu bir kişilik kazanması, temel İslâmî ilkeleri bilen ve uygulayan bireyler olarak vatan, millet ve Atatürk sevgisini pekiştirmesi de amaçlar arasındadır.¹¹

İlköğretim 6, 7 ve 8. sınıflarda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretiminin amacında ise; ilköğretimdekilere ilaveten Müslümanlığın en son, en gelişmiş din olduğunun bilinmesi ve benimsenmesi yanında başkasının inancına, düşüncesine, canına, malına ve diğer haklarına saygı gösterilmesi de yer alır.¹²

İlköğretim ikinci kademesini teşkil eden 6-8. sınıflar bir yandan ilkokulun devamı diğer yandan liseye geçiş yeridir. Öğrencilerin gelişme özellikleri de bu duruma uymaktadır. 6-7. sınıflarda çocuklar tıpkı ilkokuldaki gibi Allah ile ilgili her bilgiyi ilgi ile dinleyerek, eleştirisiz kabul ederler. Ancak onlar ilgi ile dinleme ve eleştirisiz kabul etmenin yanı sıra değişik dinlere ait inanç ve ibadet şekillerinin bulunduğunu da fark etmeye başlarlar. Sürekli bilgi toplar, bilgileri düzene koyar, bir sonuca ulaşmaya çalışırlar.¹³ Lise çağına gelen öğrenciler ise; olayları değerlendirebilecek bir kabiliyete iyi ya da kötü hareketlere yönelebilecek bir iradeyi sahip olduklarını bu yıllarda fark ederler. Bu durum onların sosyal sorumlulukları yanında dinî sorumluluklarını da üstlenmelerini sağlar.

Ortaöğretim, ilköğretime dayalı olup en az üç yıllık öğrenim veren genel ve mesleki teknik öğretim kurumlarından oluşmaktadır. 15-17 yaş grubundaki öğrencileri kapsayan liseler, uyguladıkları programlara göre, lise, teknik lise, meslek lisesi, ticaret lisesi, imam hatip lisesi gibi adlar alırlar. Bu kademedeki okullar, özel okullar dışında parasız olup, zorunlu değildir.¹⁴

¹¹ Nurullah Altaş, "Türkiye'de Zorunlu Din Eğitimi Yapılandırma Süreci, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları(1980-2001)", **Dinî Araştırmalar Dergisi**, Cilt 4, Sayı 12, Ankara 2002, s.155.

¹² Altaş, "Türkiye'de zorunlu Din Öğretimi Yapılandırma Süreci, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları", s.156.

¹³ Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, AÜ İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1988, s.97.

¹⁴ Semra Ünal ve Sefer Ada, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, 3. Baskı, İstanbul 2004, s.232.

Ortaöğretim öğrencilerine yönelik Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretiminin amaçlarında din kavramı ve dünya dinleri hakkında genel bilgi vermek, başkasının inancı, düşüncesi ve hakları karşısında kişiye hoşgörü kazandırmak, dinî inanç ve duyguların şahsî çıkarlara alet edilmesini engellemek yer alırken, okul dış ortamlardan alınabilecek batıl inanç ve fikirlerden uzak bir görüş ve tutum kazanmaya da özel bir vurgu yapılmıştır.¹⁵

Ortaöğretim kurumları, öğrencilerini ortaöğretim seviyesinde ortak bir genel kültür vermek suretiyle toplumun sorunlarını tanıyan ve çözüm yolları arayan, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan insanlar olarak hem mesleğe, hem de yüksek öğretime hazırlamak amacındadır. Okul bu amacı yerine getirirken dinî-ahlakî ve kültürel değerleri genç nesillere aktarmanın yanı sıra içinde yaşadıkları kültürlere uyum göstermelerini de sağlar.

1.2. Ortaöğretimde Meslekî Din Öğretimi

Türkiye’de ortaöğretimde meslekî din öğretimi olarak İmam hatip liseleri bulunmaktadır. İmam-Hatip Liseleri, toplumun ihtiyaç duyduğu dinî hizmetleri yerine getirebilecek din görevlileri yetiştirmek için bireyleri hem mesleğe hem de yüksek öğretime hazırlayan programların uygulandığı ortaöğretim kurumlarıdır.

Mesleki eğitim, diğer hizmet alanlarında görev alanlar için olduğu gibi din hizmetleri alanında görev alanlar için de verimi artırıcı, din hizmetlerinin kalitesini yükseltici son derece önemli bir unsurdur.¹⁶ Bu sebeple din eğitiminin planlı ve programlı bir şekilde ve formasyon sahibi kişiler tarafından verilmesi sosyo kültürel hayatımızın manevî yönünün sağlıklı bir şekilde inşası açısından önemlidir.

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin millî bir anlayışla yürütülmesini esas alan Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun 4. maddesi uyarınca, ilkokula dayalı İmam-Hatip Okulları açılmıştır.¹⁷ Öğretim süresi dört yıl olan bu okullar toplumdan gereken ilgiyi görmediği gerekçesiyle bir kısmı açıldığı tarihte olmak üzere, tamamı 1930 yılında

¹⁵ Altaş, “Türkiye’de zorunlu Din Öğretimini Yapılandıran Süreç, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları”, s.156.

¹⁶ Ahmet Ünsür, **Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri**, Önder Yay., İstanbul 1995, s.1.

¹⁷ Mustafa Öcal, “Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:6, İstanbul 1999, s.203-204.

kapatılmıştır.¹⁸ Ancak halkın ısrarlı ve yoğun isteği üzerine 13 Ekim 1951 tarihinde yedi yıl süreli İmam-Hatip Okulları yedi il merkezinde yeniden açılmıştır.¹⁹ Millî Eğitim Temel Kanunu'nda 24 Haziran 1973 tarihinde yapılan değişiklikle İmam-Hatip okullarının adı "İmam-Hatip Lisesi" şeklinde değiştirilmiş; 12 Eylül döneminde ise din eğitiminin devlet denetiminde gerçekleştirilmesi gerektiğinden hareketle bu okulların sistem içindeki statüleri sağlama alınmıştır.²⁰ 16 Ağustos 1997 tarih ve 4306 sayılı zorunlu sekiz yıllık İlköğretim Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile İmam-Hatip Liselerinin orta kısımları diğer meslek liselerinin orta kısımlarıyla birlikte kapatılmıştır. Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak İmam Hatip Liseleri ortaöğretime dayalı olarak dört yıllık meslek okulu şeklinde eğitim öğretime devam etmektedir.

2005 yılı itibariyle değişik statülere sahip olmakla birlikte İmam Hatip Liselerinin sayısı 452'dir.²¹ İlk yılı hazırlık sınıfına ayrılmış bulunan İmam Hatip Liselerinde öğrencilere haftada 15 saat Arapça, 8 saat Kur'an-ı Kerim ve 2 saat de temel dinî bilgiler olmak üzere mesleğe hazırlayıcı tarzda bir eğitim verilmektedir. Hazırlık sınıfı sonrasında öğrenciler üç yıllık lise öğrenimine devam etmektedirler. İmam Hatip Liselerinde uygulanan öğretim programında %60 kültür dersi, %40 meslek dersi oranı geleneksel olarak devam etmektedir. Bu bağlamda İmam Hatip Lisesindeki öğrenciler lise öğretim programındaki mevcut derslere ilave olarak; Tefsir, Hadis, Akait, Kelam, Fıkıh, Hitabet, İslâm Tarihi ve Dinler Tarihi gibi okumaktadırlar.²²

İmam Hatip Liselerini bir meslek lisesi olarak görmekten ziyade dinî bilgilerin daha yoğunluklu verildiği, aynı zamanda yüksek öğretime hazırlayıcı programların uygulandığı bir eğitim kurumu olarak görmek gerekir.²³ Nitekim Milli

¹⁸ Mehmet Ali Gökaçtı, **Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler**, İletişim Yay., İstanbul 2005, s.144.

¹⁹ Ünsür, Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri, s.104.

²⁰ Gökaçtı, Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, s.246.

²¹ Hasan Hüseyin Baysal, "Açılış Konuşmaları", **İmam-Hatip Liselerinde Eğitim Öğretim**, Dem Yay., İstanbul 2005, s.19.

²² Öcal, "Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri", s.218-219, Gökaçtı, Türkiye'de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, s.250.

²³ Ahmet Şişman, "Açılış Konuşmaları", **İmam-Hatip Liselerinde Eğitim Öğretim**, Dem Yay., İstanbul 2005, s.15.

Eğitim Temel Kanunu'nun 32. maddesine göre İmam Hatip Liselerinin amacı; imamlık, hatiplik ve Kur'an Kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetleri ifa edecek elemanlar yetiştirmek, yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulamaktır.

İmam Hatip Liselerinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılıp denetlendiği, görevli öğretmen ve yöneticilerinin diğer okullardaki gibi yüksekokullardan yetiştiği,²⁴ Milli Eğitim ilke ve amaçlarından saptığına dair hiçbir ciddi bulgu ve olay bulunmadığı ortaya konmuştur.²⁵

1.3. Yüksek Öğretimde Meslekî Din Öğretimi

Türkiye'de ilahiyat fakülteleri üniversite seviyesinde meslekî din öğretimi veren tek kurumdur. Cumhuriyet döneminde ilk yüksek din eğitimi kurumu, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesi gereğince İstanbul Darülfünun bünyesinde açılan "İlahiyat Fakültesi"dir. Aynı fakülte 1932 yılında öğrenci yetersizliği gerekçesiyle kapatılmıştır. 1949 yılında Ankara Üniversitesi bünyesinde yenisi açılana kadar, 17 yıl süreyle burada yüksek din eğitimi yapılamamıştır. Bu alanda bir başka eğitim kurumu 1971-1972 öğretim yılında Erzurum Atatürk Üniversitesine bağlı olarak kurulan "İslamî İlimler Fakültesi"dir. Bunların dışında sadece İmam Hatip Lisesi mezunlarına yönelik ve ilki 1959 yılında İstanbul olmak üzere "Yüksek İslâm Enstitüleri" açılmıştır. Zaman içinde sayıları 8'e çıkan yüksek İslâm Enstitüleri 1982 yılında YÖK Kanunu çerçevesinde İlahiyat Fakültelerine dönüştürülmüş,²⁶ hazırlık sınıfları ile beraber öğretim süresi beş yıl olan birer yüksek öğretim kurumu hâline getirilmiştir.

Yüksek Öğretim Kurumu'na yaptırılan bu ön çalışmadan sonra alınan karar gereği İlahiyat Fakülteleri 1998-1999 öğretim yılından itibaren lisans seviyesinde iki bölüme ayrılmıştır:

- 1.İlahiyat Lisans Bölümü
- 2.İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölümü.

²⁴ Ünsür, Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri, s.241.

²⁵ Fehmi Çalmuk, **Kod Adı: İHL**, Merdiven Yay., Ankara 2004, s.43

²⁶ Ünsür, "Türkiye'de Din Eğitimi", s.34.; Halis Ayhan, "İlahiyat Fakültesi", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, sayı:6, İstanbul 1999, s.265.

ÖSS sonuçlarına göre her iki bölüme de ayrı ayrı öğrenci alınmıştır. İlahiyat Fakültelerinde uygulanan hazırlık sınıfları kaldırılarak her iki bölüm de dört yıllık lisans programını uygulamaya başlamışlardır.²⁷

Eğitim öğretim faaliyetlerini sürdüren 24 İlahiyat Fakültesinin tamamı “İlahiyat Lisans Programı”nı uygulamaktadır. Pedagojik formasyon dersleri yeni lisans programından çıkarılmıştır. Öğretmen olmak isteyen ilahiyat yeni lisans mezunları pedagojik formasyon derslerini almak zorundadırlar. Bunun için üç dönemlik tezsiz yüksek lisans uygulamasını tamamlamaları gerekmektedir.

İlköğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmenliği Bölümü’nün programında ise teorik ve uygulamalı olmak üzere toplam 36 kredilik pedagojik formasyon dersleri yer almaktadır. Bölüm mezunları doğrudan ilköğretim okullarına Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi öğretmeni olarak atanabilmektedirler.²⁸

İlahiyat Fakülteleri, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın ihtiyaç duyduğu nitelikli personel ihtiyacını, İHL meslek dersleri öğretmen ihtiyacını, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları DKAB dersi öğretmen ihtiyacını karşılamada yegâne kaynak durumundadır. Ayrıca yurt dışındaki vatandaşlarımıza ve soydaşlarımıza din alanında hizmet verecek elemanların büyük bir kısmı da yine İlahiyat Fakültelerinden yetişmektedir.²⁹ Halis Ayhan,³⁰ bu potansiyelin İlahiyat Fakültelerinin pratik amacı olduğunu, ideal amacının ise değişen sosyal ve kültürel ortamın ihtiyaçlarına göre çeşitlenen alanlarda din eğitimi yaparak gençleri mesleğe ve hayata hazırlamak olduğunu ifade etmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın mevcut personelinin eğitim seviyesini yükseltmek amacıyla da 1989-1990 öğretim yılında çeşitli üniversiteler bünyesinde İlahiyat Meslek Yüksek Okulları açılmıştır. Öğretim süresi iki yıl olan bu okullara öğrenci alımı 1999-2000 öğretim yılından itibaren durdurulmuştur.³¹

²⁷ Mustafa Öcal, **20. Yüzyılda Türkiye’de Din Eğitimi**, Bursa 2003, s.302.

²⁸ Öcal, 20. Yüzyılda Türkiye’de Din Eğitimi, s.304.

²⁹ Ünsür, “Türkiye’de Din Eğitimi”, s.34; Ayhan, “İlahiyat Fakültesi” s.267; Aşıkoğlu, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim ve Öğretime Katkıları...”, s.5.

³⁰ Ayhan, “İlahiyat Fakültesi”, s.267.

³¹ Öcal, 20. Yüzyılda Türkiye’de Din Eğitimi, s.305-306, Ünsür, “Türkiye’de Din Eğitimi”, s.34.

İnsanoğlu toplumsal değişimin kaçınılmaz olduğu bir dönemi yaşıyor. Toplumlar sürekli değişmekte, farklılaşmaktadır. İhtiyaçlar çoğalmakta ve çeşitlenmektedir. Bu değişim dinî yaşantı alanını da kapsamaktadır.³² Bu süreçte dinin fert ve toplum hayatının her alanına olumlu sağlaması için doğru ve yeterli bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir.

Günümüzde sosyal bilim dalı olarak din eğitimi, insanın anlam arayışına katkı sağlama görevini üstlenen bir araştırma alanıdır.³³ Bu alanın eğitimin planı, programı ve hedefleri çok iyi belirlenmiş organizasyonlarla, gelişmiş uygun yöntemlerle yürütülmesi gerekir.³⁴ Ülkemizde din eğitimi gelişmelerinden özellikle örgün din eğitimi gelişmelerinden birinci derecede ilahiyat fakültelerine sorumluluk düşmektedir.³⁵

Fert ve toplum gerçeği olarak gerek örgün eğitime gerek yaygın eğitime büyük katkı sağlayan İlahiyat Fakülteleri milli amaçlara paralel olarak sosyal, psikolojik ve pedagojik ihtiyaç ve gerçeklerden hareketle topluma hizmet vermektedir. Dinî değerlerle çağın değerleri arasında sağlıklı bir denge kurabilen İlahiyat Fakülteleri'nin mevcut potansiyelini tam olarak kullanabilmesi için daha etkin ve üretken bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

2.YAYGIN DİN EĞİTİMİ KURUMLARI

Yaygın din eğitimi, örgün eğitim kurumlarında verilen din eğitimi dışında, halkı din konusunda aydınlatmak, toplum bireylerine ortak dinî ve millî değerler aşlamak, dinin özellikle kardeşlik, özveri, hoşgörü gibi ilkelerini bireylere kazandırmak ve dinî pratiklerin usulüne uygun olarak yerine getirilmesine yardımcı olmak üzere değişik yerlerde yapılan etkinliklerin tümüdür.³⁶ Bir başka ifadeyle yaygın din eğitimi, her öğrenim seviyesindeki ferde ihtiyaçlar çerçevesinde düzenlenmiş programlarla uygulanan, onların dinî, millî ve insanî duygularının

³² Nevzat Yaşar Aşıkoğlu, "İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk", **CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:9, sayı:1, Sivas 2005, s.3.

³³ Turgut Gündüz, **İslam, Gençlik ve Din Eğitimi**, Düşünce Kitapevi Yay., Bursa 2002, s.194.

³⁴ Suat Cebeci, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi**, Akçağ Yay., Ankara 1996,s.113.

³⁵ Halis Ayhan, **Türkiye'de Din Eğitimi**, (1920-1998), MÜ İFAV Yay., İstanbul 1999, s. 468.

³⁶ Hüseyin Yılmaz, "Yaygın Din Eğitimi Kurumları ve Toplumsal Barış", **CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, s.12.

gelişmesine, sosyal ve kültürel alanlarda ilerlemelerine yardım eden ve hayat boyu devam eden eğitim ve rehberlik faaliyetidir.

İnsanın din ile ilişkisinin dinî tavır ve yaşantılarının hayat boyu devam etme özelliğinden ve gelişen sosyal, kültürel, teknolojik şartlar karşısında dinî inanç ve yaşantılarının sürekli canlılığını koruma ihtiyacından dolayı yaygın din eğitimi vazgeçilmez bir zorunluluk olmuştur. Bu nedenle din eğitimi içinde yaygın din eğitimi hem kapsam, hem etkinlik itibariyle önemli bir yer tutmaktadır.³⁷ Örgün yaygın eğitiminin yanında veya dışında uygulanabilen yaygın din eğitiminin en önemli özelliği, belli zamanlarda ve belli konularda yapılıyor olmasına rağmen ferdin hayatı boyunca anlayışında ve davranışlarında değişiklik meydana getirerek uzun bir süreci kaplıyor olmasıdır.

Yaygın eğitimin amaç ve görevleri arasında; milli birlik ve beraberliğin oluşturulması, millî ve manevî kültür değerlerimizi koruyucu, geliştirici, tanıtıcı ve benimsetici nitelikte eğitim yapılması yer almaktadır.³⁸ Günümüzde yaygın din eğitimi, genel eğitimin çok önemli bir parçası olarak, kuşaklar arası eğitim farkını azaltmayı, örgün eğitimin ulaşamadığı kitlelere iletişim araçlarının desteği ile eğitim vermeyi sağlayacak, hızlı sosyo ekonomik gelişmenin ortaya çıkardığı bir ihtiyaç olarak görülmektedir.³⁹ Sosyal hayatta ortaya çıkan dinî, ahlakî nitelikli ferdî ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması yaygın din eğitiminin konusunu teşkil etmektedir.⁴⁰

Eğitim bilimcileri tarafından “toplum eğitim merkezleri” olarak da adlandırılan yaygın din eğitimi kurumlarını şu şekilde sıralayabiliriz: Aile, cami, Kur’an kursları, kitle iletişim araçları, tarikat ve cemaat.

2.1.Aile

Aile, toplumların temelini oluşturan çekirdektir. Bir erkek ve bir kadınla ve varsa evlenmemiş çocuklardan oluşan aile kurumu toplumların kültür aktarımlarının

³⁷ Suat Cebeci, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi**, s.186.

³⁸ Ramazan Buyrukçu, “Türkiye’de Yaygın Din Eğitiminin Geleceği”, **Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı** (İzmir 4-6 Aralık 1998), Türk Yurdu Yay., Ankara 1999, s.509.

³⁹ Cebeci, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi**, s.186.

⁴⁰ Yılmaz, “Yaygın Din Eğitimi Kurumları ve Toplumsal Barış”, s.334.

yapıldığı kültür ocağıdır. Aile kurumu sağlıklı ve güçlü toplumlar geleceğe daha güvenli olarak bakabilirler. Buna göre sağlıklı aile yapısına sahip toplumların geleceği teminat altındadır denilebilir.

Toplum kültür değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarılması şeklindeki temel eğitsel işlevinin yanında ⁴¹ aile, çocuğun ilk dinî ve ahlakî bilgi ve tutumları öğrenmesini sağlar.⁴² İlk yıllarda çocuğun bakımı, korunması ve beslenip büyütülmesinden sorumlu olan aile çocuğa dinî bilgileri kazandırmaktan da sorumludur. Bu sorumluluğu aileye yükleyen otorite İslâm dinidir. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmaktadır:

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ehlinizi (çoluk çocuğunuzu) cehennem ateşinden koruyunuz.”⁴³

Bir hadiste de “Her çocuk fitrat üzere doğar; sonra anne babası onu Yahudi, Hıristiyan veya Mecusi yapar.”⁴⁴ buyrulmaktadır.

Yukarıdaki ayet ve hadis, çocuktaki dinî anlayışın şekillenmesinde ve gelişmesinde ailenin ne derece etkin ve sorumlu olduğuna işaret etmektedir.

Çocukluk döneminde gerçekleştirilen din eğitimi, ferden üzerinde hayatı boyunca etkili olmaktadır. Eskiden beri biline gelen bu gerçek bugün de Çocuk Psikolojisi ve Din Psikolojisi bilim dallarında yapılan araştırmalar tarafından desteklenmiştir. Söz konusu araştırmalarda ailenin gerek psiko sosyal gerekse pedagojik açıdan çocuk üzerinde önemli ölçüde söz sahibi olduğu, çocuktaki dinî duygu ve düşüncenin gelişmesinin aileden aldığı din eğitimine bağlı olduğu vurgulanmıştır.⁴⁵

Hayatın ilk yıllarındaki din eğitimi ve öğretimi, dinî bilgileri bütünüyle çocuğa aktarmak demek değildir; bilakis ruh ve zihin kabiliyetlerini işleterek çocuğu vahyi anlamaya ve dinî bir anlayış kazanmaya hazırlamaktır.⁴⁶ Aile çocuğa uygun

⁴¹ Haluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1995, s.135.

⁴² Mehmet Zeki Aydın, **Ailede Ahlak Eğitimi**, Timaş Yay., İstanbul 2009, s.24.

⁴³ Tahrir, 66/6.

⁴⁴ **Müslim**, Kader 22.

⁴⁵ Mehmet Emin Ay, “Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:1, İstanbul 1994, s.163.

⁴⁶ Mualla Selçuk, **Çocuğun Din Eğitiminde Dinî Motifler**, TDV Yay., Ankara 1990, s.173.

örnekliliklerde bulunarak değerler ve duyguların öğrenilmesi ve kişileştirilmesi konusunda rehberlik etmektedir. Böylece çocuk, içinde yaşadığı toplumun davranış kalıplarını, dinî değerlerini çoğu zaman farkına varmadan kabullenecektir.⁴⁷

Çocukluk çağının ilk yıllarında anne baba tarafından gerçekleştirilen dinî eğitimin hangi yaşlardan itibaren başlaması gerektiği konusunda gelenek açısından bir sınır yoktur. Ancak Hz. Muhammed'in (sav) konuşmaya başlayan çocuklara bir takım dinî nitelikli cümleler ve ayetler ezberlettiğine dair rivayetler göz önüne alındığında çocuğun dil gelişimiyle birlikte, konuşmaya başladığı çağdan itibaren dinî eğitimin başlayacağı sonucuna ulaşılabilir.⁴⁸ Burada dikkat edilmesi gereken, din eğitiminin ferdin gelişim özelliklerine uygun olmasıdır. Bilgilerin çocuğa veya gence uyması hem psikolojik hem de dinî bir sorumluluktur.⁴⁹

Çocuğun söz ve tavırları henüz dinî konuları düşünüp anlama sonucu meydana gelmediğinden, onun davranışları mekanik olarak kendini gösterir. Örneğin sofrada ilk lokmaya “besmele ile başlamak, sonunda hamd” ile sofradan kalkmak, çocukta henüz anlamını kavramadan, genellikle otoriteye bağlı olarak taklitte yinelenir. Ailedeki kişilerin, dinî davranışları, kullandıkları sözler, namaz, oruç gibi ibadet şekilleri çocukta derin izler bırakır.⁵⁰ Annenin veya büyükannenin yanında namaz kılmak, baba veya büyükbaba ile camiye gitmek, pazartesi veya Perşembe günleri ölmüşlere dua etmek, kandil günlerinde büyükleri ziyaret etmek, küs oldukları ile barışmak, ihtiyaç sahiplerine yardım etmek, boş zamanlar için yararlı faaliyetler planlayıp çalışmanın kutsallığını fark etmek gibi.⁵¹

Taklit ve özdeşim yoluyla öğrenen çocuğun öğrenmesinde davranışın varlığı değil, var olan davranışın çocuk tarafından algılanışı ve anlamlandırılışı önemlidir. Çocuğun sevgi bağı kurmadığı, aksine tersine bir yaklaşım benimsediği kişiler, dinî davranışları ne kadar yoğun ve sık olsa da çocuk üzerinde uyarıcı olma şansına daha

⁴⁷ Halis Ayhan, **Eğitim Bilimine Giriş**, Şule Yay., İstanbul 1995, s.46.

⁴⁸ Mehmet Emin Ay, **Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi**, Mavi Yay., İstanbul 1997, s.17.

⁴⁹ Selçuk, **Çocuğun Din Eğitiminde Dinî Motifler**, s.173.

⁵⁰ Hüseyin Peker, **Din ve Ahlâk Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esasları**, Samsun 1998, s.51.

⁵¹ Beyza Bilgin, **İslâm ve Çocuk**, DİB Yay.,Ankara 1997, s.163.

az sahiptirler.⁵² Bu durum genelde eğitimin, özelde ise din eğitiminin temelinin sevgiye, ilgiye ve örnek davranışlara dayandığını da ispat eder.

Anne baba Allah'ın insanları sevdiği ve koruduğu fikrini, çocuğa aşılacak suretiyle onu yaratıcısına yaklaştırmaya çalışmalıdır. Allah'a sığınmakla kendini kötülüklerden emin hisseden çocuk, O'nun emirlerine uymaya, O'nu sevmeye ve O'nun yolundan gitmeye çalışacaktır.⁵³ Bu şekilde korkutarak değil de sevdirek ve seçme hakkı verilerek kazandırılan din duygusu ile istenilen davranışlar çocuğun hayatına benimsediği davranışlar olarak yerleşecektir.

Çocuğun dinî davranışları benimsemesinde örnek olmaya çalışan anne-babanın bu davranışları birlikte yapmasının etkisi büyüktür. Hüseyin Peker de “çocukların iyi alışkanlıklar edinmesinin, ailede iyi hareketlerin anne baba tarafından birlikte yapılmasıyla gerçekleşeceği” görüşündedir.⁵⁴

Çocukların, hayatı, anne babalarıyla birlikte aktif bir şekilde yaşayarak öğrenmeye, tanımaya ihtiyaçları vardır. Herkes iyi bir anne baba olabilir. Bu sadece ebeveynlik yapmaya hayatta öncelik vermeyi istemekle sağlanabilir.⁵⁵ Annelik babalık öğrenilebilir bir sanattır. Bir çocuğu “hiçbir şey bilmez” bir hâlden yetişkin, kişilik sahibi, bilgili bir insan hâline getirmede önemli bir rol sahibi olmanın getirdiği sorumluluk anne babayı bu konuda gayret göstermeye itmeli.⁵⁶ Ailede verilecek sağlıklı bir eğitimle dinî inanç ve davranışları benimseyen çocuklar, karşılaştıkları her durumda bilinçli bir tercih yapma gücü kazanacaklardır.⁵⁷

Sonuç olarak aile çocuğun dinî eğitiminde çok önemli bir yere sahiptir. İyi din eğitimi almış bir aile bunu hayatına yansıtabilirse çocuğu da bundan olumlu olarak etkilenecek demektir. Aksi hâlde iyi bir din eğitimi almış olsa bile bunu hayatına yansıtamayan anne baba çocuğunun dinî eğitimine müspet katkıda bulunamayacak demektir.

⁵²Cemal Tosun, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem Yay., Ankara 2002, s.150.

⁵³ Peker, **Din ve Ahlâk Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esasları**, s.56.

⁵⁴ Hüseyin Peker, **Din Psikolojisi**, Çamlıca Yay., İstanbul 2003, s.170.

⁵⁵ Aydın, **Ailede Ahlâk Eğitimi**, s.26.

⁵⁶Abdurrahman Dodurgalı, **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, MÜ İFAV Yay., İstanbul 1996, s.140.

⁵⁷Hüseyin Ağca, **Ailede Eğitim**, TDV Yay., Ankara 1993, s.23.

2.2. Cami

İslâm'ın ilk devirlerinde görevi çok geniş tutulan cami, Müslümanların toplandığı, ibadet edilen, ilim öğrenilen, siyasî ve sosyal işlerin görüşülüp karara bağlandığı yer ve ordu karargâhı olduğu gibi, eğitim öğretim faaliyetlerinin de sürdürüldüğü bir kurum olmuştur.⁵⁸ Ancak zaman içinde fetihlerin artması, coğrafi sınırların genişlemesi, çeşitli toplulukların İslâm'a girmesi ve değişen şartlar, camilerin bazı işlevlerini tamamen veya kısmen diğer kurumlara bırakmasını gerektirmiştir.⁵⁹

İslâm eğitim tarihinde önemli yeri bulunan ve toplumun her kesiminden insanı içinde barındıran camiler,⁶⁰ günümüzde gerek ibadetleri tezyin eden vaaz ve hutbeleriyle, gerekse yaz tatillerinde Kur'an okumayı öğretme ve dinî bilgilendirme⁶¹ açısından yaygın din eğitimi doğrultusunda önemli hizmetleri sağlamaktadır.

Türkiye'de toplumu dinî konularda aydınlatarak cemaate rehberlik görevini üstlenen camilerin sayısının, 2009 yılı itibariyle (66 356'sı kadrolu olmak üzere) toplam 79 096 olduğu açıklanmıştır.⁶²

Vaaz ve hutbeler, günümüzde 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanununun 1. maddesi gereğince Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yürütülmektedir.⁶³ Kurulduğu ilk günden itibaren Müslüman fert ve topluluklara ilim ve kültür merkezi olarak hizmet veren camilerde, hutbe, vaaz ve sohbetlerle yoğun bir yaygın eğitim verilmektedir.⁶⁴ Camilerde sunulan hutbe ve vaazlar, Müslümanları dinî yönden bilgilendirmekle birlikte manevî ve ahlakî değerlerin nesilden nesile aktarılmasında da önemli bir mekân olagelmıştır.⁶⁵

⁵⁸ M. Faruk Bayraktar, **İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, MÜ İFAV Yay., İstanbul 1994, s.93.

⁵⁹ M. Faruk Bayraktar, "Yaygın Eğitimde Din Öğretimi" **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı**, (İzmir 4-6 Aralık 1998), Türk Yurdu Yay., Ankara 1999, s.349.

⁶⁰ Ziya Kazıcı, **Ana Hatları İle İslâm Eğitimi Tarihi**, Bir Yay., İstanbul 1983, s.32.

⁶¹ Peker, **Din ve Ahlâk Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esaslar**, Samsun 1998

⁶² DİB, Yıllık Rapor (2009), <http://www.diyamet.gov.tr/turkish/tanitimistatistik.asp>, (erişim:06.01.2010)

⁶³ Bayraktar, **Yaygın Eğitimde Din Öğretimi**, s.348.

⁶⁴ Hüseyin Yılmaz, **Camilerin Eğitim Fonksiyonu**, Dem Yay., İstanbul 2005, s43.

⁶⁵ Yılmaz, "Yaygın Din Eğitim Kurumları ve Sosyal Barış", s.340.

Camideki vaaz ve hutbeler daha çok yetişkinlere yönelik olmakla birlikte, camideki din eğitimi “Yaz Kur’an Kursları” şeklinde çocuklara yönelik olarak da düzenlenmektedir.⁶⁶

3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Kursları ile Öğrenci Yurt ve Pansiyonları Yönetmeliği”, Kur’an kursları ile öğrenci yurt ve pansiyonlarına ilişkin esaslar yanında, yaz kursları ve camilerde Kur’an eğitimi ile ilgili hükümlere de yer vermektedir. Buna göre, kurs bulunmayan veya bulunup ta ihtiyaçlara cevap veremeyen yerlerde il ve ilkçe müftüsünün teklifi, il veya ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün uygun görüşü ve mülkî âmirin onayı ile camilerde Kur’an-ı Kerim eğitimi verilebilir. Eğitim faaliyetlerinde müftülüklerce görevlendirilen imam-hatip, müezzin ve kayyumlar arzu eden vatandaşlara Kur’an-ı Kerim’i ve gerekli dinî bilgileri öğretirler.⁶⁷ Ancak söz konusu kurslara devamlılığın isteğe bağlı oluşu, devamsızlık yapanlar için herhangi bir müeyyidenin olmayışı, velilerin ilgisizliği, sürenin kısa olmasına rağmen öğrenci sayısının çok oluşu, buna rağmen bazı camilerde tek öğretici ile hizmet verilmesi ve buna benzer sebepler kursların verimliliğini azaltabilmektedir.⁶⁸

Hutbe, vaaz, sohbet ve dersler ile yaz kursları gibi etkinliklere milyonlarca insana aynı anda eğitim hizmeti veren camilerin, bu özellikleri nedeniyle yaygın din eğitimi veren kurumların başında geldiğini söylemek mümkündür.⁶⁹ Camiler kuruluşundan günümüze kadar Müslümanların topluca ibadet edebilmelerine, sevgi, saygı ve kardeşlik duygularının pekiştirilmesine, ihtiyaç sahiplerinin korunup gözetilmesine, İslâm kültürünün geliştirilmesine, gelecek nesillere aktarılmasına, sosyal dayanışmanın sağlanmasına ve faydalı bilgilerle toplumun bilinçlendirilmesine zemin oluşturan önemli bir kurum olmuştur.⁷⁰ Yukarıda saymış olduğumuz bütün bu işlevlere rağmen günümüz çağında camilerin daha fonksiyonel olarak nasıl kullanılacağı üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur.

⁶⁶Buyrukçu, “Türkiye’de Yaygın Din Eğitiminin Geleceği”, s.507.

⁶⁷DİB, Yıllık Raor (2005) <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/tanitimistatistik.asp>, (erişim: 06.01.2010)

⁶⁸Fahri Kayadibi, **Camii ve Görevlileri**, DİB Yay., Ankara 2000, s.160.

⁶⁹ Yılmaz, Camilerin Eğitim Fonksiyonu, s.45.

⁷⁰Yılmaz, Camilerin Eğitim Fonksiyonu, s.49.

Camiler aynı zamanda zengin-fakir, yaşlı-genç, şehirli-köylü, amir-memur, işçi-patron vs. birbirinden farklı halk tabakalarını aynı çatı altında; yan yana, diz dize getirerek; toplumsal barışa da hizmet etmektedir. Hele hele günümüzde Türk-Kürt, vb. farklılıkların problemmiş gibi gösterilmeye çalışıldığı şu günlerde camilerin kucaklayıcı iklimine her zamankinden daha fazla ihtiyacımız var.

2.3. Kur'an Kursları

İslâm inancına göre Kur'an okumayı öğrenmek, okumak, dinlemek hem dinî bir görev hem de ibadet olarak kabul edildiğinden Kur'an okumak ve ezberlemek İslâm toplumlarında her zaman yapılması gereken görevler arasında sayılmıştır.⁷¹ Temel eğitimin ilk basamağı olarak ortaya çıkan ve tarih boyunca çeşitli isimler alarak günümüze kadar gelen Kur'an kursları, Türk eğitiminin temel okullarından biri olmuştur.⁷² Bu doğrultuda cami ve medreselerin yanında "Darü'l-Kur'an" ve "Darü'l-Huffaz" adı ile Kur'an-ı Kerim öğretimi yapan kurumlar açılmıştır. Bu kurumlar cumhuriyet döneminde de "Kur'an kursları" adı altında nitelik ve nicelik itibariyle farklılıklar göstermekle birlikte varlıklarını ve işlevlerini günümüze kadar sürdürmüşlerdir.⁷³

Cumhuriyet döneminde resmî Kur'an kursları 1925'te Diyanet İşleri Başkanlığı'na 10 adet Kur'an muallimi kadrosu verilmesi ve aynı yıl 9 Kur'an Kursu açılması ile öğretime başlamıştır.⁷⁴ Genel öğretim içerisindeki din derslerinin 1927'den itibaren başlayarak, 1939'da bütün öğretim kurumlarının programlarından çıkartılmasından sonra da din eğitiminin resmî alanda yapıldığı tek kurum Kur'an kursları olmuş ve sayıları her yıl artarak varlıklarını sürdürmüştür.⁷⁵ 1 Ocak 2009 tarihi itibariyle ülkemizdeki Kur'an kurslarındaki öğrencilerin sayısı 23 015 erkek, 245 721 kız olmak üzere toplam 268 736'tır.⁷⁶

⁷¹Buyrukçu, "Türkiye'de Yaygın Din Eğitiminin Geleceği", s.509.

⁷² Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri", **Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik**, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi-30, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s.16.

⁷³ Peker, Din ve Ahlâk Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esaslar, s.94.

⁷⁴ Ahmet Koç, **Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik**, Avrasya Yay., Ankara 2005, s.18.

⁷⁵Koç, Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik, s.18.

⁷⁶DİB, Yıllık Rapor (2009) <http://www.diyenet.gov.tr/turkish/tanitimistatistik.asp>, (erişim: 06.01.2010)

İlköğretimin zorunlu ve kesintisiz 8 yıla çıkarılmasından sonra Kur'an kursları yönetmeliğinin bazı maddelerinde değişikliğe gidilerek, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 633 sayılı kanuna getirilen ek maddede şu hükme yer verilmiştir: “İlk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersleri dışında, Kur'an-ı Kerim ve mealini öğrenmek, hafızlık yapmak ve dinî bilgiler almak isteyenlerden ilköğretimi bitirenler için Diyanet İşleri Başkanlığınca Kur'an kursları açılır. Bu kurslardaki din eğitimi ve öğretimi kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcilerinin talebine bağlıdır. Ayrıca ilköğretimin beşinci sınıfını bitirenler için tatillerde ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetim ve gözetiminde Yaz Kur'an kursları açılır. Kur'an kurslarının açılış, eğitim-öğretim ve denetimleri ile bu kurslarda okuyan öğrencilerin barındığı yurt ve pansiyonların açılış ve çalışmalarına dair hususlar yönetmelikle düzenlenir.”⁷⁷

Bu yasaya uygun olarak; 3 Mart 2000 tarih ve 23982 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an kursları ile Öğrenci yurt ve Pansiyonları” adı ile bir yönetmelik hazırlanmıştır.⁷⁸ Halen yürürlükte olan bu yönetmeliğe göre Kur'an kurslarının amaçları; nitelikleri uygun vatandaşlara, Kur'an-ı Kerim'i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı ve bunu sağlayıcı bilgileri uygulamalı olarak öğretmek, ibadetler için gerekli sure, ayet ve duaları doğru bir şekilde mealleri ile birlikte öğretmek, hafızlık yaptırmak, dinimizin inanç ve muamelat esaslarını ve Hz. Muhammed'in (sav) hayatı sünneti seniyyeleri hakkında bilgiler vermektir.

Türkiye'de din eğitiminin en temel ve en yaygın alanı olan Kur'an kurslarına⁷⁹ mevzuatın yüklemiş olduğu görevler, resmî veya özel başka bir kurum veya kuruluş tarafından üstlenilmiştir. Kur'an kurslarının gerilemesi veya kapatılması durumunda ise bu görevlerin ortada kalacağı açıktır.⁸⁰

⁷⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine dair 22.07.1999 Tarih ve 4415 Sayılı kanun (Ek Madde: 3)

⁷⁸Ramazan Buyrukçu, **Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2001, s.50.

⁷⁹ S. Hayri Bolay ve Mümtazer Türköne, **Din Eğitimi Raporu**, TDV Yay., Ankara 1995, s.123.

⁸⁰Ayşe Sucu, “Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi” **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de**

Kurslarda iki tür program uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi “Kur’an-ı Kerim’i Yüzünden okuma Programı”, diğeri ise “Hafızlık Programı”dır. Yüzünden okuma süresi normal olarak bir yıl, hafızlık süresi ise iki yıldır. Ancak bu süreler gerektiğinde birer yıl daha uzatılabilmektedir. Haftalık ders saatleri Kur’an-ı Kerim’i yüzünden okuma programı için; 18 saat Kur’an-ı Kerim, 1 saat itikat, 3 saat ibadet, 1 saat Siyer ve 1 saat Ahlâk olmak üzere toplam 24 saatlik zorunlu derslerden oluşmaktadır. Hafızlık programı için ise 20 saat Kur’an-ı Kerim, birer saat İbadet, İtikat, Siyer ve ahlâk olmak üzere toplam 24 saattir.⁸¹ Kur’an kurslarına devam ederek; kurs programlarını başarılı olarak tamamlayan öğrencilere katıldığı programa göre “Kur’an Kursu Bitirme Belgesi” veya “Hafızlık Belgesi” verilir.

Adı “Diyanet İşleri Başkanlığı Kur’an Eğitim Merkezleri” olarak değiştirilmesi teklif edilen Kur’an kursları⁸² Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan itibaren Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak faaliyet göstermişlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığı kursların yönetim, öğretim ve denetimi noktasında Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği içerisinde.⁸³

Türk toplumunda Kur’an öğretimi geleneksel olarak büyük önem atfedilen bir eğitimidir.⁸⁴ Ülkemizde ilköğretim ve liselerde din eğitimi yapılıyor olmasına karşın; halkımız verilen bu eğitimi yeterli görmemekte ve çocuklarının din eğitimi noktasındaki açıklarını kapatma yeri olarak Kur’an kurslarını ilk adres olarak görmektedirler.

2.4. Kitle İletişim Araçları

İçinde yaşadığımız bilgi ve iletişim çağına damgasını vuran ve dünyanın evrensel bir köy hâline dönüşmesine büyük katkıda bulunan “Kitle İletişim Araçları” kavramıyla⁸⁵ televizyon, radyo, sinema, internet ve basın yayın gibi⁸⁶ iletişim araçları kastedilmektedir.

⁸¹DİB, Yıllık Rapor (2005). <http://www.diyanet.gov.tr/turkish/tanitimistatistik.asp> (erişim:6.1.2010)

⁸²Baltacı, “Türk Eğitim Sisteminde Kur’an Kurslarının Yeri” s.18; Şükrü Öztürk, “Kur’an Kurslarının Eğitim ve Kültür Hayatımıza Katkıları”, **Kur’an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik**, Ensar Neşriyat, 2000, s.178.

⁸³Ayhan, Türkiye’de Din Eğitimi, s.484.

⁸⁴Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s.123.

⁸⁵Halit Güler, **Çağdaş Dünyada Yeni Düzen Arayışları ve İslâm**, TDV Yay., Ankara 1999, s.99.

Yukarıda saydığımız kitle iletişim araçları arasında internet hayatımızın ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu durum çoğu zaman hayatımızı kolaylaştırmakla birlikte, kontrollü bir şekilde kullanılmaması durumunda çözümü imkânsız ya da çok zor problemleri de beraberinde getireceği muhakkaktır.

Uzaya yerleştirilen uydular ile dünyanın daha da küçüldüğü, milletlerin hayatında vazgeçilmez yeri olan kültürleri tehdit eder duruma geldiği görülmektedir.⁸⁷

Dinî iletişim, Türkiye'nin Nisan 1993'te internete katılımıyla sınırsız kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur. İnternet aracılığı ile dinler hakkında bilgi edinme, Kur'an-ı Kerim'in tefsirini okuma, adak kurbanı satın alma, fitre ve zekât verme, namaz vakitlerini öğrenme, kutsal mekânları ziyaret, dinî kitap ve CD'ler satın alma, e-posta yoluyla dinî duygu paylaşımı, dinî konulardaki sorulara cevap arama gibi hizmetler sunulmaktadır.⁸⁸

İletişim araçlarının en yaygını olarak bilinen televizyon, TRT kurumu ile 1963'te yayına başlayarak 1975 yılından itibaren günümüze kadar kültür ve ahlâk içeren dinî programlara yer vermiştir.⁸⁹ TRT'de dinî yayınlar, haftalık programlar, kandiller, iftar programları, sahur programları ve bayramlarla beraber yıllık 184 saattir.⁹⁰ Devlet televizyonu TRT'nin yanında sayıları her geçen gün artan özel televizyonlarda da artık sıkça dinî programlara rastlamak mümkündür. Bu programlarında birçok yararının yanında azımsanmayacak derecede zararlı yanları da mevcuttur. Aynı mevzuda farklı görüşler ortaya atan konuşmacılar halkın kafasını karıştırmakta ve din adamlarına olan güveni sarsmaktadır.

Radyoculukta ise ülkemiz 1927'de belli başlı ülkeler arasında radyo yayınlarına başlamış olmasına rağmen, özel radyolar açılıncaya kadar dinî yayın

⁸⁶ Vahdettin Akgün, **Sosyolojik Açıdan Din Eğitiminin Önemi**, Basılmamış Doktora Tezi, İÜ SBE, İstanbul 1990, s.118.

⁸⁷Akgün, **Sosyolojik Açıdan Din Eğitiminin Önemi**, s.118.

⁸⁸Akgün, **Sosyolojik Açıdan Din Eğitiminin Önemi**, s.118.

⁸⁹Güler, **Çağdaş Dünyada Yeni Düzen Arayışları ve İslâm**, s.160.

⁹⁰ Vardi, **İletişim Araçları ve Dinî Hayat**, s.91.

konusunda en geri kalan, en az yayın yapan, anayasa ve kanunlar ilgili hizmet görevi verdiği hâlde en çekingen ülke olmuştur.⁹¹

Günümüz radyoculuğunda TRT'nin dinî yayın saati, haftalık programları, kandiller, iftar programları, sahur programları ve bayramlarla beraber 146 saat 50 dakikadır.⁹² Yayıncılık kanununda 1990 yılında özel radyoların da önünün açılması ile birlikte dinî ve kültürel ağırlıklı programlar yapan, hatta gün boyu tamamen dinî program yapan radyolar yayın hayatına başlamıştır.

Sinema da kurulduğu günden beri yapıtlarının içinde dinî materyalleri kullanmakla birlikte, tamamen dinî içeriğe sahip filmlere de imza atmıştır. Özellikle son yıllarda çizgi filmlerin, tarihî olayları ve dinî kişilikleri örnek alacak şekilde sunulması, çocuklarda dinî duyguların oluşmasına büyük katkı sağlamıştır.⁹³

Bilgi çağını yaşadığımız ve bilgi toplumu olma arayışları içerisinde olduğumuz bir dönemde, kitle iletişim araçlarının eğitimde yeni yeni kullanılmakla birlikte insan duygu, düşünce ve davranışları üzerinde büyük ölçüde etkileyici ve yönlendirici⁹⁴ bir rol oynadığı herkesçe bilinen bir gerçektir.

Artık günümüzde devletlerin askeri gücünden daha önemli hale geldiği kabul edilen görüntülü ve basılı yayın yapan kurumların ülkelerin geleceğinin şekillenmesinde alacağı aktif rol tartışılmaz bir etkiye sahiptir. Bu etkinin müspet yönde olabilmesi bu kurumların yapacağı millî ve manevî içerikli programlara yayın akışları içerisinde ayıracakları zaman ve sayfa sayısı açısından önemli olsa gerektir.

2.5. Tarikat ve Cemaatler

İslâm inanç, kültür ve medeniyetinin ortaya çıkardığı eğitim kurumlarından biri de tasavvuf ve tarikatlardır. Hicri II. asırdan itibaren müstakil bir dinî, fikri kurum olarak kendini gösteren tasavvuf hareketi, zamanla kurumsallaşarak tarikat doğurmuş ve bu tarikatlar tekke ve türbelerde kendilerine has anlayışıyla insanları eğitmeye devam etmişlerdir.⁹⁵

⁹¹Akgün, *Sosyolojik Açıdan Din Eğitiminin Önemi*, s.119.

⁹²Vardi, *İletişim Araçları ve Dinî Hayat*, s.89.

⁹³Vardi, *İletişim Araçları ve Dinî Hayat*, s.92.

⁹⁴Buyrukçu, "Türkiye'de Yaygın Din Eğitiminin Geleceği", s.510.

⁹⁵ Osman Türer, "Bir Eğitim Müessesesi Olarak Tasavvuf", **İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu**, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi-18, İlmî Neşriyat, Şanlıurfa 1994, s.288.

Cumhuriyet dönemine gelince, türbe ve tekkelerin kapatılması ile birlikte tarikatlar faaliyetlerini illegal olarak sürdürmüşlerdir. Tevhidi Tedrisat Kanunu sonrası kanuna rağmen din öğretiminin genel eğitimden uzaklaştırılması tarikatların tutunmasına ve yayılmasına imkân hazırlamıştır.⁹⁶ İşte bu dönemde Osmanlı döneminin yüzlerce yıllık gelenek üzerinde yükselen yerleşik kurumlarından ve kapatılan tarikatlardan farklı bir yaklaşımla yeni oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu yeni oluşumların bugünkü ifadesiyle cemaatlerin, en önemli özelliği, geleneksel yöntem ve yaklaşımlardan farklı olarak bilimsel gelişmenin etkisindeki yaklaşımları benimsemeleri olmuştur.⁹⁷

Tarikat ve cemaatlerin en önemli işlevlerinin, insanların gönlünü terbiye ve tezkiyeye tabi tutmak, iç dünyasındaki hastalıkları tedavi etmek, yani insanın ruhen eğitilmesi olduğu fikri kabul görmüştür.⁹⁸ Materyalist değerlerin insanlar arası değerleri mekanikleştirdiği çağımızda insan için dinî yönelişler, tatminsizlikten, huzursuzluktan bir kaçış, bir kurtuluş kapısı olarak görülmektedir.⁹⁹

Türkiye’de çeşitli İslami gruplar bulunmaktadır. Bunlardan, Said Nursî (1876-1960) öncülüğünde ortaya çıkan ve sonraki yıllarda kitlelere mal olan Nurculuk hareketi, halkın günlük hayatında önemli bir yer tutan kültürel kaynaklara sahip çıkarak, bunları modern bir topluma uyum sağlayacak şekilde yeniden yorumlama yoluna gitmiştir.¹⁰⁰

Din eğitiminde yaşanan boşluk yıllarının etkilerine karşı direnmeye çalışan oluşumlardan biri de “Süleymancılar” adıyla bilinen Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1959) öncülüğündeki oluşumdur. Said Nursî’nin din ile bilimi bütünleştiren yaklaşımından farklı olarak Süleymancılar, geleneksel İslâm anlayışını ve ona ait birikimi koruyup gelecek nesillere aktarmayı amaçlamışlardır.¹⁰¹

⁹⁶ Buyrukçu, “Türkiye’de Yaygın Din Eğitiminin Geleceği”, s.513.

⁹⁷ Gökçatı, Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, s.153.

⁹⁸ Gülşen Karataş, **Tarikalara Yönelmenin Sosyo Kültürel ve Psikolojik Nedenleri**, MÜ Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s.28.

⁹⁹ Bülent Şenay, **Dinî Cemaatler Sosyolojisi ve Hristiyan Cemaatleri**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sos. Bil. Enst., Bursa 1991, s.3.

¹⁰⁰ Gökçatı, Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, s.153.

¹⁰¹ Gökçatı, Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, s.161.

Sünni İslâm inancının dışında herhangi bir öğretiyi içinde barındırmayan Nakşî ekolünün Türkiye’de kök salmasına önemli katkılar sağlayan¹⁰² Mehmet Zahit Kotku (1897-1980)¹⁰³ öncülüğündeki, halk arasında Hak-Yol cemaati diye tanınan insanlar, daha sade bir üslup içinde dinî eğitimin yürütülmesi için çalışmışlardır.

Vatandaşların dinî oluşumlara yönelmesinin, din eğitiminin yeterli ve doğru bir şekilde talebi karşılayamamasından kaynaklandığı şeklinde görüşler mevcuttur.¹⁰⁴ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporunda herhangi bir istatistikî bilgi bulunmama ile birlikte tarikat eğiliminin Türkiye’deki din eğitim kanallarının en önemlilerinden biri olduğunu belirtmişlerdir.¹⁰⁵

¹⁰² Gökçatı, Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler, s.161.

¹⁰³ <http://www.iskenderpasa.com/MZK/hayati.asp> (erişim: 06.01.2021)

¹⁰⁴ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s.119, Karataş, Tarikatlara Yönelmenin Sosyo Kültürel ve Psikolojik Nedenleri, s.28.

¹⁰⁵ Bolay ve Türköne, Din Eğitimi Raporu, s.119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Rize halkının dinî bilgi ve bilgi kaynaklarının araştırıldığı bu çalışmanın bu bölümünde mülakatla elde edilen veriler tablolar hâlinde verilmiş ve yorumlanmıştır.

A. KATILIMCILAR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bu bölüm, Rize halkının yaş, cinsiyet, evlilik, öğrenim durumu, meslek durumu, gelir durumu, doğum yeri ve oturulan yer gibi bir takım sosyal değişkenlere göre farklılıklarını ortaya koyan mülakat sonuçları ve bu sonuçlar üzerindeki değerlendirmelerden oluşmuştur.

1. Yaş durumu

Yaş durumu, insanların yaşları ilerledikçe sahip oldukları tutum ve davranışların değişmesi bakımından önem arz etmektedir. Bu çalışmada mülakata katılan kişilerin yaş durumları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 1: Yaş Durumu

Yaş Durumuna Göre Dağılım	Sayı	%
15-25	43	43,0
25-35	41	41,0
35-45	9	9,0
45-55	5	5,0
55 üzeri	2	2,0
Toplam	100	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere mülakat yapılan kişilerin %43’ü 15-25, %41’i 25-35, %9’u 35-45, %5’i 45-55, %2’si 55 ve üzeri yaş grubunu oluşturmaktadır.

Araştırmada 15 yaş ve üzerinin seçilmesinin nedeni, en azından temel eğitimi tamamlamış ve kısmen de olsa kişiliği oturmuş kişilere ait bulguların değerlendirilmek istenmesindedir.

2. Cinsiyet Durumu

Bu çalışmada, mülakata katılan kişilerin cinsiyet durumu ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 2- Cinsiyet Durumu

Cinsiyet Durumu	Sayı	%
Erkek	50	50,0
Kadın	50	50,0
Toplam	100	100,0

Cinsiyet durumu Tablo 2'ye bakılarak incelendiğinde mülakata katılanların %50'sinin erkek, %50'sinin kadın olduğu görülecektir.

3. Medeni durum

Bu çalışmada medeni durum ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 3- Medeni Durum

Medeni Durum	Sayı	%
Bekâr	56	56,0
Evli	42	42,0
Dul	1	1,0
Boşanmış	1	1,0
Toplam	100	100,0

Medeni durumu Tablo 3'e bakarak incelediğimizde, mülakata katılanların %56'sı bekâr, %42'si evli, %1'i boşanmış ve %1'i dul'dur.

4. Öğrenim Durumu

Öğrenim durumu, ferdin hayatına kazandırdığı geniş bir bakış açısı yanında, şartlara göre tercih yapma kabiliyetini kazandırması bakımından da önemlidir.

Bu çalışmada, öğrenim durumu ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 4- Öğrenim Durumu

Öğrenim Durumu		Sayı	%
	İlkokul	23	23,0
	Lise	46	46,0
	Yüksekokul	14	14,0
	Fakülte	16	16,0
	Master, Doktora	1	1,0
	Toplam	100	100,0

Öğrenim durumuyla ilgili Tablo 4'e baktığımız zaman mülakata katılan kişilerin %23'ünün ilkokul, %46'sının lise %14'ünün yüksekokul, %16'sının fakülte ve %1'inin de yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim almış olduğu görülmektedir.

5. Meslek Durumu

Bu çalışmada meslek durumu ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 5'e göre, mülakat yapılan kişilerin %12'si ev hanımı, %45'i işçi, %3'ü memur, %19'u esnaf, tüccar, %5'i öğretmen, %1'i emeklidir. Diğer seçeneği içerisindeki %15'lik oranın çoğu ise öğrencilerdir.

TABLO 5- Meslek Durumu

Meslek Durumu	Sayı	%
Ev Hanımı	12	12,0
İşçi	45	45,0
Memur	3	3,0
Esnaf, Tüccar	19	19,0
Öğretmen	5	5,0
Emekli	1	1,0
Diğer	15	15,0
Toplam	100	100,0

6. Aylık Gelir Durumu

Bu çalışmada aylık gelir durumu ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 6 Aylık Gelir Durumu

Aylık Gelir Durumu	Sayı	%
500 TL-750 TL	50	50,0
750 TL- 1000 TL	21	21,0
1000 TL-1500 TL	20	20,0
2000 TL ve üzeri	9	9,0
Toplam	100	100,0

Aylık gelir konusunda Tablo 6'ya baktığımız zaman mülakata katılan kişilerin %50'sinin 500-750 TL, %21'inin 750-1000TL, %20'sinin 1000-1500 TL ve %9'unun 2000 TL ve üzeri bir aylık gelir seviyesine sahip oldukları görülmektedir.

7. Doğum Yeri Durumu

Bu çalışmada mülakata katılan kişilerin doğum yerleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 7- Doğum Yeri Durumu

Doğum Yeri		Sayı	%
	İlçe	28	28,0
	İl	72	72,0
	Toplam	100	100,0

Tablo 7'e göre, mülakata katılan kişilerin doğum yerlerinin oranıyla %28 ilçe, %72 oranında il olarak karşımıza çıkmaktadır. Mülakat yapılan kişilerin il doğumlu olanların oranı daha yüksektir.

8. Oturulan Yer Durumu

Bu çalışmada mülakata katılan kişilerin ikamet ettikleri yerlerle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 8 Oturulan Yer Durumu

Oturulan Yer Durumu		Sayı	%
	İlçe	19	19,0
	İl	81	81,0
	Toplam	100	100,0

Tablo 8'e göre, mülakata katılan kişilerin ikamet ettikleri yerlerle ilgili oranı, %19 ilçe, %81 il şeklindedir.

B. DİNÎ BİLGİ VE BİLGİ KAYNAKLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Araştırmanın bu bölümünde Rize halkının dinî bilgileri ve bilgi kaynakları ile ilgili elde edilen veriler ve değerlendirmeler yer almaktadır. Dinî bilgi alanının çok

geniş olması sebebiyle, mülakat soruları, dinin inanç boyutundan seçilmiştir. Bununla birlikte Rize halkının ibadetlerine ve dinî bakış açılarına, tutum ve uygulamalarına yönelik bulgular da araştırmanın bu kısmında yer almaktadır.

Din eğitimi verilen örgün ve yaygın din eğitimi kurumlarından acaba hangisi, hangi konularda etkili olabilmektedir? Bu durum ferdin ailesine, çevresine, ilgisine ve hayat standartlarına göre farklılık arz etmektedir.

1. Kelime-i Şehadet ve Anlamı

İslâm'ın inanç temelini teşkil eden kelime-i şehadet; “Eşhedü enlâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûluhü” şeklindedir. Anlamı, “Allah'tan başka ilah olmadığına ve Hz. Muhammed'in (sav) Allah'ın kulu ve Resûlü olduğuna şehadet ederim.” demektir. İslâm inancına göre her Müslümanın kelime-i şehadetin anlamına gönülden inanması ve dili ile de bunu ifade etmesi gerekir.

Bu çalışmada Rize halkının kelime-i şehadet ve anlamını bilmeleriyle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 9 Kelime-i Şehadet ve Anlamı

Cinsiyet		Biliyor	Tam bilmiyor	Söylüyor ama anlamını bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	8	2	40	50
	%	16,0%	4,0%	80,0%	100,0%
Kadın	Sayı	4	1	45	50
	%	8,0%	2,0%	90,0%	100,0%
Toplam	Sayı	12	3	85	100
	%	12,0%	3,0%	85,0%	100,0%

Tablo 9 incelendiğinde mülakata katılan erkeklerin %16'sının kelime-i şehadet ve anlamını bildiği, %4'ünün tam bilmediği, %80'inin ise kelime-i şehadeti söyleyip anlamını bilmediği; kadınların %8'inin kelime-i şehadet ve anlamını bildiği, %2'sinin tam bilemediği, %90'ının ise kelime-i şehadeti söyleyip anlamını bilemediği görülmüştür. Kadın ve erkek birlikte değerlendirildiğinde ise kelime-i şehadeti %12'sinin hem söyleyip hem de anlamını bildiğini, %3'ünün tam bilemediğini, %85'inin ise kelime-i şehadeti söylediğini ancak anlamını bilemediğini görmekteyiz.

Tablo 9'a göre, %97 oranında kelime-i şehadetin bilindiğini, ancak anlamı ile beraber bilme oranının çok düşük kaldığını söyleyebiliriz. Mülakata katılan Rizelilerde Müslümanlığın ilk şartının kelime-i şehadet getirmek olduğu bilgi ve bilinci önemli ölçüde gelişmiş durumdadır. Ancak %88 gibi bir oranla kelime-i şehadeti bilmekle beraber anlamının bilinmiyor olması üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Buradan hareketle ve mülakat sonrası yapılan konuşmalara dayanarak, aslında hemen hemen herkesin kelime-i şehadet ve anlamını bildiğini fakat zamanla unuttuğunu söylemek mümkündür.

2. Kelime-i Şehadet ve Anlamını Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılanların öğrenim durumuna göre kelime-i şehadet ve anlamını bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler Tablo 10'da verilmiştir.

Öğrenim durumu ile kelime-i şehadet ve anlamını bilme durumunun karşılaştırıldığı Tablo 10 incelendiğinde, öğrenim seviyelerinin yükselmesiyle kelime-i şehadet ve anlamını bilme arasında doğru bir orantının olduğu görülecektir. Yüksek lisans veya doktora yapanların tamamı kelime-i şehadet ve anlamını bilmektedir.

Mülakata katılanların içinde kelime-i şehadeti eksik veya yanlış bilenler olmasına rağmen hiç bilmiyorum diyen çıkmamıştır. Demek ki mülakata katılan Rizeliler İslâm'ın temellerinden biri olan kelime-i şehadet ve anlamını mutlaka öğrenmiş fakat zamanla belki de kullanılmamaya bağlı olarak unutmuşlardır.

TABLO 10- Kelime-i Şehadet ve Anlamını Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim durumunuz		Biliyor	Tam bilmiyor	Söylüyor ama anlamını bilmiyor
İlkokul	Sayı	0	0	23
	%	,0%	,0%	100,0%
Lise	Sayı	7	1	38
	%	15,2%	2,2%	82,6%
Yüksekokul	Sayı	0	2	12
	%	,0%	14,3%	85,7%
Fakülte	Sayı	4	0	12
	%	25,0%	,0%	75,0%
Mastır, Doktora	Sayı	1	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%
Toplam	Sayı	12	3	85
	%	12,0%	3,0%	85,0%

Ki Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	22,471(a)	8	,004

3. Kelime-i Şehadet ve Anlamı İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılanların kelime-i şehadet ve anlamını nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler Tablo 11’de verilmiştir.

TABLO 11 Kelime-i Şehadet ve Anlamı İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur’an Kursu	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	11	4	22	12	1	50
	%	22,0%	8,0%	44,0%	24,0%	2,0%	100,0%
Kadın	Sayı	13	8	22	6	1	50
	%	26,0%	16,0%	44,0%	12,0%	2,0%	100,0%
Toplam	Sayı	24	12	44	18	2	100
	%	24,0%	12,0%	44,0%	18,0%	2,0%	100,0%

Tablo 11’e göre, "Kelime-i şehadet ve anlamını nereden öğrendiniz?" sorusuna erkeklerin %22’si aile, %8’i okul, %44’ü cami, %24’ü Kur’an Kursu ve %1’ cemaat cevabını vermiştir.

"Kelime-i şehadet ve anlamını nereden öğrendiniz?" sorusuna kadınların %26’sı aile, %16’sı okul, %44’ü cami, %12’si Kur’an Kursu ve %2’si cemaat cevabını vermişlerdir.

"Kelime-i şehadet ve anlamını nereden öğrendiniz?" sorusuna mülakata katılan erkek ve kadınların verdiği cevapları birlikte değerlendirdiğimizde ise %24’ü aile, %12’si okul, %44’ü cami, %18’i Kur’an Kursu ve %2’si cemaat şeklindedir.

Kelime-i şehadet ve anlamını camiden öğrenenlerin oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Bu durum Rize ili ve ilçelerinde camilerin din eğitim ve öğretiminde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Erkeklerin camilerden dinî bilgileri öğrenmeleri Türkiye şartları düşünüldüğünde normal bir durumdur. Ancak mülakata katılan kadınların da erkeklerle aynı oranda (%44) kelime-i şehadeti camiden öğrendik demelerinin sebebi, camilerde düzenlenen yaz kurslarına devam

etmeleridir. Bilindiği gibi ülkemizde okulların tatil olduğu yaz aylarında neredeyse camilerimizin tamamında yaz Kur'an kursları düzenlenmektedir.

Camiden sonra en etkili kurum olarak aile karşımıza çıkmaktadır. Çünkü aile "Çocuğun gelişim özelliklerini en iyi bilen kurum olarak sevgiye dayalı bir eğitim vermektedir. Bu nedenle aileden öğrenilen bilgilerin sonraki yıllarda değişmesi imkânsız olmamakla birlikte zordur."¹⁰⁶ Kelime-i şhadetin İslâm dininin temelini teşkil etmesi bu bilginin çoğunlukla çocuk yaşlarda aileler tarafından verilmesini sağlamıştır.

4. İslâm İnançına Göre İmanın Şartları

İman, Allah'tan başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in (sav) Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna, Allah'ın meleklerine, Allah'ın kitaplarına, Allah'ın bütün peygamberlerine, ahiret gününe, kaza ve kadere inanmaktır. Bu altı şart imanın şartı olarak Hz. Muhammed (sav) tarafından bildirilmiştir.¹⁰⁷

Bu çalışmada Rize halkının imanın şartlarını bilmeleriyle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 12 İslâm İnançına Göre İmanın Şartları

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Yanlış biliyor	Sayısını biliyor ama sayamıyor	Toplam
Erkek	Sayı	26	7	3	1	13	50
	%	52,0%	14,0%	6,0%	2,0%	26,0%	100,0%
Kadın	Sayı	15	8	7	1	19	50
	%	30,0%	16,0%	14,0%	2,0%	38,0%	100,0%
Toplam	Sayı	41	15	10	2	32	100
	%	41,0%	15,0%	10,0%	2,0%	32,0%	100,0%

¹⁰⁶ Yılmaz, "Yaygın Din Eğitimi Kurumları ve Sosyal Barış", s.335-336.

¹⁰⁷ Müslim, İman 1.

Tablo 12'ye göre, İslâm inancına göre imanın şartının kaç ve neler olduğunu, erkeklerin %52'si biliyor, %14'ü bilmiyor, %6'sı tam bilmiyor, %2'si yanlış biliyor ve %32'si sayısını bilmekte ama şartların neler olduğunu söyleyememektedir. Aynı şekilde kadınların %30'u biliyor, %16'sı bilmiyor, %14'ü tam bilmiyor, %2'si yanlış biliyor ve %38'i sayısını bilmekte ama şartların neler olduğunu söyleyememektedir. Erkek ve kadınların cevaplarını birlikte değerlendirdiğimizde mülakata katılanların %41'i bilirken, %15'bilmiyor, %10'u tam bilmiyor, %2'si yanlış biliyor ve %32'si sayısını biliyor ama sayamıyor şeklindedir.

Tablo 12'ye göre, erkeklerin ancak yarısı (%52), imanın şartlarının kaç olduğunu ve bunların tamamını doğru olarak sayabilmektedir. Bu oran kadınlarda ise üçte birden daha düşük (%30) seviyededir. Aynı şekilde hiç bilmeyen, tam bilmeyen ve yanlış bilenlerin toplamı %27, sayısını bilip neler olduğunu sayamayanların oranı %32'dir. İmanın şartlarının İslâm dininin temelini teşkil ettiği düşünülürse, imanın şartlarını bilenlerin oranının düşüklüğü, üzerinde durulması gereken önemli bir bulgudur. Mülakat esnasında, deneklerin bir kısmının imanın şartları ile İslâm'ın şartlarını karıştırdığı görülmüştür. Yine mülakata katılanlardan tam bilemeyenlerin genelde "kaza ve kadere iman ve ahiret gününe iman" şartlarını hatırlayamadıkları gözlemlenmiştir.

5. İslâm İnancına Göre İmanın Şartı Kaçtır Sorusuna Verilen Cevapların Oturulan Yer Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin oturulan yer durumuna göre imanın şartlarını bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 13- İslâm İnancına Göre İmanın Şartı Kaçtır Sorusuna Verilen Cevapların Oturulan Yer Durumuna Göre Dağılımı

Oturulan yer ile imanın şartlarını bilme durumunun karşılaştırıldığı Tablo 13'te il merkezinde oturanların imanın şartlarının neler olduğunu ilçe merkezine oranla daha fazla bildikleri görülecektir. Bunun yanında buna zıt olarak imanın şartlarını hiç bilmeyenlerin oranının da il merkezlerinde ilçelere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. İmanın şartlarının sayısını bilip de tam sayamayanların oranının da il merkezlerinde ilçelere göre daha yüksek olduğu görülecektir.

Tablo 13'e göre bilmiyor, tam bilmiyor ve yanlış biliyor oranlarını birleştirerek değerlendirdiğimizde, ilçe merkezindekilerin toplam %47 oranıyla, %22 oranındaki il merkezindekilere göre imanın şartının kaç olduğunu ve bunların neler olduğunu daha yüksek oranda bilmediklerini görüyoruz. Buna göre dinî bilgi bakımından il merkezinde yaşayanların ilçe merkezinde yaşayanlara göre daha üst seviyede olduğunu söyleyebiliriz.

Oturdu ğunuz yer		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Yanlış biliyor	Sayısını biliyor ama sayamıyor	Toplam
İlçe	Sayı	7	2	5	2	3	19
	%	36,8%	10,5%	26,3%	10,5%	15,8%	100,0%
İl	Sayı	34	13	5	0	29	81
	%	42,0%	16,0%	6,2%	,0%	35,8%	100,0%
Toplam	Sayı	41	15	10	2	32	100
	%	41,0%	15,0%	10,0%	2,0%	32,0%	100,0%

Ki Kare Testi	Değer	(Serbestlik Derecesi (df))	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	17,109(a)	4	,002

6. İmanın Şartıyla İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin imanın şartlarını nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 14 İmanın Şartıyla İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	6	3	26	9	1	0	45
	%	13,3%	6,7%	57,8%	20,0%	2,2%	,0%	100,0%
Kadın	Sayı	6	8	22	5	1	1	43
	%	14,0%	18,6%	51,2%	11,6%	2,3%	2,3%	100,0%
Toplam	Sayı	12	11	48	14	2	1	88
	%	13,6%	12,5%	54,5%	15,9%	2,3%	1,1%	100,0%

Tablo 14'e göre, imanın şartları ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusunu, mülakata katılan erkeklerin %58'i camiden, %20'si Kur'an kursundan, %13'ü aileden, %7'si okuldan ve %2'si kitap ve dergiden öğrendim şeklinde cevaplamışlardır. İmanın şartları ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusunu, mülakata katılan kadınların %51'i cami, %11,6'si Kur'an kursu, %18,6'sı okul, %14'ü aile, %2,3'ü kitap-dergi ve %2,3'ü cemaatten öğrendim şeklinde cevaplamışlardır. Kadın ve erkekleri birlikte değerlendirdiğimizde ise %54'ü cami, %16'sı Kur'an kursu, %13,6'sı aile, %12,5'i okul, %2,3'ü kitap, dergi ve %1,1'i de cemaat cevabını vermiştir.

İmanın şartlarını camiden öğrenenlerin oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Camiden sonra Kur'an kursu ve birbirine yakın oranlarla aile ve okul gelmektedir. Demek ki Rize il ve ilçelerinde cami ve Kur'an kursu, imanın şartlarının öğrenilmesinde diğer din eğitim ve öğretimi veren kurumlara göre daha etkilidir. Caminin en yüksek değerde çıkmasında çocukların küçükken her yaz tatilinde camiye gidiyor olmaları ve burada öğrenilen bilgilerin daha kalıcı olması

söylenbilir. Burada okul ile cami karşılaştırılması yapılırsa, okulda DKAB derslerinde öğretilen dinî bilgiler, sadece ders olarak görüldüğünden, cami ve Kur'an kurslarında öğretilenlere göre daha fazla unutuluyor denilebilir.

7.Allah'ın Sıfatları

Bütün âlemlerin, varlıkların sahibi, yaratıcısı ve hâkimi olan Allah'ı tanımak, onun sıfatlarını bilmekle olur. Bu sıfatlar sadece Allah'a ait olup, zâtî ve subûtî olmak üzere ikiye ayrılır. Zâtî sıfatlar altıdır: Vücut (Allah'ın var olması), Kıdem (Allah'ın varlığının başlangıcının olmaması), Bekâ (Allah'ın varlığının sonunun olmaması), Muhalefetün li'l havâdis (Allah'ın kendi dışında hiçbir şeye benzememesi), Kıyam bi nefsihi (Allah'ın varlığının kendinden olması), Vahdaniyet (Allah'ın her şeyi ile tek olması). Subûtî sıfatlar da sekiz tane olup; Hayat (Allah'ın ebedî bir hayatla diri olması), İlim (Allah'ın olmuş olacak her şeyi bilmesi), İrade (Allah'ın istediğini sadece dilemesi), Kudret (Allah'ın her şeye gücünün yetiyor olması), Semî (Allah'ın her şeyi duyması), Basar (Allah'ın her şeyi görmesi), Kelam (Allah'ın yön, ses, âlet ve zaman olmaksızın konuşması) ve Tekvin (Allah'ın dilediğini dilediği şekilde yaratması) dır.

TABLO 15 Allah'ın Sıfatları

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	2	33	15	50
	%	4,0%	66,0%	30,0%	100,0%
Kadın	Sayı	3	35	12	50
	%	6,0%	70,0%	24,0%	100,0%
Toplam	Sayı	5	68	27	100

Tablo 15'e göre, Allah'ın sıfatlarını bilen erkeklerin oranı %4, bilmeyenlerin oranı %66 ve tam bilmeyenlerin oranı %30'dur. Allah'ın sıfatlarını bilen kadınların oranı %6, bilmeyenlerin oranı %70 ve tam bilmeyenlerin oranı %24'tür. Allah'ın sıfatlarını bilme konusunda kadın ve erkekleri birlikte değerlendirdiğimizde ise

mülakata katılanların %5'inin bildiğini, %68'inin bilmediğini ve %27'sinin tam bilmediğini görüyoruz.

Allah'ın sıfatlarını bilmeyenlerin oranı diğer sorulara göre daha yüksektir. Allah'ın sıfatları ile ilgili bilgilerin ezbere dayalı olması ve günlük hayatta sık tekrarlanmaması bu bilgilerin hatırdan tutulmasını zorlaştırmaktadır. Bu tür bilgilerin eğitim kurumlarınca daha dikkat çekici örneklerle verilmesi bu bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayabilir.

8. Allah'ın Sıfatları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin meslek durumuna göre Allah'ın sıfatları nelerdir sorusuna verdikleri cevaplarla ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Mülakata katılanların meslekleriyle Allah'ın sıfatlarını bilme durumunun karşılaştırıldığı Tablo 16'da öğrenim durumunun artmasıyla Allah'ın sıfatlarını bilme oranının arttığı görülmektedir. Allah'ın sıfatlarını bilme oranı öğretmenlerde %40 iken Tabloda diğer grubunda görünen çoğu öğrenci olanlarda %6,7'dir. Mülakata katılanlar Allah'ın sıfatlarını tam olarak bilmesede yarıya yakınına yada yarıdan fazlasını bilenlerin oranı da az değildir.(%27)

TABLO 16 Allah'ın Sıfatları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Ev Hanımı	Sayı	0	10	2	12
	%	,0%	83,3%	16,7%	100,0%
İşçi	Sayı	2	31	12	45
	%	4,4%	68,9%	26,7%	100,0%
Memur	Sayı	0	0	3	3
	%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Esnaf, Tüccar	Sayı	0	16	3	19
	%	,0%	84,2%	15,8%	100,0%
Öğretmen	Sayı	2	0	3	5
	%	40,0%	,0%	60,0%	100,0%
Emekli	Sayı	0	1	0	1
	%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Diğer	Sayı	1	10	4	15
	%	6,7%	66,7%	26,7%	100,0%
Toplam	Sayı	5	68	27	100
	%	5,0%	68,0%	27,0%	100,0%

Ki-Kare Testi	Sayı	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	30,429(a)	12	,002

9. Allah'ın Sıfatları İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin Allah'ın sıfatlarını nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 17 Allah'ın Sıfatları İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet			Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Toplam
Erkek	Sayı	0	6	3	7	2	18	
	%	,0%	33,3%	16,7%	38,9%	11,1%	100,0%	
Kadın	Sayı	1	3	8	2	1	15	
	%	6,7%	20,0%	53,3%	13,3%	6,7%	100,0%	
Toplam		Sayı	1	9	11	9	3	33
		%	3,0%	27,3%	33,3%	27,3%	9,1%	100,0%

Tablo 17'ye göre, "Allah'ın sıfatlarını nereden öğrendiniz?" sorusuna erkeklerin %38,9'u Kur'an kursu, %33,3'ü okul, %16,7'si cami ve %11,1'i kitap, dergi şeklinde cevaplar vermişlerdir. "Allah'ın sıfatlarını nereden öğrendiniz?" sorusuna kadınların %53,3'ü cami, %20'si okul, %13,3'ü Kur'an kursu, %6,7'si aile ve %6,7'si kitap, dergi cevabını vermişlerdir. Mülakata katılan erkek ve kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise %33,3 cami, %27,3 okul, %27,3 Kur'an kursu, %9,1 kitap-dergi ve %3 aile verileri elde edilmiştir. Kadınlarla erkekleri karşılaştırdığımızda, kadınların daha çok cami cevabını verirken erkeklerin Kur'an kursu ve okul cevabını verdiklerini görüyoruz.

Tablo 17'de Allah'ın sıfatları ile ilgili bilgilerin en fazla öğrenildiği kurumun camiler olduğu görülmektedir. Kur'an kursu ve okulun da (%27,3) eşit oranlarla camiye takip ettiği görülmektedir. Ailenin öğretme oranının çok düşük çıkması ailelerin de Allah'ın sıfatları ile ilgili bilgileri bilemediklerini ortaya koymuştur. Okul

ve caminin oranlarının yüksek olması ezbere dayalı bilgilerin buralarda daha iyi verildiği şeklinde yorumlanabilir.

10. Peygamberler Niçin Gönderilmiştir?

İslâm inancına göre, Allah tarafından gönderilen peygamberler, insanlara doğru yolu göstermek için Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmekle görevlendirilmişlerdir.

Mülakata katılan kişilerin peygamberler niçin gönderilmiştir sorusuna verdikleri cevaplarla ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 18 Peygamberler Niçin Gönderilmiştir?

Cinsiyet		Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırma için	Doğru yola çağırmak için	Örnek olmak için	Uyarmak için	İslâm dinini yaymak için	D	İğ	er	Toplam
Erkek	Sayı	27	12	2	1	6	2		50	
	%	54,0%	24,0%	4,0%	2,0%	12,0%	4,0%		100,0%	
Kadın	Sayı	17	10	5	1	17	0		50	
	%	34,0%	20,0%	10,0%	2,0%	34,0%	,0%		100,0%	
Toplam	Sayı	44	22	7	2	23	2		100	
	%	44,0%	22,0%	7,0%	2,0%	23,0%	2,0%		100,0%	

Tablo 18'e göre, peygamberler niçin gönderilmiştir sorusuna erkeklerin %54'ü Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırmak için, %24'ü doğru yola çağırmak için, %12'si İslâm dinini yaymak için, %4'ü örnek olmak için, %2'si uyarmak için, %4'ü de diğer cevabı içinde yer alan Allah istediği için, Kur'an'ı açıklamak ve kul olduğu

için gibi cevaplar vermişlerdir. Peygamberler niçin gönderilmiştir sorusuna kadınların %34'ü Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırmak için, yine %34'ü İslâm dinini yaymak için, %20'si doğru yola çağırarak için, %10'u örnek olmak için ve %2'si uyarmak için cevabını vermişlerdir.

Erkek ve kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise ortaya çıkan sonuç şöyledir: Mülakata katılanların %44'ü Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırmak için, %23'ü İslam dinini yaymak için, %22'si doğru yola çağırarak için, %7'si örnek olmak için, %2'si uyarmak için, %2'si de diğer şıklar olan kul olduğu için, Kur'an'ı açıklamak için ve Allah istediği için gibi cevaplar vermişlerdir.

Peygamberlerin niçin gönderildiği sorusuna verilen cevaplar farklılık arz etse de verilen cevapların hepsi doğrudur. Çünkü verilen bu cevapların her biri peygamberlerin görevlerindedir. Bu soruya herkesin doğru cevap vermesi sevindiricidir.

11. Peygamberlerin Görevleriyle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin peygamberlerin görevlerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 19 Peygamberlerin Görevleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap Dergi	Cemaat	Diğer
Erkek	Sayı	6	8	17	7	9	1	2
	%	12,2%	16,3%	34,7%	14,3%	18,4%	2,0%	2,0%
Kadın	Sayı	8	12	19	5	5	1	0
	%	16,0%	24,0%	38,0%	10,0%	10,0%	2,0%	,0%
Toplam	Sayı	14	20	36	12	14	2	1
	%	14,1%	20,2%	36,4%	12,1%	14,1%	2,0%	1,0%

Tablo 19'a göre, peygamberlerin görevleri ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %35'i cami, %18,4'ü kitap, dergi, %16,3'ü okul, %14,3'ü Kur'an kursu, %12'si aile, %2'si cemaat ve %2'si de kendi gayretimle cevabını vermişlerdir. Peygamberlerin görevleri ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %38'i cami, %24'ü okul, %16'sı aile, %10'u Kur'an kursu, %10'u kitap, dergi ve %2'si cemaat cevabını vermişlerdir. Erkek ve kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise caminin oranı %34, okulun oranı %20, ailenin oranı %14, kitap, derginin oranı %14, Kur'an kursunun oranı %12 ve cemaatin oranı %2 şeklindedir.

Mülakata katılanların büyük bölümü peygamberlerin görevlerini camiden öğrenirken, onu okul, kitap, dergi ve aile takip etmiştir. Peygamberlerin görevlerini kitap ve dergiden öğrenen erkeklerin oranı kadınlara göre daha yüksektir. Başka sorulara verilen cevaplarda da yine kitap ve dergiyi öğrenme kaynağı olarak belirten erkeklerin kadınlara oranla daha çok okuduğu bu bilgilere dayanılarak ifade edilebilir.

12. Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir?

İslâm dinine göre Hz. Muhammed'in (sav) adı anıldığında "salâvat" denilen bir dua cümlesi okunur. Değişik şekillerde ifade edilmekle birlikte en yaygın olarak kullanılan salâvat cümlesi; "Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed" dir. Anlamı: Allah'ım! Efendimiz Muhammed'e ve O'nun ailesine rahmet et." Şeklindedir. Hz. Muhammed'in (sav) adı anıldığında söylenmesi vacip olan salâvat aynı zamanda O'nun şefaatine mazhar olabilmek için de vesiledir.

Bu araştırmada salâvat getirmeyi bilme ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 20'ye göre, Hz. Peygamber'in (sav) adı anıldığında nasıl salâvat getirileceğini bilenlerin oranı erkeklerde %94, kadınlarda da yine %94'tür. Bilmeyenlerin oranı ise hem erkek hem de kadınlarda %6'dır. Mülakata katılanların geneline baktığımızda da oranlar yine aynı şekilde olup, bilenler %94, bilmeyenler %6'dır.

Salâvat getirmeyi bilenlerin oranının %94 gibi yüksek bir oranda çıkması Hz. Muhammed'e (sav) olan sevgi ve saygının göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu

durum aslında milletimizin bilinçaltında var olan peygamber sevgisini, ifade etme adına güzel bir göstergedir.

TABLO 20 Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir?

Cinsiyet			Biliyor	Bilmiyor	Toplam
	Erkek	Sayı	47	3	50
		%	94,0%	6,0%	100,0%
	Kadın	Sayı	47	3	50
		%	94,0%	6,0%	100,0%
Toplam		Sayı	94	6	100
		%	94,0%	6,0%	100,0%

13. Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Tablo 21'e göre, mülakata katılan kişiler yaş durumuna göre değerlendirildiğinde, Hz. Peygamber'in (sav) adı anıldığında nasıl salâvat getirileceği ile ilgili elde edilen veriler şöyledir:

Yaş durumu ile Muhammed 'in (sav) adı anıldığında salâvat getirme durumu karşılaştırıldığında yaş oranı arttıkça salâvat getirmeyi bilenlerin oranının düştüğü görülmektedir. 15-25 yaş aralığında salâvat getirmeyi bilme oranı %98 iken, 55 ve üzeri yaş grubunda bu oran %50 seviyesindedir. Çıkan bu sonuç günümüz din eğitim ve öğretimi açısından sevindirici bir tablodur. 45 yaş ve üzerindekilerde Hz. Muhammed'in (sav) adı anıldığında salâvat getirmeyi bilenlerin oranının düşük olması bu yaş grubundakilerin dinî yönden sıkıntıların çekildiği dönemin çocukları olmalarından kaynaklanıyor olabilir.

TABLO 21 Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Yaşınız			Biliyor	Bilmiyor	Toplam
	15-25	Sayı	42	1	43
		%	97,7%	2,3%	100,0%
	25-35	Sayı	39	2	41
		%	95,1%	4,9%	100,0%
	35-45	Sayı	8	1	9
		%	88,9%	11,1%	100,0%
	45-55	Sayı	4	1	5
		%	80,0%	20,0%	100,0%
	55 üzeri	Sayı	1	1	2
		%	50,0%	50,0%	100,0%
Toplam		Sayı	94	6	100
		%	94,0%	6,0%	100,0%

Ki Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	10,141(a)	4	,038

14. Salâvat İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin salâvat getirmeyi nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 22 Salâvat İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Tv-Radyo	Diğer
Erkek	Sayı	15	1	18	8	2	2	0	1
	%	31,9%	2,1%	38,3%	17,0%	4,3%	4,3%	,0%	2,1%
Kadın	Sayı	20	3	13	4	3	2	2	0
	%	42,6%	6,4%	27,7%	8,5%	6,4%	4,3%	4,3%	,0%
Toplam	Sayı	35	4	31	12	5	4	2	1
	%	37,2%	4,3%	33,0%	12,8%	5,3%	4,3%	2,1%	1,1%

Tablo 22'e göre, salâvat ile ilgili bilgilerin öğrenme kaynağına baktığımızda erkeklerin %38'i cami, %32'si aile, %17'si Kur'an kursu, %4'ü kitap, dergi, %4'ü cemaat, %2'si okul ve %2'si nereden öğrendiğini hatırlamadığını, takvim yaprağı vb. kaynaklardan öğrendiğini ifade etmiştir. Kadınların %42,6'sı aileden, %27,7'si camiden, %8,5'i Kur'an kursundan, %6,4 okuldan, %6,4'ü kitap ve dergiden, %4,3'ü cemaatten ve %4,3'ü radyo ve televizyondan öğrendiğini belirtmişlerdir..

Tablo 22'de erkek ve kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise elde edilen veriler şöyledir: Salâvat getirmede en etkili kurum %37 ile ailedir. Aileyi %33'lük bir oranla cami takip etmektedir. Daha sonra ise %13'lük oranla Kur'an kursu gelmektedir. Mevcut tabloya baktığımızda aile, cami ve Kur'an kursu gibi kurumların ön plana çıktığını görmekteyiz.

1.15. Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir?

Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğinin sorulduğu soruya verilen cevaplarla ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 23 Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir?

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	32	18	50
	%	64,0%	36,0%	100,0%
Kadın	Sayı	21	29	50
	%	42,0%	58,0%	100,0%
Toplam	Sayı	53	47	100
	%	53,0%	47,0%	100,0%

Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğinin incelendiği Tablo 23'e baktığımızda erkeklerin %64'ünün, kadınların %42'sinin doğru cevap verdiğini, bilmeyenlerin oranının erkeklerde %36, kadınlarda ise %58 olduğunu görmekteyiz. Erkeklerin kadınlara oranla bu soruya daha iyi cevap verdikleri görülmektedir. Tabloda kadın ve erkekleri birlikte değerlendirdiğimizde ise Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğini bilenlerin oranı %53, bilmeyenlerin oranı %47'dir. Çıkan bu sonuç, bu konuda ciddi bir bilgi eksikliğinin olduğunu, neredeyse mülakata katılanların yarısının bu konuyu bilemediklerini göstermektedir.

16. Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek durumu ile Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğinin araştırıldığı Tablo 24'te çıkan sonuç şöyledir:

Meslek durumu ile Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğinin yansıtıldığı Tablo 24'ten çıkan sonuç şöyledir: Öğretmen ve memurların %100'ü Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğini bilmektedir. Bu oran esnaf ve tüccarda %63, işçilerde %51, ev hanımlarında ise %17 civarındadır. Çıkan bu sonuca göre eğitim seviyesi yüksek olan ve toplumla iç içe olan meslek gruplarında Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğinin bilindiği

ifade edebiliriz. Bu meslek gruplarına göre daha dar bir sosyal çevreye mensup meslek gruplarında bilme oranı çok düşük çıkmıştır.

**TABLO 24 Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir
Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı**

Meslek		Biliyor	Bilmiyor	Toplam
Ev Hanımı	Sayı	2	10	12
	%	16,7%	83,3%	100,0%
İşçi	Sayı	23	22	45
	%	51,1%	48,9%	100,0%
Memur	Sayı	3	0	3
	%	100,0%	,0%	100,0%
Esnaf, Tüccar	Sayı	12	7	19
	%	63,2%	36,8%	100,0%
Öğretmen	Sayı	5	0	5
	%	100,0%	,0%	100,0%
Emekli	Sayı	0	1	1
	%	,0%	100,0%	100,0%
Diğer	Sayı	8	7	15
	%	53,3%	46,7%	100,0%
Toplam	Sayı	53	47	100
	%	53,0%	47,0%	100,0%

Ki Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	15,434(a)	6	,017

17. Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri

Mülakata katılan kişilerin Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 25 Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri

Cinsiyet		Bilmiyor	Mekke	Medine	Toplam
Erkek	Sayı	1	19	30	50
	%	2,0%	38,0%	60,0%	100,0%
Kadın	Sayı	3	24	23	50
	%	6,0%	48,0%	46,0%	100,0%
Toplam	Sayı	4	43	53	100
	%	4,0%	43,0%	53,0%	100,0%

Tablo 25'e göre, Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin nerede olduğunun sorulduğu soruya verilen cevaplar incelendiğinde, erkeklerin %60'ı Medine, %38'i Mekke şeklinde cevap verirken, %2'lik bir oran herhangi bir mekan ismi söyleyememişlerdir. Aynı soruya kadınların %46'sı Medine, %48'i Mekke şeklinde cevap verirken; %6'lık bir oran herhangi bir cevap verememişlerdir. Mülakata katılanların geneline baktığımızda ise deneklerin %53'ü Medine, %43'ü Mekke ve %4'ü bilmiyorum cevabını vermişlerdir.

Çıkan bu sonuca göre mülakata katılan kişilerin Mekke ile Medine şehirlerini karıştırdıkları görülmektedir. Bu konuda Kâbe ile Mescid-i Nebevi gibi ayırt edici mekanlar kullanılarak kişilerin bu konuyu ayırt etmelerine yardımcı olunabilir.

Ayrıca ensar ve muhacir kavramlarının da üzerinde durularak Mekke ve Medine şehirlerinin ayırt edici özellikleri vurgulanabilir.

18. Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri Neresidir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini bilme durumlarının yaş durumuna göre dağılımı ile ilgili elde edilen veriler şunlardır.

TABLO 26 Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri Neresidir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Yaşınız			Bilmiyor	Mekke	Medine	Toplam
15-25	Sayı	2	24	17	43	
	%	4,7%	55,8%	39,5%	100,0%	
25-35	Sayı	0	14	27	41	
	%	,0%	34,1%	65,9%	100,0%	
35-45	Sayı	0	2	7	9	
	%	,0%	22,2%	77,8%	100,0%	
45-55	Sayı	1	3	1	5	
	%	20,0%	60,0%	20,0%	100,0%	
55 üzeri	Sayı	1	0	1	2	
	%	50,0%	,0%	50,0%	100,0%	
Toplam		Sayı	4	43	53	100
		%	4,0%	43,0%	53,0%	100,0%
Ki-Kare Testi		Değer	Serbestlik derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)		
Pearson Chi-Square		25,137(a)	8	,001		

Yaş durumu ile Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerinin neresi olduğunun yansıtıldığı Tablo 26'da 15-25 yaş grubundakilerin %39,5'inin Medine, 25-35 yaş grubundakilerin %66'sının Medine, 35-45 yaş grubundakilerin %78'inin Medine cevabını verdikleri görülmektedir. Bu durum yaş ilerledikçe Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini bilenlerin oranının arttığını göstermektedir. Böyle bir sonucun çıkmış olması Türkiye'de hacca gidiş yaşının yüksek olmasıyla ilgili olabilir. İlerleyen yaşlarda hacca gidenler ve hacdan gelenleri ziyaret edenlerin yaşlarının yüksek olması ve ziyaret esnasında konuşulan konuların Mekke ve Medine ile ilgili olması, ileri yaştakilerin Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini bilmelerini ve hafızalarında tutmalarını kolaylaştırmış olabilir. Ayrıca hacca gidiş yaşının yüksek olduğu ülkemizde, yaşlılardaki algıda seçiciliğin de etkili olduğunu söyleyebiliriz.

19. Hz. Peygamber'in (sav) Kabrinin Yeri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 27 Hz. Peygamber'in (sav) Kabrinin Yeri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Tv-Radyo	Diğer
Erkek	Sayı	3	9	14	4	9	2	6	3
	%	6,1%	18,4%	28,6%	8,2%	18,4%	3,0%	12,2%	6,1%
Kadın	Sayı	5	14	14	4	4	2	3	1
	%	10,6%	29,8%	29,8%	8,5%	8,5%	4,3%	6,4%	2,1%
Toplam	Sayı	8	23	28	8	13	3	9	4
	%	8,3%	24,0%	29,2%	8,3%	13,5%	3,1%	9,4%	4,2%

Tablo 27'ye göre, Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin % 28,6'sı cami, %18,4'ü okul, %18,4'ü kitap ve dergi, %12,2'si

radyo ve televizyon, %8,2'si Kur'an kursu, %6,1'i aile, %3'ü cemaat ve %6'sı diğer cevaplar olan kendi gayretimle, takvim yaprağı, dedemden, hac ve umre ziyareti vb. cevaplarını vermişlerdir.

Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerini nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %29,8'i okul, %29,8'i cami, % 10,6'sı aile, %8,5'i Kur'an kursu, %8,5'i kitap ve dergi, %6,4'ü radyo ve televizyon, %4,3'ü cemaat ve %2,1'i diğer cevaplar olan internet, takvim yaprağı, hac ve umre ziyareti vb. cevaplar vermişlerdir. Mülakata katılan erkek ve kadınları birlikte değerlendirdiğimizde ise %29,2 cami, %24 okul, %13,5 kitap ve dergi, %9,4 radyo ve televizyon, %8,3 aile, 8,3 Kur'an kursu, %3,1 cemaat ve %4,2 diğer cevaplar olan internet, takvim yaprağı, hac ve umre gibi sonuçlar çıkmıştır.

Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerinin öğrenilmesinde cami ve okul ön plana çıkmaktadır. Kitap, dergi, radyo ve televizyonun da Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin öğrenilmesinde etkin bir role sahiptir. Demek ki eğitimde görsel materyallerin kullanılması bilgilerin zihinde kalıcılığını olumlu yönde etkilemektedir. Dolayısıyla Kur'an kursu, cami ve okullarımızın teknik imkanlarını artırarak verilen bilgilerin daha kalıcı olmasını sağlayabiliriz.

20. Hz. Peygamber'in (sav) Kabri Nerededir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin meslek durumuna göre Hz. Muhammed'in kabrinin yerini bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 28 Hz. Peygamber'in (sav) Kabri Nerededir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Tv-Radyo	Diğer
Ev Hanımı	Sayı	2	3	3	0	0	0	2	0
	%	20,0	30,0	30,0	,0%	,0%	,0%	20,0%	,0%
	%	%	%	%					
İşçi	Sayı	4	12	9	5	5	3	5	1

	%	9,1%	27,3%	20,5%	11,4%	11,4%	6,8%	11,4%	2,3%
Memur	Sayı	0	0	0	2	0	0	0	1
	%	,0%	,0%	,0%	66,7%	,0%	,0%	,0%	33,3%
Esnaf, Tüccar	Sayı	1	4	7	0	4	0	1	1
	%	5,6%	22,2%	38,9%	,0%	22,2%	,0%	5,6%	5,6%
Öğretmen	Sayı	0	1	0	0	4	0	0	0
	%	,0%	20,0%	,0%	,0%	80,0%	,0%	,0%	,0%
Emekli	Sayı	0	0	0	0	0	0	0	1
	%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%
Diğer	Sayı	1	3	9	1	0	0	1	0
	%	6,7%	20,0%	60,0%	6,7%	,0%	,0%	6,7%	,0%
Toplam	Sayı	8	23	28	8	13	3	9	4
	%	8,3%	24,0%	29,2%	8,3%	13,5%	3,1%	9,4%	4,2%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	86,405(a)	42	,000

Tablo 28'de Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yerinin nereden öğrenildiği sorusuna ev hanımlarının %30'u cami, %30'u okul %20'si radyo ve televizyon, %20'si de aile cevabını vermişlerdir. İşçilerin %27,3'ü okul, %20,5'i cami, %11,4'ü Kur'an kursu, %11,4'ü radyo ve televizyon, %9,1'i aile, %6,8'i cemaat ve %2,3'ü diğer cevaplar olan internet, hatırlamıyorum vb. şeklinde cevaplar vermişlerdir. Memurların %66,7'si Kur'an kursu ve %33,3'ü diğer cevaplar olan internet, nereden öğrendiğini hatırlayamama, takvim yaprakları vb. cevaplarını verilmiştir. Esnaf ve tüccarların, %38,9'u cami, %22,2'si okul ve %22,2'si kitap ve dergi cevabını vermişlerdir. Öğretmenlerin %80'i kitap ve dergi, %20'si okul cevabını vermişlerdir. Mülakatın geneline bakıldığında ise caminin oranının %60'lık oranla ilk sırada yer alırken onu %20 ile okulun takip ettiği görülecektir. Ayrıca eğitim seviyesi yüksek olan öğretmenlerin kitap okuma eğilimlerinin diğer meslek gruplarına göre daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşabiliriz.

Hz. Muhammed'in (sav) kabrinin yeri bilgisinde cami ve okul diğer din eğitimi veren kurumlara oranla daha belirgin bir şekilde ön plana çıkmaktadır.

21. Dört Büyük Kutsal Kitabın Adları

Allah insanlara doğru yolu göstermek, emirlerini bildirmek için bazı peygamberlere kitap göndermiştir. Bu kitaplar; Kur'an-ı Kerim, İncil, Tevrat ve Zebur'dur. Bu kitaplara iman etmek ve son ilahî kitap olan Kur'an-ı Kerim ile amel etmek bütün insanlara farzdır.

Mülakata katılan kişilerin dört büyük kutsal kitabın adlarını bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 29'da dört büyük kutsal kitabın adlarını bilenlerin oranı erkeklerde %76, tam bilmeyenlerin oranı %24'tür. Kadınlarda bilenlerin oranı %70, tam bilmeyenlerin oranı %26, bilmeyenlerin oranı ise %4'tür. Tablo 29'da erkekler ve kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise dört büyük kutsal kitabın neler olduğunu bilenlerin oranı %73, tam bilmeyenlerin oranı %25 ve hiçbirini bilmeyenlerin oranı %2'dir.

Çıkan bu oranlara ve mülakat esnasındaki diyaloglara baktığımız zaman halkın genelde Kur'an-ı Kerim ve İncil'i bilirken Tevrat ve Zebur'u hatırlamakta zorlandıkları görülmüştür. Kitabımız olan Kur'an-ı Kerim'i bilme durumu tamdır.

Mülakata katılanların tamamı kendi kitabımızın Kur'an ve peygamberimizin Hz. Muhammed (sav) olduğunu bilmektedirler. Kur'an'dan sonra bilinirlik seviyesi en yüksek olan kitap İncil'dir.

TABLO 29 Dört Büyük Kutsal Kitabın Adları

Cinsiyet			Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı		38	0	12	50
	%		76,0%	,0%	24,0%	100,0%
Kadın	Sayı		35	2	13	50
	%		70,0%	4,0%	26,0%	100,0%
Toplam	Sayı		73	2	25	100
	%		73,0%	2,0%	25,0%	100,0%

22. Kutsal Kitapların Gönderildiği Peygamberler

Kutsal kitapların gönderildiği peygamberler şunlardır: Kur'an-ı Kerim Hz. Muhammed'e (sav), İncil Hz. İsa'ya (as), Tevrat Hz. Musa'ya (as) ve Zebur Hz. Davut'a (as) gönderilmiştir.

Mülakata katılan kişilerin kutsal kitapların gönderildiği peygamberleri bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 30'a göre, dört büyük kitabın hangi peygamberler gönderildiğini erkeklerin %52'si biliyor, %46'sı tam bilemiyor ve %2'si de bilmemektedir. Dört büyük kitabın hangi peygamberlere gönderildiği sorusunu kadınların %42'si biliyor, %54'ü tam bilemiyor ve %4'ü hiç bilememektedir. Erkeklerle kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise dört büyük kitabın hangi peygamberlere gönderildiğini bilenlerin oranı %47, tam bilmeyenlerin oranı %50 ve bilmeyenlerin oranı %3'tür.

TABLO 30 Kutsal Kitapların Gönderildiği Peygamberler

Cinsiyet			Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı		26	1	23	50
	%		52,0%	2,0%	46,0%	100,0%
Kadın	Sayı		21	2	27	50
	%		42,0%	4,0%	54,0%	100,0%
Toplam		Sayı	47	3	50	100
		%	47,0%	3,0%	50,0%	100,0%

Dört büyük kutsal kitabın kime gönderildiğini bilmeyen ve tam bilemeyenlerin çoğu, Kur'an-ı Kerim'in Hz. Muhammed'e (sav), İncil'in Hz. İsa'ya (as) gönderildiğini bilirken; Tevrat ve Zebur'u hatırlayamamışlardır. Tevrat ve Zebur arasında bir bilinirlik oranı yapılacak olursa Tevrat'ı hatırlayanların oranı Zebur'a oranla daha fazladır.

Kutsal kitapların hangi peygamberlere gönderildiğini mülakata katılanların çoğunluğu bilmektedir. Kutsal kitapları ve gönderildiği peygamberleri bilme ile ilgili verilen cevapların oranı birbirine yakındır. Burada peygamberler ve kutsal kitaplar arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bunun nedeni peygamberlerle, kutsal kitapların bütün olarak öğrenilmesi ve bunların birbirini çağrıştırmasıdır.

23. Dört Büyük Kutsal Kitap ile İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin dört büyük kutsal kitabı nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 31'e göre dört büyük kutsal kitabı nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %40'ı cami, %28,6'sı okul, %18,4'ü Kur'an kursu ve %6,1'i aile ve %6,1'i kitap ve dergi cevabını vermişlerdir. Dört büyük kutsal kitabı nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %45,8'i okul, %35,4'ü cami, %8,3'ü aile, %6,3'ü Kur'an kursu, %2,1'i kitap ve dergi, %2,1'i cemaat cevabını vermişlerdir. Erkeklerle

kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise %38,1'i cami, %37,1'i okul, %12,4'ü Kur'an kursu, %7,2'si aile, %4,1'i kitap ve dergi, %1'i cemaat cevaplarını vermişlerdir.

TABLO 31 Dört Büyük Kutsal Kitap ile İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet			Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	3	14	20	9	3	0	49	
	%	6,1%	28,6%	40,8%	18,4%	6,1%	,0%	100,0%	
Kadın	Sayı	4	22	17	3	1	1	48	
	%	8,3%	45,8%	35,4%	6,3%	2,1%	2,1%	100,0%	
Toplam		Sayı	7	36	37	12	4	1	97
		%	7,2%	37,1%	38,1%	12,4%	4,1%	1,0%	100,0%

Diğer soru cevaplarında olduğu gibi burada da okul ve caminin diğer eğitim kurumlarına göre daha etkili olduğunu görmekteyiz. Kutsal kitapların gönderildiği peygamberleri okuldan öğrenenlerin oranı bir hayli yüksek çıkmıştır. Peygamberler ve onlara verilen kutsal kitapları nereden öğrenildiğini gösteren oranlar birbirine çok yakındır. Demek ki, mülakata katılanlar kutsal kitapları adlarını nereden öğrenmişlerse, kitapların gönderildiği peygamberleri de oradan öğrenmişlerdir.

24. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Bilme Durumu

İslâm dininin ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim'in, yüzünden okunması ibadettir. Bu nedenle Müslümanlar tarih boyunca Kur'an-ı Kerim öğrenme ve öğretme gayretinde olmuşlardır. Bunda Kur'an-ı Kerim'i öğrenen ve öğretmenin en hayırlı kişi olduğu inancının hadisi şerife dayanması önemli olsa gerektir.

Mülakata katılan kişilerin Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı bilme durumları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır.

TABLO 32 Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Bilme Durumu

Cinsiyet		Çok iyi biliyor	Normal seviyede bililiyor	Çok az biliyor	Bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	4	23	3	20	50
	%	8,0%	46,0%	6,0%	40,0%	100,0%
Kadın	Sayı	6	23	3	18	50
	%	12,0%	46,0%	6,0%	36,0%	100,0%
Toplam	Sayı	10	46	6	38	100
	%	10,0%	46,0%	6,0%	38,0%	100,0%

Tablo 32'ye göre, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı biliyor musunuz sorusuna erkeklerin %46'sı normal seviyede biliyorum, %40'ı bilmiyorum, %8'i çok iyi biliyorum ve %6'sı çok az biliyorum cevabını vermiştir. Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı biliyor musunuz sorusuna kadınların %46'sı normal seviyede biliyorum, %36'sı bilmiyorum, %12'si çok iyi biliyorum ve %6'sı çok az biliyorum cevabını vermiştir. Erkeklerle kadınları birlikte değerlendirildiğinde ise mülakata katılanların %46'sı normal seviyede bilirken, %38'i bilmiyor, %10'u çok iyi seviyede biliyor ve %6'sı çok az bildiğini ifade ediyor. Bu çıkan veriler (%62) Rize'de ve ilçelerinde Kur'an-ı Kerim'i bilenlerin oranının yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durumun oluşmasında ilde yoğun bir şekilde bulunan Kur'an kurslarının etkili olduğunu düşünülebilir. Yine halkın Kur'an okumaya verdiği önem şeklinde de yorumlanabilir. Kur'an kursları ile beraber camilerde yaz aylarında verilen yaz Kur'an kurslarının da Kur'an öğreniminde çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Kur'an öğreniminde caminin kurslardan daha yüksek çıkmasının sebebi, son yıllarda Rize'deki Kur'an kurslarında yerli halktan çok doğu illerinde gelen öğrencilerin okuyor olmasından kaynaklanmaktadır. Kur'an-ı Kerim'i nereden

öğrendiniz sorusuna verilen cevaplara da baktığımız zaman bu durum daha iyi görülecektir.

25. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin meslek durumuna göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Meslek durumuna göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı bilme durumunun incelendiği Tablo 33'ten elde edilen veriler şöyledir: Ev hanımlarının %83,3'ü Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı bilmektedirler. Ev hanımlarının vakitlerinin müsait olması ve velilerin kız çocuklarının iyi bir din eğitimi almalarını istemeleri etkili olmaktadır. Anadolu'daki yaygın kanaat de çocuğun eğitiminde annenin daha etkin olmasından dolayı anne adaylarının iyi bir din eğitimi almaları için gayret gösterilmektedir. İşçilerin Kur'an okumayı bilme oranı %60'tır. Ev hanımları kadar müsait zamanları olmayan işçilerin oranının daha düşük çıkması zaman problemi ile alakalı olabilir. Memurlardaki Kur'an'ı bilme oranı da %60'tır. Yine memurların da zaman sıkıntısı olabilir. Esnaf ve tüccar meslek grubuna mensup kişilerin oranı %36,8 gibi düşük bir orandır. Bu meslek grubundakiler de yine zaman ve iş yoğunluğu gibi nedenlerden dolayı Kur'an-ı Kerim okumayı bilmediklerini ifade etmektedirler. Esnaf ve tüccar olan kişilerin genelde erkeklerden oluşuyor olması erkeklerde Kur'an okuma oranlarının kadınlara göre daha düşük olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Öğretmenlerin %100 oranında Kur'an-ı Kerim'i okumayı biliyor olmaları da önemli bir sonuçtur.

TABLO 33 Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Meslek		Çok iyi biliyor	Normal seviyede bililiyor	Çok az biliyor	Bilmiyor	Toplam
Ev Hanımı	Sayı	0	10	0	2	12
	%	,0%	83,3%	,0%	16,7%	100,0%
İşçi	Sayı	7	16	4	18	45
	%	15,6%	35,6%	8,9%	40,0%	100,0%
Memur	Sayı	0	2	0	1	3
	%	,0%	66,7%	,0%	33,3%	100,0%
Esnaf, Tüccar	Sayı	0	7	0	12	19
	%	,0%	36,8%	,0%	63,2%	100,0%
Öğretmen	Sayı	3	2	0	0	5
	%	60,0%	40,0%	,0%	,0%	100,0%
Emekli	Sayı	0	0	1	0	1
	%	,0%	,0%	100,0%	,0%	100,0%
Diğer	Sayı	0	9	1	5	15
	%	,0%	60,0%	6,7%	33,3%	100,0%
Toplam	Sayı	10	46	6	38	100
	%	10,0%	46,0%	6,0%	38,0%	100,0%

Ki-Kare testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	50,091(a)	18	,000

26. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Öğrenme İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 34 Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Öğrenme İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	1	0	19	20	4	44
	%	2,3%	,0%	43,2%	45,5%	9,1%	100,0%
Kadın	Sayı	5	1	26	9	1	42
	%	11,9%	2,4%	61,9%	21,4%	2,4%	100,0%
Toplam	Sayı	6	1	45	29	5	86
	%	7,0%	1,2%	52,3%	33,7%	5,8%	100,0%

Tablo 34'e göre, Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı nereden öğrendiniz sorusuna araştırmaya katılan erkeklerin %45,5'i Kur'an kursu, %43,2'si cami, %9,1'cemaat ve %2,3'ü aile cevabını vermişlerdir. Kadınlar ise %61,9'u cami, %21,4'ü Kur'an kursu, %11,9'u aile, %2,4'ü okul ve %2,4'ü cemaat cevabını vermişlerdir. Erkeklerle kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise %52,3 cami, %33,7 Kur'an kursu, %7 aile, %5,8 cemaat ve %1,2 okul sonucu çıkmıştır. Erkeklerde Kur'an kursu, kadınlarda ise cami oranı yüksek çıkmıştır. Bu durum erkeklerin özel zaman ayırırlarsa herhangi bir eğitim aldıklarını, ayırmazlarsa iş hayatına atıldıktan

sonra herhangi bir şeyi bu Kur'an gibi önemli bir konu da olsa buna zor zaman ayırabildiklerini göstermektedir. Kadınlar ise erkeklere oranla özellikle evlenmeden önce daha fazla zamana sahip oldukları için camiden Kur'an öğrenme konusunda daha avantajlı bir konuma sahiptirler. Ailenin Kur'an-ı Kerim öğretiminde bu kadar az bir paya sahip olması üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum, velilerin kendileri yerine, cami, Kur'an kursu, cemaat vb. kurumların daha iyi eğitim vereceklerine inanmalarından olabilir.

Kur'an-ı Kerim'i öğrenme kaynakları aynı konu ile ilgili benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında; sosyo ekonomik düzeyi yüksek kadınların dinî bilgileri ve bilgi kaynakları (Üsküdar ilçesi örneği) adlı çalışmada Kur'an kursu en etkin kurum olarak öne çıkarken (%20), cami %10'luk oranla Rize iline göre farklılık arz etmiştir. Çünkü Rize'de caminin %52,3'lük oranla ön plana çıktığı görülmektedir.

27. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin yaş durumuna göre Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı nereden öğrendikler ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 35'e göre, yaş durumuyla Kur'an-ı Kerim'in nereden öğrenildiğine baktığımız zaman camiden öğrenenlerin oranı, 15-25 yaş grubunda %48,6, 25-35 yaş grubunda 58,3, 35-45 yaş grubunda %83,3, 45-55 yaş grubunda ise %20'dir. Yaş arttıkça camiden öğrenme oranı artıyor. Fakat 45-55 yaş grubunda oran çok aşağılara düşüyor. Oranın bu yaş grubunda bu kadar aşağılara düşmesi üzerinde durulması gereken bir tespittir.

Kur'an okumayı Kur'an Kursundan öğrenme verilerine bakıldığında ise yaş ilerledikçe Kur'an Kursunda öğrenenlerin oranının arttığı görülmektedir. Bu da Kur'an kurslarının bu kadar yaygın olduğu Rize'de enteresan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. İldeki kurslar yakından incelendiğinde, son yıllarda yerli halkın kurslara çok da fazla teveccüh göstermediğini görürüz. Kurslarda okuyan öğrenciler büyük oranda Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinden getirilen öğrencilerdir. Halk kursların bütün ihtiyaçlarını karşılarken çocuklarını kurslara göndermemesi üzerinde çalışılması gereken bir konudur. Kur'an okumayı camilerde

öğrenenlerin oranının, Kur'an kurslarından daha yüksek olması camilerimizdeki eğitimin önemini ortaya koymaktadır.

**TABLO 35 Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Nereden Öğrendiniz
Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna göre Dağılımı**

Yaşınız			Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Cemaat	Toplam
15-25	Sayı	2	1	18	13	3	37	
	%	5,4 %	2,7 %	48,6 %	35,1 %	8,1 %	100,0 %	
25-35	Sayı	1	0	21	13	1	36	
	%	2,8 %	,0 %	58,3 %	36,1 %	2,8 %	100,0 %	
35-45	Sayı	0	0	5	1	0	6	
	%	,0 %	,0 %	83,3 %	16,7 %	,0 %	100,0 %	
45-55	Sayı	2	0	1	2	0	5	
	%	40,0 %	,0 %	20,0 %	40,0 %	,0 %	100,0 %	
55 ve üzeri	Sayı	1	0	0	0	1	2	
	%	50,0 %	,0 %	,0 %	,0 %	50,0 %	100,0 %	
Toplam	Sayı	6	1	45	29	5	86	
	%	7,0 %	1,2 %	52,3 %	33,7 %	5,8 %	100,0 %	

Ki Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	28,992(a)	16	,024

28. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuma Durumu

Meal, Kur'an-ı Kerim'in tercümesine verilen addır. Tefsir ise Kur'an-ı Kerim'i parçalara ayırarak daha kapsamlı bir şekilde açıklanmasıdır.

Mülakata katılan kişilerin Kur'an-ı Kerim meali ve tefsiri okumalarıyla ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 36 Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuma Durumu

Cinsiyet		Devamlı okurum	Hiç okumam	Ara sıra okurum	Merak ettiğim bir konu olursa okurum	Meal ve tefsirin ne olduğunu bilmiyor
Erkek	Sayı	5	15	24	3	3
	%	10,0%	30,0%	48,0%	6,0%	6,0%
Kadın	Sayı	4	13	25	6	2
	%	8,0%	26,0%	50,0%	12,0%	4,0%
Toplam	Sayı	9	28	49	9	5
	%	9,0%	28,0%	49,0%	9,0%	5,0%

Tablo 36'ya göre, mülakata katılan erkeklerin %48'i ara sıra, %10'u devamlı, %6'sı merak ettiği bir konu olursa, meal ve tefsir okuduğunu söylemişlerdir. Erkeklerin %30'u hiç okumazken %6'sı meal ve tefsirin ne olduğunu bilmediklerini ifade etmişlerdir. Mülakata katılan kadınların %50'si ara sıra, %12'si merak ettiği bir konu olursa, %8'i de devamlı meal ve tefsir okuduğunu ifade etmişlerdir. Kadınların %26'sı hiç okumazken, %4'ü meal ve tefsirin ne olduğunu bilmediklerini ifade

etmişlerdir. Mülakata katılanların geneline baktığımızda ise %49 ara sıra, %9 devamlı, %9 merak ettiği bir konu olursa okuyorum; %28'i hiç okumam derken %52'i meal ve tefsirin ne olduğunu bilmediğini ifade etmişlerdir. Ara sıra okuma oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Bu da Kur'an'ı anlama gayreti noktasında var olan isteksizliği ortaya koymaktadır.

29. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

TABLO 37 Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim durumunuz		Devamlı okurum	Hiç okumam	Ara sıra okurum	Merak ettiğim bir konu olursa okurum	Meal ve tefsirin ne olduğunu bilmiyor
İlkokul	Sayı	0	12	9	1	1
	%	,0%	52,2%	39,1%	4,3%	4,3%
Lise	Sayı	1	14	22	6	3
	%	2,2%	30,4%	47,8%	13,0%	6,5%
Yüksekokul	Sayı	1	1	10	1	1
	%	7,1%	7,1%	71,4%	7,1%	7,1%
Fakülte	Sayı	6	1	8	1	0
	%	37,5%	6,3%	50,0%	6,3%	,0%
Mastır, Doktora	Sayı	1	0	0	0	0
	%	100,0%	,0%	,0%	,0%	,0%
Toplam	Sayı	9	28	49	9	5
	%	9,0%	28,0%	49,0%	9,0%	5,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	43,481(a)	16	,000

Mülakata katılan kişilerin öğrenim durumuna göre Kur'an-ı Kerim ve mealini okumaları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 37'de görüldüğü üzere ilkökul mezunu olanlarda devamlı meal ve tefsir okuyan kimse yoktur. Hiç okumayanların oranı %52,2, ara sıra okuyanların oranı %39,1, merak ettiği bir konu olunca okuyanların oranı %4,3 ve meal ve tefsirin ne olduğunu bilmeyenlerin oranı da yine %4,3'tür.

Lise mezunu olanlara baktığımızda ise meal ve tefsiri ara sıra okuyanların oranı %47,8, merak ettiği bir konu olunca okuyanların oranı %13 ve devamlı okuyanların oranı ise %2,2'dir. Hiç okumayanların oranı %30,4 iken meal ve tefsirin ne olduğunu bilmeyenlerin oranı %6,5'tir.

Yüksekökol mezunu olanlarda meal ve tefsiri ara sıra okuyanların oranı %71,4, devamlı okuyanların, hiç okumayanların, merak ettiği bir konu olunca okuyanların ve meal ve tefsirin ne olduğunu bilmeyenlerin tamamını topladığımızda %7,1 olduğunu görüyoruz.

Fakülte mezunlarında ise meal ve tefsir okuma oranları; ara sıra okuyanlar %50, devamlı okuyanlar %37,5 ve merak ettiği bir konu olunca okuyanlar %6,3'tür. Hiç okumayanların oranı %6,3 iken meal ve tefsirin ne olduğunu bilmeyen yoktur. Mastır ve doktora yapanların hepsi, meal ve tefsiri devamlı okuduklarını belirtmişlerdir.

Bütün bu veriler sonucunda eğitim seviyesinin yükselmesiyle Kur'an-ı Kerim meal ve tefsirini genel olarak okuma oranlarının arttığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Öğrenim durumunun yükselmesine paralel olarak meal ve tefsir okuma oranı da artmaktadır.

30. Ayet Ne Demektir?

Ayet, Kur'an-ı Kerim'i oluşturan her bir cümlenin adıdır. Kur'an-ı Kerim'de bazı alimlerin Kur'an'da ayet sonu saydığı yerleri diğerlerinin saymaması, sûre başlarındaki besmeleleri yine bazı sûrelerin başında bulunan harflerden (huruf-ı mukattaa) her birinin müstakil birer ayet kabul edilip edilmemesi gibi sebeplerden dolayı ayet sayısında farklı rakamlar ortaya çıkmıştır. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre 6600 olduğunu söylemiş, 6204, 6214, 6219, 6225 ve 6236 olarak tespit edenler de olmuştur.¹⁰⁸ Ancak ülkemizde yaygın olarak, 6666 ayet sözü meşhurdur.

Mülakata katılan kişilerin ayet hakkındaki bilgileri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 38 Ayet Ne Demektir?

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	32	18	0	50
	%	64,0%	36,0%	,0%	100,0%
Kadın	Sayı	32	16	2	50
	%	64,0%	32,0%	4,0%	100,0%
Toplam	Sayı	64	34	2	100
	%	64,0%	34,0%	2,0%	100,0%

Tablo 38'de görüldüğü gibi erkeklerin %64'ü ayetin ne demek olduğunu bilirken, %36'sı bilememektedir. Erkeklerde hiç bilmeyen yoktur. Kadınların da yine %64'ü ayetin ne demek olduğunu bilirken, %32'si bilmemekte ve %4'ü tam bilememektedir. Mülakata katılanların genelinde ise bilenlerin oranı %64, bilmeyenlerin oranı %34 ve tam bilmeyenlerin oranı %2'dir.

Elde edilen verilere göre ayetin ne olduğunu tam olarak bilenlerin oranı bilmeyenlere ve tam bilmeyenlere göre çok daha yüksektir. Tam bilmeyenler

¹⁰⁸ TDV, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1991, s.243.

Kur'an'la ilgili bir şey olduğunu söyleyebilmektedirler. Bilmeyenler genelde ayetle hadisi karıştırmaktadırlar.

31. Ayet İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin ayet hakkındaki bilgilerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 39 Ayet İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam	
Erkek	Sayı	5	3	11	7	6	1	33	
	%	15,2%	9,1%	33,3%	21,2%	18,2%	3,0%	100,0%	
Kadın	Sayı	1	10	16	3	2	2	34	
	%	2,9%	29,4%	47,1%	8,8%	5,9%	5,9%	100,0%	
Toplam		Sayı	6	13	27	10	8	3	67
		%	9,0%	19,4%	40,3%	14,9%	11,9%	4,5%	100,0%

Tablo 39'a göre, ayet ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %33,3'ü cami, %21,2'si Kur'an Kursu, %18,2'si kitap, dergi, %15,2'si aile, %9,1'i okul ve %3'ü cemaat cevabını vermişlerdir. Kadınların %47,1'i cami, %29,4'ü okul, %8,8'i Kur'an Kursu, %5,9'u cemaat ve kitap, dergi, %2,9'u aile cevabını vermişlerdir.

Verilen cevapların geneline baktığımızda ise %40,3 cami, %19,4 okul, %14,9 Kur'an Kursu, %11,9 kitap-dergi, %9 aile ve %4,5 cemaat cevaplarını görmekteyiz.

Ayet ile ilgili bilgilerini camiden öğrenenlerin oranı diğer sorularda olduğu gibi yine yüksektir. Camiyi okul takip etmektedir ki, bu da okulun ezbere dayalı bilgilerde yine öne geçtiğinin göstergesidir.

32. Ayetin Ne Demek Olduğunu Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin cinsiyet durumuna göre ayet hakkındaki bilgilerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 40 Ayetin Ne Demek Olduğunu Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	5	3	11	7	6	1	33
	%	15,2%	9,1%	33,3%	21,2%	18,2%	3,0%	100,0%
Kadın	Sayı	1	10	16	3	2	2	34
	%	2,9%	29,4%	47,1%	8,8%	5,9%	5,9%	100,0%
Toplam	Sayı	6	13	27	10	8	3	67
	%	9,0%	19,4%	40,3%	14,9%	11,9%	4,5%	100,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	11,283(a)	5	,046

Mülakata katılanların ayet ile ilgili bilgilerini nereden öğrendikleriyle ilgili tablo 40'a bakıldığında, erkekler %33,3 cami, %21,2 Kur'an Kursu %18,2 kitap-dergi, %15,2 aile, %9,1 okul % ve %3 oranında cemaat cevabını verdikleri görülüyor. Mülakata katılan kadınlar, %47,1 cami, %29,4 okul, %8,8 Kur'an Kursu, %5,9'luk oranla cemaat ve kitap, dergi ve %2,9 oranında aile cevabını vermişlerdir.

Tablonun genelinde ise %40,3 cami, %19,4 okul, %14,9 Kur'an Kursu, %11,9 Kitap-dergi, %9 aile ve %4,5 cemaat şeklindedir.

Caminin, ayetin anlamının öğrenilmesinde önde olduğu görülmektedir. Hatta bu konuda kadınlarda oranın erkeklere oranla daha yüksek olduğu gözükmemektedir. Yine Kur'an Kursu azımsanmayacak bir oranda etkisini hissettiriyor. Erkeklerde ailenin oranı kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bu da kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha fazla Kur'an Kursunda din eğitimi almalarından ve erkekler kadınlara oranla daha önce iş hayatına atıldıkları ya da eğitim hayatına devam ettiklerinden olabilir.

33. Sûre Ne Demektir?

Sûre, ayetlerden meydana gelen başı ve sonu bulunan Kur'an bölümü demektir. Kur'an-ı Kerim 114 sûreden oluşmaktadır.

Mülakata katılan kişilerin sûre hakkındaki bilgileriyle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 41 Sûre Ne Demektir?

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	15	28	7	50
	%	30,0%	56,0%	14,0%	100,0%
Kadın	Sayı	9	36	5	50
	%	18,0%	72,0%	10,0%	100,0%
Toplam	Sayı	24	64	12	100
	%	24,0%	64,0%	12,0%	100,0%

Tablo 41'e göre, mülakata katılan erkeklerin %30'u sûrenin ne demek olduğunu bilirken, %14'ü tam bilememektedir. %56'sı ise bilememektedir. Kadınların ise %18'i bilirken, %10'u tam olarak bilememektedir. %72'si ise bilememektedir. Verilen cevapların genelinde ise bilenler %24, tam bilmeyenler %12 ve bilmeyenler ise %64'tür.

Sûrenin ne demek olduğunu bilenlerin oranı çok düşük çıkmıştır. Yine sûrenin ne demek olduğunu bilenlerin oranı, ayetin ne demek olduğunu bilenlerin oranına göre daha düşük çıkmıştır. Bunun nedeni ayet ifadesinin günlük hayatta sûreden daha fazla kullanılması ile ilgili olabilir. Ayrıca ayetin tanımının sûrenin tanımından daha kolay olması da hafızada tutmayı kolaylaştırmaktadır. Tam bilmeyenlere gelince onlar da sûreyi sadece namazda okunması gereken Kur'an bölümleri olduğunu ifade etmişlerdir. Bilmeyenler ise sûrenin genelde hadisle karıştırmaktadır.

34. Sûre Ne Demektir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Bu araştırmada sûre ne demektir sorusuna verilen cevapları öğrenim durumuna göre dağılımı ile ilgili veriler şunlardır:

Tablo 42'ye göre, mülakata katılanların sûrenin ne demek olduğunu nereden öğrendiniz sorusuna verilen cevapları meslek durumuna göre dağılımında eğitim seviyesinin artmasına paralel olarak bilme oranının da arttığı görülmektedir. İlkokul mezunlarında bilme oranı %14,4, lise mezunlarında %15,2, yüksekokul mezunlarında %21,4, fakülte mezunlarında %56,3 ve mastır, doktora seviyesinde eğitim alanlarda ise oran %100 şeklindedir. Bilmeyenlerin oranı ilkokul, lise ve yüksekokul mezunlarında birbirine çok yakın çıkmıştır (%69,6). Tam bilmeyenlerin oranı da hemen hemen bütün eğitim seviyelerinde aynı orandadır (%12-14).

TABLO 42 Sûre Ne Demektir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim durumunuz			Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
	İlkokul	Sayı	4	16	3	23
		%	17,4%	69,6%	13,0%	100,0%
	Lise	Sayı	7	32	7	46
		%	15,2%	69,6%	15,2%	100,0%
	Yüksekokul	Sayı	3	11	0	14
		%	21,4%	78,6%	,0%	100,0%
	Fakülte	Sayı	9	5	2	16
		%	56,3%	31,3%	12,5%	100,0%
	Master, Doktora	Sayı	1	0	0	1
		%	100,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam		Sayı	24	64	12	100
		%	24,0%	64,0%	12,0%	100,0%

Ki Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	17,617(a)	8	,024

35. Sûre İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin sûre ile ilgili bilgilerini nereden öğrendikleri ile ilgili ilde edilen veriler şunlardır:

TABLO 43 Sûre İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Diğer
Erkek	Sayı	3	6	6	5	2	1	1
	%	12,5%	25,0%	25,0%	20,8%	8,3%	4,2%	4,2%
Kadın	Sayı	1	5	6	1	1	0	0
	%	7,1%	35,7%	42,9%	7,1%	7,1%	,0%	,0%
Toplam	Sayı	4	11	12	6	3	1	1
	%	10,5%	28,9%	31,6%	15,8%	7,9%	2,6%	2,6%

Tablo 43'e göre, sûre ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna, erkeklerin %25'i okul, %25'i cami, %20,8'i Kur'an Kursu, %12,5'i aile, %8,3'ü kitap, dergi, %4,2'si cemaat ve %4,2'si diğer şeklinde cevap vermişlerdir. Diğer cevabını, televizyon, takvim yaprağı, internet, arkadaş ve kendi gayretimle cevapları oluşturmaktadır. Kadınların %42,9'u cami, %35,7'si cami, %7,1 oranlarında ise aile, Kur'an Kursu ve kitap, dergi cevabını vermişlerdir. Verilerin geneline baktığımızda ise %31,6 cami, %28,9 okul, %15,8 Kur'an Kursu, %10,5 aile, %7,9 kitap, dergi ve %2,6'lık oranlarla cemaat ve diğer şıklar karşımıza çıkmaktadır.

Sûre ile ilgili bilgilerin öğrenme kaynaklarında da cami ilk sırada okul ikinci sırada ve Kur'an Kursu üçüncü sıradadır. Bundan önceki sorulan cevapların büyük bölümünde olduğu gibi yine bu üç kurum en etkili kurumlardır. Ailenin oranı da azımsanmayacak derecede yüksek çıkmıştır ki bu veri de Rize halkının Kur'an terimleri ile ilgili konulardaki duyarlılığını göstermektedir.

36. Namaz Sûrelerinin Ezbere Bilinmesi

Namaz sûresi olarak bilinen kısa sûreler, Kur'an-ı Kerim'in 30. cüzünde yer alan Fil Sûresi ile Nas sûresi arasında yer alan 10 sûredir. Kısa sureler olmalarından dolayı namazda çok okudukları için bu sûreler, namaz sûreleri olarak bilinmektedir. Namazlarda okunmasının şart olması nedeniyle Fatıha Sûresi'nin de bilinip bilinmediği namaz sûreleri arasında sorulmuştur.

Mülakata katılan kişilerin namaz sûrelerini ezbere bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 44 Namaz Sûrelerinin Ezbere Bilinmesi

Cinsiyet		Hepsini biliyorum	Çoğunu biliyorum	Birkaçını biliyorum	Hiçbirini bilmiyorum	Toplam
Erkek	Sayı	32	8	9	1	50
	%	64,0%	16,0%	18,0%	2,0%	100,0%
Kadın	Sayı	30	15	5	0	50
	%	60,0%	30,0%	10,0%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	62	23	14	1	100
	%	62,0%	23,0%	14,0%	1,0%	100,0%

Tablo 44'e göre, mülakata katılan erkeklerin, %64'ü namaz sûrelerinin hepsini bilirken, %16'sı çoğunu, %18'i birkaçını ve %2'si hiçbirini bilmediğini ifade etmiştir. Kadınların, %60'ı namaz sûrelerinin hepsini bildiğini ifade ederken, %30'u çoğunu, %10'u birkaçını bilirken hiçbirini bilmeyen kadın yoktur. Tablo 44'ün geneline baktığımızda ise namaz sûrelerinin hepsini bilenler %62, çoğunu bilenler %23, birkaçını bilenler %14 ve hiçbirini bilmeyenlerin oranı %1'dir.

Namaz sûrelerinin hepsini bilenlerin oranı cevaplandırılan diğer sorulara göre bir hayli yüksek çıkmıştır. Birkaç sûre veya ayetle de namaz kılınabildiği hâlde birden fazla namaz sûresi bilenlerin oranı %99'dur. Demek ki mülakata katılan kişilerde Kur'an-ı Kerim'i ezberleme eğilimi yüksektir. Yine elde edilen verilerde en

çok bilinen sûreler, Fatiha, Kevser, İhlas, Felak ve Nas sûreleridir. Hiçbir sûre bilmediğini söyleyenler bile Fatiha sûresini bilmektedirler.

37. Namaz Sûreleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin namaz sûrelerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır.

TABLO 45 Namaz Sûreleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	2	4	26	15	1	2	50
	%	4,1%	8,2%	53,1%	30,6%	2,0%	3,0%	100,0%
Kadın	Sayı	3	10	29	8	0	0	50
	%	6,0%	20,0%	58,0%	16,0%	,0%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	5	14	55	23	1	1	100
	%	5,1%	14,1%	55,6%	23,2%	1,0%	1,0%	100,0%

Tablo 45'e göre, namaz sûrelerini nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %53,1'i cami, %30,6'sı Kur'an Kursu, %8,2'si okul, %4,1'i aile %2'si ve %2'si diğer cevaplarını vermişlerdir. Diğer şikkını kendi gayretimle, eşimden öğrendim gibi cevaplar oluşturmaktadır. Namaz sûrelerini nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %58'i cami, %20'si okul, %16'sı Kur'an Kursu ve %6'sı aile cevabını vermişlerdir. Genel olarak baktığımızda, %55,6 cami, %23,2 Kur'an Kursu, %14,1 okul, %5,1 aile, %1 cemaat ve %1 diğer şeklindedir.

Namaz sûrelerini camiden öğrenenlerin oranı diğer kurumlara göre daha yüksektir. Bu sırayı Kur'an Kursu ve okul takip etmektedir. Ancak herkesin Kur'an Kursuna gitmediği düşünülürse okuldan öğrenenlerin oranının yüksek olduğu

söylenbilir. Ailenin sûre ezberi noktasında da yine başarılı olmadıkları söylenbilir. Bunda sûre ezberinin zaman alması ve takip edilmesi gereken bir süreç olmasının da ailenin ezber konusunda daha etkisiz olmasını etkilediği söyleyebiliriz.

38. Ezbere Bilinen Ayet Veya Sûre Meali

Mülakata katılan kişilerin ezbere bildikleri ayet ve sûre meallerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 46 Ezbere Bilinen Ayet veya Sûre Meali

Cinsiyet		Namaz sûrelerinin birkaçının mealini biliyor	Birkaç Ayet meali biliyor	Namaz sûrelerinin çoğunun mealini biliyor	Hiç bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	8	10	0	32	50
	%	16,0%	20,0%	,0%	64,0%	100,0%
Kadın	Sayı	7	7	1	35	50
	%	14,0%	14,0%	2,0%	70,0%	100,0%
Toplam	Sayı	15	17	1	67	100
	%	15,0%	17,0%	1,0%	67,0%	100,0%

Tablo 46'ya göre, ezbere bildiğiniz ayet ya da sûre meali var mı sorusuna erkekler %20'si birkaç ayet meali bildiğini, %16'sı namaz sûrelerinin birkaçının mealini bildiğini ifade ederken hiçbir ayet ve sûre meali bilmediğini ifade eden erkeklerin oranı %64'tür. Ezbere bildiğiniz ayet ya da sûre meali var mı sorusuna kadınların %14'ü namaz sûrelerinden birkaçının mealini bildiğini, %14'ü birkaç ayet meali bildiğini, %2'si namaz sûrelerinin çoğunun mealini bildiğini ve %70'i hiçbir ayet ve sûre meali bilmediği cevabını vermişlerdir. Erkeklerle kadınlar birlikte değerlendirildiğinde ise namaz sûrelerinin birkaçının anlamını bilenlerin oranı %15, birkaç ayet meali bilenlerin oranı %17, namaz sûrelerinin çoğunun anlamını bilenlerin oranı ise %1 ve hiç bilmeyenlerin oranı %67'dir.

Namaz sûrelerinin birkaçının anlamını bilenlerin oranı ve birkaç ayet meali bilenlerin oranı birbirine çok yakındır. Hiç bilmeyenlerin oranı ise çok yüksek çıkmıştır. Meali en çok bilinen sûreler genelde Fatiha, İhlâs ve Kevser sûreleridir. Anlamı en çok bilinen ayetler ise "Dinde zorlama yoktur."¹⁰⁹, "Allah kimseye gücünün üstünde yük yüklemes."¹¹⁰, ve "Her zorlukla beraber bir kolaylık vardır."¹¹¹ ayetleridir.

Genel olarak namaz sûrelerinin meallerini bilenlerin oranı, bu sûreleri ezbere bilenlerin oranına göre çok düşüktür. Çıkan bu sonuçtan halkın ezbere bildiği ayetlerin ve sûrelerin meallerini merak etmedikleri görülmektedir. Bununla beraber cami ve Kur'an kurslarında ezber yapmaya verilen önem meal öğrenimine verilmemektedir. Okulda meal öğretiminin de iyi bir seviyede olduğu görülmektedir.

39. Ezbere Bilinen Ayet ve Sûre Mealleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

TABLO 47 Ezbere Bilinen Ayet ve Sûre Mealleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Diğer
Erkek	Sayı	0	3	2	4	5	4	1
	%	,0%	15,8%	10,5%	21,1%	26,3%	21,1%	5,3%
Kadın	Sayı	3	2	4	5	2	0	0
	%	18,8%	12,5%	25,0%	31,3%	12,5%	,0%	,0%
Toplam	Sayı	3	5	6	9	7	4	1
	%	8,6%	14,3%	17,1%	25,7%	20,0%	11,4%	2,9%

¹⁰⁹ Bakara Sûresi, 2/256

¹¹⁰ Bakara Sûresi, 2/286

¹¹¹ İnşirah Sûresi, 94/5-6

Mülakata katılan kişilerin ezbere bildiği ayet veya sûre meallerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 47'ye göre, ezberinizdeki ayet ya da sûre meallerini nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %26,3'ü kitap, dergi, %21,1 Kur'an Kursu ve cemaat, %15,8 okul, %10,5 cami ve %5,3'ü diğer şikkı içinde yer alan takvim, radyo, televizyon vb. şeklinde cevaplamışlardır. Ezberinizdeki ayet ya da sûre meallerini nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %31,3'ü Kur'an Kursu, %25'i cami, %18,8 aile, %12,5 okul ve %12,5 kitap, dergi cevaplarını vermişlerdir. Çıkan sonuçlarının geneline baktığımızda, %25,7 Kur'an Kursu, %17,1 cami, %20 kitap-dergi, %14,3 okul, %11,4 cemaat ve %8,6 aile şeklindedir.

Ayet ve sûre meallerini cami ve kitaptan öğrenenlerin oranı diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca Kur'an Kursu ve okul da meal öğretiminde iyi bir orana sahiptir. Bununla beraber cemaatlerin de meal öğretiminde etkinliği görülmektedir. Ailenin oranı diğerlerine göre düşük olsa da ortaya çıkan oran hiç te az bir oran değildir.

40. Dört Büyük Melek

Dört büyük meleğin adları şunlardır: Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail.

Mülakata katılan kişilerin dört büyük meleği bilmeleriyle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 48 Dört Büyük Melek

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	38	3	9	50
	%	76,0%	6,0%	18,0%	100,0%
Kadın	Sayı	35	5	10	50
	%	70,0%	10,0%	20,0%	100,0%
Toplam	Sayı	73	8	19	100
	%	73,0%	8,0%	19,0%	100,0%

Tablo 48'e göre, dört büyük meleğin adlarını erkeklerde bilenlerin oranı %76, tam bilmeyenlerin oranı %18 ve bilmeyenlerin oranı %6'dır. Dört büyük meleğin adlarını kadınlarda bilenlerin oranı %70, tam bilmeyenlerin oranı %20 ve bilmeyenlerin oranı %10'dur. Tablonun genelinde ise bilenler %73, tam bilmeyenler %19 ve bilmeyenlerin oranı %8'dir

Dört büyük meleğin adlarını bilenlerin oranı tam bilmeyenler göre daha yüksektir. Tam bilinmeyen melekler genelde "Mikail ve İsrail"dir. Hiç bilmeyenlerin oranı düşüktür denilebilir. Dört büyük meleğin adlarının baş harflerinin "CAMİ" şeklinde kodlanmış olmasının da ezberde kalmasını kolaylaştırdığı belirlenmiştir.

41. Dört Büyük Meleğin Adları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin yaş durumuna göre dört büyük meleğin adları nelerdir sorusu ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 49'a göre, dört büyük melek nelerdir sorusunu yaş durumuna göre incelediğimizde, 15-25 yaş grubu, %79,1 biliyor, %14 tam bilmiyor ve %7 bilmiyor. 25-35 yaş grubu, %41,1 biliyor, %47,4 tam bilmiyor ve %25 oranında bilememektedir. 35-45 yaş grubu, %66,7 biliyor ve %33,3 oranında tam bilememektedir. 45-55 yaş grubu. %60 bilirken %40 oranında bilememektedir. 55 ve üzeri yaş grubu ise %50 tam bilemezken, %50 bilememektedir.

Dört büyük meleğin adlarının yaş durumuna göre incelendiği Tablo 49'da yaş ilerledikçe bilme oranının düştüğü görülmektedir. En yüksek oran 15-25 yaş grubunda iken en düşük oran 55 ve üzeri yaş grubundadır. Bunun sebebi 45 yaş ve üzerindeki insanların çocukluk yıllarında yasaklı olan din eğitiminin olabileceği gibi yaşa bağlı olarak kullanılmayan bilgilerin unutulacağı, üzerinin külleneceği olgusu da olabilir. Yaş küçüldükçe ise hafızanın güçlü olması ve din eğitimi imkanlarının artması da etkili olmuştur.

TABLO 49 Dört Büyük Meleğin Adları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Yaşınız		Biliyor	Bilmiyor	Tam Bilmiyor	Toplam
15-25	Sayı	34	3	6	43
	%	79,1%	7,0%	14,0%	100,0%
25-35	Sayı	30	2	9	41
	%	73,2%	4,9%	22,0%	100,0%
35-45	Sayı	6	0	3	9
	%	66,7%	,0%	33,3%	100,0%
45-55	Sayı	3	2	0	5
	%	60,0%	40,0%	,0%	100,0%
55 üzeri	Sayı	0	1	1	2
	%	,0%	50,0%	50,0%	100,0%
Toplam	Sayı	73	8	19	100
	%	73,0%	8,0%	19,0%	100,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	17,627(a)	8	,024

42. Dört Büyük Melekle ilgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerindört büyük meleği nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 50 Dört Büyük Melekle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	4	10	21	9	2	1	47
	%	8,5%	21,3%	44,7%	19,1%	4,3%	2,1%	100,0%
Kadın	Sayı	3	18	17	5	1	1	45
	%	6,7%	40,0%	37,8%	11,1%	2,2%	2,2%	100,0%
Toplam	Sayı	7	28	38	14	3	2	92
	%	7,6%	30,4%	41,3%	15,2%	3,3%	2,2%	100,0%

Tablo 50'ye göre, dört büyük meleği nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %44,7'si cami, %21,3'ü okul, %19,1'i Kur'an Kursu, %8,5'i aile, %4,3'ü kitap-dergi ve %2,1'i cemaat cevabını vermişlerdir. Dört büyük meleği nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %40'ı okul, %37,8'i cami, %11,1'i Kur'an Kursu, %2,2'si kitap, dergi ve cemaat cevabını vermişlerdir. Mülakata katılanların geneline baktığımızda ise %41,3 cami, %30,4 okul, %15,2 Kur'an Kursu, %7,6 aile, %3,3 kitap, dergi ve %2,2 cemaat cevabını vermişlerdir.

Cami yine bu soruda da yine en etkili kurum olarak çıkmıştır. Okulun oranı da yüksek çıkmıştır. Kur'an Kursu da etkili bir oranda çıkmıştır. Aile diğer bilgilerde olduğu gibi bu soruda da düşük çıkmıştır.

1.43. Dört Büyük Meleğin Görevleri

Dört büyük meleğin görevleri şunlardır:

Cebrail: Vahiy meleğidir. Allah'ın emirlerini peygamberlere ulaştırır.

Mikail: Tabiat olayları ve rızık taksimi ile görevlidir.

İsrafil: Kıyamet kopacağı zaman ve ikinci dirilişten önce sur adındaki alete üfürüp bu haberi duyurmakla görevlidir.

Azrail: Allah'ın emri ile can almakla görevlidir.

Mülakata katılan kişilerin dört büyük meleğin görevlerini bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 51 Dört Büyük Meleğin Görevleri

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	20	5	25	50
	%	40,0%	10,0%	50,0%	100,0%
Kadın	Sayı	14	7	29	50
	%	28,0%	14,0%	58,0%	100,0%
Toplam	Sayı	34	12	54	100
	%	34,0%	12,0%	54,0%	100,0%

Tablo 51'e göre, mülakata katılan erkeklerin %40'ı meleklerin görevlerini bilirken, %50'si tam bilememekte ve %10'u hiçbirini bilememektedir. Mülakata katılan kadınların %28'i meleklerin görevlerini bilirken, %58'i tam bilememekte ve %14'ü hiçbirini bilememektedir. Mülakata katılanların tamamına baktığımızda ise %34'ü biliyor, %54'ü tam bilemiyor ve %12'si hiç bilmiyor.

Dört büyük meleğin görevlerini bilme oranı tam bilemeyenlerle değerlendirildiğinde yüksektir denilebilir. Dört büyük meleğin adlarını bilmeye göre görevlerini bilme oranı düşük kalmıştır. Maddeler hâlinde ezberlenen bilgilerin içeriğinin yeterince bilinmediği ortaya çıkmaktadır.

44. Dört Büyük Meleğin Görevleri Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin öğrenim durumuna göre dört büyük meleğin görevlerini bilme ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 52 Dört Büyük Meleğin Görevleri Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim Durumunuz			Biliyor	Bilmiyor	Tam bilmiyor	Biliyor
	İlkokul	Sayı	5	6	12	23
		%	21,7%	26,1%	52,2%	100,0%
	Lise	Sayı	15	2	29	46
		%	32,6%	4,3%	63,0%	100,0%
	Yüksekokul	Sayı	3	2	9	14
		%	21,4%	14,3%	64,3%	100,0%
	Fakülte	Sayı	10	2	4	16
		%	62,5%	12,5%	25,0%	100,0%
	Mastır, Doktora	Sayı	1	0	0	1
		%	100,0 %	,0%	,0%	100,0%
Toplam		Sayı	34	12	54	100
		%	34,0%	12,0%	54,0%	100,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	17,047(a)	8	,030

Tablo 52'ye göre, dört büyük meleğin görevlerinin öğrenim durumuna göre dağılımını incelediğimizde, ilkokul mezunlarının %21,7'si biliyor, %52,2'si tam

bilmiyor ve %26,1'i hiç bilememektedir. Lise mezunlarının %32,6'sı biliyor, %63'ü tam bilmiyor ve %4,3'ü hiç bilememektedir. Yüksekokul mezunlarının %21,4'ü biliyor, %64,3'ü tam bilemiyor ve %14,3'ü bilememektedir. Fakülte mezunlarının %62,5'i biliyor, %25'i tam bilemiyor ve %12,5'i hiç bilememektedir. Mastır, doktora yapanların ise tamamının bildiği şeklindedir.

Tablo 52'ye baktığımızda öğrenim durumu arttıkça dört büyük meleğin görevlerini bilme oranının arttığı görülmektedir. Fakat oran ilkokuldan mastır, doktora doğru gidildikçe artmasına rağmen yüksekokul mezunlarında oranın düştüğü görülmektedir. Bu durum üzerinde durulması gereken bir durumdur.

45. Dört Büyük Meleğin Görevleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin dört büyük meleğin görevlerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 53 Dört Büyük Meleğin Görevleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Aile
Erkek	Sayı	5	12	18	8	1	1	45
	%	11,1%	26,7%	40,0%	17,8%	2,2%	2,2%	100,0%
Kadın	Sayı	3	15	19	4	2	1	44
	%	6,8%	34,1%	43,2%	9,1%	4,5%	2,3%	100,0%
Toplam	Sayı	8	27	37	12	3	2	89
	%	9,0%	30,3%	41,6%	13,5%	3,4%	2,2%	100,0%

Tablo 53'e göre, dört büyük meleğin görevlerini nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %40'ı cami, %26,7'si okul, %17,8'i Kur'an Kursu, %11,1'i aile, %2,2'si kitap-dergi ve cemaat cevabını vermişlerdir. Kadınların %43,2'si cami, %34,1'i okul,

%9,1'i Kur'an Kursu, %6,8'i aile, %4,5'i kitap-dergi ve %2,3'ü cemaat cevabını vermişlerdir. Tablonun geneline bakıldığında ise %41,6 cami, %30,3 cami, %13,5 Kur'an Kursu, %9 aile, %3,4 kitap-dergi ve %2,2 cemaat durumu ortaya çıkmıştır.

Dört büyük meleğin görevlerini camiden öğrenenlerin oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Camiyi yüksek bir oranla okul takip etmektedir. Bayanlarda okulun oranı erkeklere göre daha yüksektir. Ailenin oranı da bundan önceki sorulardaki oranlara yakındır. Okulda yazılı ve sözlülerde dört büyük meleğin görevlerinin çokça soruluyor olması da okulun oranının yüksek çıkmasında etkili olmuş olabilir.

46. Kaza ve Kader Nedir?

İslâm inanç sisteminin bir diğer inanç şartı da kaza ve kadere inanmaktır. Kader, Allah'ın ezelden ebede kadar meydana gelecek şeylerin zamanını, mekânını, hangi sûret ve hangi şekilde olacağını, daha o şeyler olmadan ilmiyle bilmesi ve takdir etmesidir.

Kaza ise Allah'ın ezelde taktir ettiği şeylerin zaman ve mekanı gelince taktir ettiği şekilde gerçekleşmesidir.

Mülakata katılan kişilerin kaza ve kaderi bilmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 54 Kaza ve Kader Nedir?

Cinsiyet		Biliyor	Bilmiyo r	Tam bilmiyor	Kaderi biliyor kazayı bilmiyor	Toplam
Erkek	Sayı	12	3	3	32	50
	%	24,0%	6,0%	6,0%	64,0%	100,0%
Kadın	Sayı	9	3	2	36	50
	%	18,0%	6,0%	4,0%	72,0%	100,0%
Toplam	Sayı	21	6	5	68	100
	%	21,0%	6,0%	5,0%	68,0%	100,0%

Tablo 54'e göre, kaza ve kaderi bilme durumunu incelediğimizde, erkeklerin %24'ü bilirken, %6'sı tam bilememekte, %6'sı bilememekte ve %64'ü kaderi biliyor ama kazayı bilememektedir. Kadınları %18'i bilirken, %4'ü tam bilememekte ve %6'sı bilememekte ve %72'si kaderi biliyor ama kazayı bilememektedir. Tablonun genelinde ise kaza ve kaderi bilenlerin oranı %21, tam bilemeyenlerin oranı %5, bilmeyenlerin oranı %6 ve kaderi bilip kazayı bilmeyenlerin oranı %68'dir.

Kaza ve kaderi bilenlerin oranı çok düşük iken, kaderi bilip kazayı bilemeyenlerin oranı yüksektir. Kaza ve kaderin her ikisini de bilmeyenlerin oranı da düşüktür. Toplumda kaza ve kader inancının sadece "kader" ifadesi olarak algılandığından dolayı kaderi bilenlerin oranı yüksektir. Mülakata katılanların hemen hemen hepsinin kadere inanmasına rağmen, bu iki kavram hakkındaki bilgileri eksiktir. Bu kavramların bilinmesi insanın kendisine, çevresine ve Allah'a olan sorumluluğu açısından önem arz etmektedir. Bununla beraber katılımcılardan çoğu kaza kavramını kazaya kalmış namaz veya oruç ibadetinin kazası olarak bilmektedir. Önlemleri bir oranda ise arabayla kaza olduğu ifade edilmiştir.

47. Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Mülakata katılan kişilerin kaza ve kader hakkındaki bilgilerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 55'e göre, kaza ve kader hakkındaki bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna erkeklerin %36,22'si okul, %23,4'ü cami, %12,8 Kur'an Kursu, %10,6 aile ve kitap-dergi, %6,4 cemaat cevabını vermişlerdir. Kaza ve kader hakkındaki bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna kadınların %31,9'u cami, %23,4'ü aile, %19,1' okul, %10,6'sı kitap-dergi, %8,5'i Kur'an Kursu ve %6,4'ü cemaat cevabını vermişlerdir. Tablonun genelindeki sonuç ise şöyledir: Mülakata katılanların %27,7'si cami ve okul, %17'si aile, %10,6'sı Kur'an Kursu ve kitap-dergi ve %6,4 cemaat cevabını vermişlerdir.

Kaza ve kaderi okuldan ve camiden öğrenenlerin oranı eşit çıkmış ve diğer cevaplara oranla en yüksek cevap şıklarındadır. Ailenin oranı da bundan önceki sorulara verilen cevaplara oranla bir hayli yüksektir. (%17) Bu da ailelerin kader ve kaza anlayışı konusundaki hassasiyetlerini göstermektedirler.

TABLO 55 Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerin Kaynağı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
Erkek	Sayı	5	17	11	6	5	3	47
	%	10,6%	36,2%	23,4%	12,8%	10,6%	6,4%	100,0%
Kadın	Sayı	11	9	15	4	5	3	47
	%	23,4%	19,1%	31,9%	8,5%	10,6%	6,4%	100,0%
Toplam	Sayı	16	26	26	10	10	6	94
	%	17,0%	27,7%	27,7%	10,6%	10,6%	6,4%	100,0%

48. Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerinizi Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin öğrenim durumuna göre kaza ve kader ile ilgili bilgilerini nereden öğrendikleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 56'ya göre, kaza ve kader ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz sorusuna verilen cevapların öğrenim durumuna göre dağılımında ilkokul mezunları %40 cami, %20 Kur'an Kursu, %15 aile, %10 cemaat ve kitap-dergi ve %5 okul cevabını vermişlerdir. Lise mezunları, %34,1 cami, %31,8 okul, %20,5 aile, %6,8 Kur'an kursu, %4,5 kitap-dergi ve %2,3 cemaat cevabını vermişlerdir. Yüksekokul mezunları, %30,8 okul, %23,1 aile, %23,1 kitap-dergi, %7,7 cemaat cevabını vermişlerdir. Fakülte mezunları, %43,8 okul, %18,8 cami, %18,8 kitap-dergi, 6,3 aile, cemaat ve Kur'an kursu cevabını vermişlerdir. Mastır, doktora yapmış olanlar ise %100 oranında cemaat cevabını vermişlerdir. Tablonun genelinde ise oranlar, %27,7 okul ve cami, %17 aile, %10,6 kitap-dergi ve Kur'an kursu ve %6,4 cemaat şeklindedir.

TABLO 56 Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerinizi Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı

Öğrenim durumunuz		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap-Dergi	Cemaat	Toplam
İlkokul	Sayı	3	1	8	4	2	2	20
	%	15,0%	5,0%	40,0%	20,0%	10,0%	10,0%	100,0%
Lise	Sayı	9	14	15	3	2	1	44
	%	20,5%	31,8%	34,1%	6,8%	4,5%	2,3%	100,0%
Yüksekokul	Sayı	3	4	0	2	3	1	13
	%	23,1%	30,8%	,0%	15,4%	23,1%	7,7%	100,0%
Fakülte	Sayı	1	7	3	1	3	1	16
	%	6,3%	43,8%	18,8%	6,3%	18,8%	6,3%	100,0%
Master, Doktora	Sayı	0	0	0	0	0	1	1
	%	,0%	,0%	,0%	,0%	,0%	100,0%	100,0%
Toplam	Sayı	16	26	26	10	10	6	94
	%	17,0%	27,7%	27,7%	10,6%	10,6%	6,4%	100,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	36,584(a)	20	,013

Eđitim seviyesi dűşűk olanlarda cami ve Kur'an kursundan űđrenme oranı yűksektir. Eđitim seviyesi arttıka okuldan ve kitap-dergiden űđrenme oranları belirgin bir űekilde artıř gűstermektedir. Mastır, doktora yapanlarda cemaat cevabı űn plana çıkmıřtır. Tablonun genelinde ise cami ile okul oranları eřit çıkmıřtır. Ailenin oranı da yine yűksek çıkmıřtır.

1.49. İnanç Esaslarına Olan Yaklaşım

Műlakata katılan kiřilerin inanç esaslarında açıklayamadıkları veya řűphe duydukları konular ile ilgili elde edilen veriler řunlardır:

TABLO 57 İnanç Esaslarına Olan Yaklaşım

Cinsiyet		Yok	Kader	Kader ve ahiret inancı	Toplam
Erkek	Sayı	46	2	2	50
	%	92,0%	4,0%	4,0%	100,0%
Kadın	Sayı	48	2	0	50
	%	96,0%	4,0%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	94	4	2	100
	%	94,0%	4,0%	2,0%	100,0%

Tablo 57'ye gűre, inanç esaslarında aıklayamadığınız veya řűphe duyduđunuz bir űey var mı sorusuna erkeklerin %92'si yok, %4'ű kader ve %4'ű kader ve ahiret inancı cevabını vermiřlerdir. İnanç esaslarında aıklayamadığınız veya řűphe duyduđunuz bir űey var mı sorusuna kadınların %96'sı yok derken, %4'ű kader konusunu kavrayamadığını açıklamıřtır. Tablonun genelinde ise katılımcıların %94'ű yok, %4'ű kader ve %2'si kader ve ahiret inancı cevabını vermiřlerdir.

İnanç esasları ile ilgili konularda yűksek oranda herhangi bir űekilde açıklayamadıkları veya řűphe duydukları bir űeyin olmadığını ifade etmiřlerdir. Dűřűk bir oran da olsa kader ve ahiretle alakalı konularda bazı řűphelerin olduđu ortaya çıkmıřlardır. Bu řűphelerin de bilgi eksikliđinden kaynaklandıđı kesindir.

Bununla beraber genelde açıklanamayan veya şüphe duyulan bir şey olmadığını ifade edenlerin de aslında din ile alakalı kafalarına takılan şeyleri düşünmekten korktuklarından, inançlarına hanel gelir düşüncesinden korktuklarını da ifade etmek gerekir.

50. Mülakata Katılanların Dinî Açıdan Kendilerini Nasıl Tanımladıkları

Mülakata katılan kişilerin kendilerini dinî açıdan nasıl tanımladıkları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 58 Mülakata katılanların Dinî Açıdan Kendilerini Nasıl Tanımladıkları

Cinsiyet		İnanan ve ibadetlerine bağlı	İnanan fakat ibadetlerini biraz aksatan	İnanan fakat ibadetlerini çok aksatan	Toplam
Erkek	Sayı	11	26	13	50
	%	22,0%	52,0%	26,0%	100,0%
Kadın	Sayı	10	28	12	50
	%	20,0%	56,0%	24,0%	100,0%
Toplam	Sayı	21	54	25	100
	%	21,0%	54,0%	25,0%	100,0%

Tablo 58'deki mülakata katılanların kendilerine göre, inanan fakat ibadetlerini biraz aksatanların oranı erkeklerde %52, inanan fakat ibadetlerini çok aksatanların oranı %26 ve inanan ve ibadetlerine bağlı olanların oranı %22'dir. Kadınlarda, inanan fakat ibadetlerini biraz aksatanların oranı %56, inanan fakat ibadetlerini çok aksatanları oranı %24 ve inanan ve ibadetlerine bağlı olanların oranı ise %21'dir. Tablonun genelinde ise inanan fakat ibadetlerini biraz aksatanlar %54, inanan fakat ibadetlerini çok aksatanlar %25 ve inanan ve ibadetlerine bağlı olanların oranı ise %21'dir.

İnanan fakat ibadetlerini biraz aksatanların oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Mülakat yapılan kişilerin tamamı inandığını söylemişlerdir. Bununla beraber inanan ve ibadetlerine bağlı olanlarla ibadetlerini biraz aksatanların toplamı %75 gibi büyük bir orandır.

51. Namaz Kılma Durumu

Namaz, İslâm dininin en temel ibadetlerinden biridir. Allah'ın emri olan ve Allah rızası için kılınan namaz, günde beş defa belirli zamanlarda ve belirli hareketlerin, şekil ve usûlün yerine getirilmesiyle gerçekleşir. Ergenlik çağına eren her Müslüman, namaz kılmakla sorumludur.

Mülakata katılan kişilerin namaz kılma durumları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 59 Namaz Kılma Durumu

Cinsiyet		Her gün beş vakit	Ara sıra vakit namazları	Mübarek gün ve gecelerde	Cuma namazı	Diğer	Toplam
Erkek	Sayı	25	11	0	11	3	50
	%	50,0%	22,0%	,0%	22,0%	6,0%	100,0%
Kadın	Sayı	24	21	2	0	3	50
	%	48,0%	42,0%	4,0%	,0%	6,0%	100,0%
Toplam	Sayı	49	32	2	11	6	100
	%	49,0%	32,0%	2,0%	11,0%	6,0%	100,0%

Tablo 59'a göre, mülakatta sorulan namaz kılma durumunuz nedir sorusuna erkeklerin %50'si her gün beş vakit, %22'si ara sıra vakit namazları, %22'si Cuma namazı ve %6'sı diğer şık olan bayram namazı, teravih namazı kıldıklarını söylemişlerdir. Mülakatta sorulan namaz kılma durumunuz nedir sorusuna kadınların %48'i her gün beş vakit, %42'si ara sıra vakit namazları, %4'ü mübarek gün ve

gecelerde ve %6'sı diğer şık olan teravih namazı ve çok bunaldığımda nafile namaz kılarım cevaplarını vermişlerdir.

Elde edilen bilgilerin toplamına baktığımızda ise her gün beş vakit kılanların oranı %49, ara sıra vakit namazı kılanların oranı %32, sadece Cuma namazı kılanların oranı %11, mübarek gün ve gecelerde namaz kılanların oranı %2 ve diğerlerin oranı %6'dır.

52 Oruç Tutma Durumu

İslâm'ın temel ibadetlerinden bir diğeri de oruçtur. Oruç; akıllı, ergenliğe ermiş her Müslüman üzerine farz olan bir ibadettir. Farz olan oruç zamanı Ramazan Ayı'dır.

Mülakata katılan kişilerin oruç tutmaları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 60 Oruç Tutma Durumu

Cinsiyet		Ramazan ayının tamamında ve mübarek günlerde	Ramazan ayının tamamında	Ramazan ayında ara sıra	Toplam
Erkek	Sayı	22	26	2	50
	%	44,0%	52,0%	4,0%	100,0%
Kadın	Sayı	40	10	0	50
	%	80,0%	20,0%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	62	36	2	100
	%	62,0%	36,0%	2,0%	100,0%

Tablo 60'a göre, mülakata katılanların oruç tutma durumu incelendiğinde, erkeklerin %52'si Ramazan Ayı'nın tamamında, %44'ü Ramazan Ayı'nın tamamında ve mübarek günlerde, %4'ü de ramazan ayında ara sıra oruç tuttuğunu ifade

etmişlerdir. Kadınların, %80'i Ramazan Ayı'nın tamamında ve mübarek günlerde, %20'si ise Ramazan Ayı'nın tamamında oruç tuttuğunu ifade etmişlerdir. Mülakata katılanların toplamına baktığımızda ise %62 Ramazan Ayı'nın tamamında ve mübarek günlerde, %36'sı Ramazan Ayı'nın tamamında ve %2'si Ramazan Ayı'nda ara sıra oruç tuttuğunu ifade etmişlerdir.

Oruç tutma oranlarına bakıldığında çok yüksek bir oranda oruç tutma eğiliminin olduğu görülmektedir. Sadece Ramazan'da değil mübarek günlerde oruç tutma oranı da oldukça yüksektir. Hiç oruç tutmayan yoktur. Oruç tutma oranı namaz kılmaya göre daha yüksek çıkmıştır. Bu durum toplum baskısının insanlar üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda namaz ibadetini aksatmayı çok önemsemeyen ya da kendisi de kılmadığı için başkasını sorgulamayanlar, oruç ibadetini yerine getirmenin de etkisiyle sosyal bir baskı oluşturmaktadır. Yine oruç ibadetinin namaz ibadetinden yüksek çıkmasında orucun yılda bir kez, bir aya mahsus olması, namazın ise günde beş defa olmasının etkisi olsa gerektir.

53. Oruç Tutar Mısınız Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin cinsiyet durumuna göre oruç tutma durumları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 61'e göre, mülakata katılanların cinsiyetlerine göre oruç tutma durumları arasındaki ilişkizde , erkeklerin %44'ü Ramazan Ayı'nın tamamında ve mübarek günlerde oruç tutarken, %52'si Ramazan Ayı'nın tamamında, %4'ü Ramazan'da ara sıra oruç tutmaktadır. Kadınların, %80'i Ramazan Ayı'nın tamamında ve mübarek günlerde, %20'si ise Ramazan Ayı'nın tamamında oruç tuttuğunu ifade etmişlerdir. Mülakata katılanların toplamına baktığımızda ise %62 Ramazan Ayı'nın tamamında ve mübarek günlerde, %36'sı Ramazan Ayı'nın tamamında ve %2'si Ramazan Ayı'nda ara sıra oruç tuttuğunu ifade etmişlerdir.

TABLO 61 Oruç Tutar Mısınız Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Cinsiyet		Ramazan ayının tamamında ve mübarek günlerde	Ramazan ayının tamamında	Ramazan ayında ara sıra	Toplam
Erkek	Sayı	22	26	2	50
	%	44,0%	52,0%	4,0%	100,0%
Kadın	Sayı	40	10	0	50
	%	80,0%	20,0%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	62	36	2	100
	%	62,0%	36,0%	2,0%	100,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	14,337(a)	2	,001

Cinsiyete göre oruç tutma durumunu incelediğimizde, hiç oruç tutmayan kimsenin olmadığını görüyoruz. Yine mübarek günlerde oruç tutma oranının kadınlarda erkeklere oranla çok daha fazla olduğu belirgin bir şekildedir. Ramazan ayında toplumun ve medyanın yoğun bir şekilde oruca önem vermesi oruç tutma oranını yükseltmektedir. kadınların hepsinin ramazan orucunu tuttuğunu ve oruç tutmayan kimse olmadığını da elde edilen veriler göstermektedir.

54. İbadetlerin Niçin Yapıldığı

Mülakata katılan kişilerin ibadetlerini niçin yaptıkları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 62 İbadetlerin Niçin Yapıldığı

Cinsiyet			Allah rızası için	Toplam
	Erkek	Sayı	50	50
		%	100,0%	100,0%
	Kadın	Sayı	50	50
		%	100,0%	100,0%
Toplam		Sayı	100	100
		%	100,0%	100,0%

İbadetlerini niçin yaptıkları sorusuna katılımcıların tamamı Allah rızası için cevabını vermişlerdir.

55. Başörtüsü İle İlgili Düşünceler

Başörtüsü, Allah'ın tesettür emrinin¹¹² bir parçası olarak Müslüman kadınların başlarını kapatmak için kullandıkları örtünün adıdır.

Mülakata katılan kişilerin başörtüsü hakkındaki düşünceleri ile ilgili elde edilen veriler şöyledir:

Tablo 63'e göre, başörtüsünün her şartta takılması gerektiğini söyleyen erkeklerin oranı %90 ve gerektiğinde çıkarılabilir diyenlerin oranı %10'dur. Başörtüsünün her şartta takılması gerektiğini söyleyen kadınların oranı, %90, gerektiğinde çıkarılabilir diyenlerin oranı %8 ve diğer şıkkının oranı %2'dir. Verilerin tamamına bakıldığında ise her şartta takılmalı diyenler %90, gerektiğinde çıkarılabilir diyenler %9 ve diğer şıkkının oranı %1'dir.

¹¹² Nur 24/31, Ahzab 33/59

TABLO 63 Başörtüsü İle İlgili Düşünceler

Cinsiyet		Başörtüsü her şartta takılmalı	Takılmalı ancak mecbur kalındığında çıkarılabilir	Diğer	Toplam
Erkek	Sayı	45	5	0	50
	%	90,0%	10,0%	,0%	100,0%
Kadın	Sayı	45	4	1	50
	%	90,0%	8,0%	2,0%	100,0%
Toplam	Sayı	90	9	1	100
	%	90,0%	9,0%	1,0%	100,0%

Başörtüsü her şartta takılmalı diyenlerin oranı diğer cevaplara göre çok yüksektir. Mülakat yapılan kadınlar arasında başörtülü olmayanların oranı bir hayli olmasına rağmen kadınların tamamına yakınının başörtüsü her şartta takılmalı diyenlerin yüksek oranda olması dikkat çekicidir. Araştırmada başörtüsü dinin emri değildir diyenlerin oranı %1 gibi düşük çıkmıştır. Son yıllarda başörtüsü ile ilgili devam eden tartışmalara rağmen elde edilen veriler kadınların başörtüsünü dinî inançlarından dolayı taktıklarını göstermektedir.

56. Başörtüsü Takmak Sizce Şart mı Sorusuna Verilen Cevapların Doğum Yeri Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin doğum yeri durumuna göre başörtüsü hakkındaki düşünceleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 64'e göre, ilçelerde oturanlardan başörtüsü her şartta takılmalı diyenlerin oranı, %75, takılmalı ancak mecbur kalındığında çıkarılabilir diyenler %21,4 ve diğer şıkkı %3,6'dır. İl merkezinde oturanlardan başörtüsü her şartta takılmalı diyenler %95,8 ve gerektiğinde çıkarılabilir diyenlerin oranı %4,2'dir. Verilerin geneline bakıldığında ise her şartta takılmalı diyenler %90, gerektiğinde çıkarılabilir diyenler %9 ve diğer şıkkı%1'dir.

**TABLO 64 Başörtüsü Takmak Sizce Şart mı Sorusuna Verilen Cevapların
Doğum Yeri Durumuna Göre Dağılımı**

Doğum yeriniz		Başörtüsü her şartta takılmalı	Takılmalı ancak mecbur kalındığında çıkarılabilir	Diğer	Toplam	
	İlçe	Sayı	21	6	1	28
		%	75,0%	21,4%	3,6%	100,0%
	İl	Sayı	69	3	0	72
		%	95,8%	4,2%	,0%	100,0%
Toplam	Sayı	90	9	1	100	
	%	90,0%	9,0%	1,0%	100,0%	

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	10,218(a)	2	,006

Her şartta başörtüsü takılmalı diyenlerin oranı il merkezinde doğanlarda çok yüksek çıkmıştır. Gerektiğinde çıkarılabilir oranı il merkezinde doğanlarda ise çok düşüktür. Başörtüsü dinde yoktur diyen çıkmamıştır. İlçelerde doğanlarda ise her şartta takılmalı diyenlerin oranı ilde doğanlara göre düşük çıkmıştır. İlçelerde doğanlarda gerektiğinde çıkarılabilir diyenler ildekilere göre daha yüksektir. Bu durum il merkezinde doğanların ilçelerde doğanlara oranla başörtüsü konusunda daha bilinçli olduklarını göstermektedir.

Dinî uygulamalarda olduğu gibi dinî tutum ve düşüncelerin oluşumunda da bir takım etkiler söz konusudur. Bu etkiler "İnsanın içinde bulunduğu fiziki ve sosyal çevre, sahip olduğu mevki, aldığı eğitim ve bunların etkisiyle oluşan ihtiyaç ve

istekler"¹¹³ olarak özetlenebilir. Buna göre değişik çevrelerde doğan kişilerin başörtüsü hakkındaki düşünceleri de bu etkilere göre değişiklik arz etmiş olabilir.

57 Cemaat Faaliyetlerine Katılma Durumu

Din ferdî bir olay olduğu kadar, toplumsal yönü olması nedeniyle gruplaşmaya ve cemaatleşmeye açıktır. Dinî cemaatlere katılma eğilimine ferdî özellikler yanında çevresel etkenler de etki etmektedir.

Mülakata katılan kişilerin dinî cemaatlerin faaliyetlerine katılmaları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 65 Cemaat Faaliyetlerine Katılma Durumu

Cinsiyet			Evet	Hayır	Toplam
	Erkek	Sayı	20	30	50
		%	40,0%	60,0%	100,0%
	Kadın	Sayı	11	39	50
		%	22,0%	78,0%	100,0%
Toplam		Sayı	31	69	100
		%	31,0%	69,0%	100,0%

Tablo 65'e göre, dinî bir cemaatin faaliyetlerine katılmayan erkeklerin oranı, %60 iken katılan erkeklerin oranı ise %40'tır. Dinî bir cemaatin faaliyetlerine katılmayan kadınların oranı, %78, katılan kadınların oranı ise %22'dir. Mülakata katılanların geneline bakıldığında ise dinî cemaatlerin faaliyetlerine katılmama oranı %69, katılanların oranı ise %31'dir.

Dinî bir cemaatin faaliyetlerine katılmayanları oranı katılanlara göre daha yüksektir. Mülakata katılanların verdikleri cevaplarda dinî cemaatlere katılma eğiliminin düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırma boyunca sorulan sorularda bilgi kaynağı olarak cemaatin gösterilme oranı, cemaat faaliyetlerine katılan kişilerin

¹¹³ Peker, Din Psikolojisi, s.153.

oranından çok daha düşük çıkmıştır. Demek ki cemaat faaliyetlerine katılan kişilerin çoğunluğu dinî bilgilerini, cemaat faaliyetlerine katılmadan önce edinmişlerdir.

58. Herhangi Bir Dinî Cemaatin Faaliyetlerine Katılıyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerin aylık gelir durumuna göre cemaat faaliyetlerine katılmaları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 66 Herhangi Bir Dinî Cemaatin Faaliyetlerine Katılıyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Aylık gelir			Evet	Hayır	Toplam
500 TL-750 TL	Sayı	14	36	50	
	%	28,0%	72,0%	100,0%	
750 TL- 1000 TL	Sayı	6	15	21	
	%	28,6%	71,4%	100,0%	
1000 TL-1500 TL	Sayı	4	16	20	
	%	20,0%	80,0%	100,0%	
2000 TL ve üzeri	Sayı	7	2	9	
	%	77,8%	22,2%	100,0%	
Toplam	Sayı	31	69	100	
	%	31,0%	69,0%	100,0%	

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik	Asymp. Anlamlılık
----------------------	-------	------------	--------------------------

		Derecesi (df)	(Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	10,606(a)	3	,014

Tablo 66'ya göre, aylık gelire göre dinî cemaatlere katılma durumu incelendiğinde, 500-750 TL gelir seviyesine sahip olanları %72'si katılmadığını ifade ederken, %28'i katıldığını ifade etmektedir. 750-1000 TL gelir seviyesine sahip olanların %71,4'ü katılmazken, %28,6'sı katıldığını ifade etmişlerdir. 1000-1500 TL gelir seviyesindekilerin %80'i herhangi bir dinî cemaatin faaliyetine katılmazken, %20'si katıldığını ifade etmişlerdir. 2000 TL ve üzeri gelir seviyesine sahip olanların ise %77,8'i cemaat faaliyetlerine katıldığını , %22,2'sinin ise cemaat faaliyetlerine katılmadığını ifade etmiştir.

Elde edilen verilerin toplamına bakıldığında ise; cemaat faaliyetlerine katılmama oranı, %69 iken katılma oranı %31 olarak ortaya çıkmıştır.

Dinî bir cemaatin faaliyetlerine katılmama oranı katılma oranına göre hayli yüksek çıkmıştır. Mülakata katılanlar arasında cemaat faaliyetlerine katılma oranı düşük çıkmıştır. Gelir seviyesi arttıkça cemaat faaliyetlerine katılma oranının arttığını söyleyebiliriz. Özellikler 2000 TL ve üzeri gelir seviyesine sahip olanlarda cemaat faaliyetlerine katılma oranının çok yüksek olması dikkat çekicidir. Para vermenin canını vermekten zor olduğunun söylendiği bir toplumda zengin sayılan kişilerin cemaat faaliyetlerine katılma oranlarının yüksekliği üzerinde durulması gereken bir konudur.

"Cemaatlere yönelmenin bir takım nedenleri olarak itibar ve mevki kazanma, bir ideale bağlanma, can sıkıntısı, gayesizlik, başarısızlık ve grubun başarısıyla tatmin olma, danışabilme imkânı, özel konum kazanma, laiklik uygulamalarına ve hoşgörüsüzlüğe tepki, din eğitiminin uzun süre yasak olması, dinî idrak tarzının farklılığı gibi çeşitli konular dile getirilmiştir."¹¹⁴ Cemaate katılım nedenleri farklılık arz etse de Mülakat yapılan kişilerin çoğunluğunun dinî bilgilerini geliştirmek ve manen huzurlu olmak için cemaat faaliyetlerine katıldıkları tespit edilmiştir.

¹¹⁴ Gülşen Karataş, **Tarikatlere Yönelmenin Sosyo Kültürel ve Psikolojik Nedenleri**, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004, s.33.

59. Dinî Cemaat Faaliyetlerine Katılanların Katılma Nedenleri

Mülakata katılan kişilerin dinî cemaat faaliyetlerine katılmaları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 67 Dinî Cemaat Faaliyetlerine Katılanların Katılma Nedenleri

Cinsiyet		Manen kendimi huzurlu hissediyorum	Dinî bilgilerimi artırmak ve eksiklerimi gidermek için	Dinimi daha iyi yaşamak için	Toplam
Erkek	Sayı	10	6	4	20
	%	50,0%	30,0%	20,0%	100,0%
Kadın	Sayı	5	3	3	11
	%	45,5%	27,3%	27,3%	100,0%
Toplam	Sayı	15	9	7	31
	%	48,4%	29,0%	22,6%	100,0%

Tablo 67'ye göre, dinî cemaatlerin faaliyetlerine katılıyorum diyen erkeklerin %50'si manen kendisini huzurlu bulduğu için, %30'u dinî bilgilerini artırmak ve eksiklerini gidermek için, %20'si dinini daha iyi yaşamak için cevabını vermişlerdir. Kadınların ise %45,5'i manen kendimi huzurlu hissediyorum, %27,3'ü dinî bilgilerimi artırmak ve eksiklerimi gidermek, %27,3'ü dinimi daha iyi yaşamak için cemaat faaliyetlerine katılıyorum cevabını vermişlerdir. Katılımcıların geneline bakıldığında ise %48,4 manen huzur bulmak, %29 dinî bilgilerini artırmak ve eksiklerini gidermek, %22,6 dinini daha iyi yaşamak için cemaat faaliyetlerine katılmaktadır.

60. Dinî Kitap Okuma Durumu

Mülakata katılan kişilerin dinî kitap okumaları ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 68 Dinî Kitap Okuma Durumu

Cinsiyet			Okumuyor	Her türden dinî kitap	Roman	İlmihâl	Diğer	Toplam
Erkek	Sayı	12	33	0	4	1	50	
	%	24,0%	66,0%	,0%	8,0%	2,0%	100,0%	
Kadın	Sayı	14	26	1	7	2	50	
	%	28,0%	52,0%	2,0%	14,0%	4,0%	100,0%	
Toplam		Sayı	26	59	1	11	3	100
		%	26,0%	59,0%	1,0%	11,0%	3,0%	100,0%

Tablo 68'e göre, dinî kitap okuma oranlarına bakıldığında, erkeklerin %66'sı her tür dinî kitap okuduğunu, %24'ü dinî kitap okumadığını, %8'i ilmihal okuduğunu ve %2'si diğer şık olan Hz. Muhammed'in (sav) hayatını okuduğunu ifade etmiştir. Kadınların %52'si her tür dinî kitap okuduğunu, %28'i dinî kitap okumadığını, %14'ü ilmihal okuduğunu, %4'ü diğer şık olan Hz. Muhammed'in (sav) hayatını okuduğunu ve %2'si dinî roman okuduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların genelinde ise %59'luk oranla her tür dinî kitap okunduğu, %26 oranında dinî kitap okumadığı, %11 oranında ilmihal, %3 diğer ve %1 roman okuduğunu ifade etmişlerdir.

Her türden dinî kitap okuyanları oranı diğerlerine göre yüksek çıkmıştır. Hiç dinî kitap okumayanların oranı da hayli yüksektir. Hiç dinî kitap okumayanları oranı dinî bilgileri kitap ve gergiden öğrendiğini söyleyenlerden yüksek çıkmıştır. Hangi yazarları okuyorsunuz şeklinde sorulan ek soruda ise Fethuulah Gülen, Said Nursi, Vehbi Vakkasoğlu, Necip Fazıl Kısakürek gibi isimler ön plana çıkmıştır.

61. Radyo ve Televizyondaki Dinî Programları Takip Etme Durumu

Mülakata katılan kişilerin Radyo ve televizyondaki dinî programları takip etmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 69 Radyo ve Televizyondaki Dinî Programları Takip Etme Durumu

Cinsiyet	Mehtap	Kanal 7	Star TV	Çay tv	Hilal	Takip
----------	--------	---------	---------	--------	-------	-------

		tv Fethullah Gülen	Mustafa Karataş	Nihat Hatipoğlu	Necati Hoca	tv ve Cevat Akşit	ettiğim bir program yok	
	Erkek	Sayı	6	4	8	1	5	26
		%	12,0%	8,0%	16,0%	2,0%	10,0%	52,0%
	Kadın	Sayı	7	5	24	1	2	11
		%	14,0%	10,0%	48,0%	2,0%	4,0%	22,0%
Toplam		Sayı	13	9	32	2	7	37
		%	13,0%	9,0%	32,0%	2,0%	7,0%	37,0%

Tablo 69'a göre, mülakata katılan erkeklerin %52'i takip ettiği dinî bir program olmadığını söylerken, %16'ı Star tv Nihat Hatipoğlu, %12 Mehtap tv. Fethullah Gülen, %10 Hilal tv. ve Cevat Akşit, %8'i Kanal 7 Mustafa Karataş ve %2'si Çay tv. Necati Hoca cevabını vermişlerdir. Mülakata katılan kadınların %22'si takip ettiği dinî bir program olmadığını, %48'i Star tv. Nihat Hatipoğlu, %14'ü Mehtap tv. Fethullah Gülen, %10'u Kanal 7 Mustafa Karataş, %4'ü Hilal tv. Cevat Akşit ve %2'si Çay tv. Necati Hoca cevabını vermişlerdir.

Tablo 69'a göre, mülakata katılanları toplamına bakıldığında ise bu kişilerin %37'si takip ettiği dinî bir program olmadığını, %32'si Star tv. Nihat Hatipoğlu'nu takip ettiğini, %13 Mehtap tv. Fethullah Gülen'i takip ettiğini, %9'u Kanal 7 Mustafa Karataş'ı takip ettiğini, %7'si Hilal tv. ve Cevat Akşit'i takip ettiğini ve %2'si Çay tv. Necati Hoca'yı takip ettiğini söylemişlerdir. Düzenli olarak takip ettiği bir program olmadığını söyleyenlerin oranı yüksek çıkmıştır. Nihat Hatipoğlu'nu takip edenlerin oranı da hayli yüksek çıkmıştır. Fethullah Gülen'i takip edenlerin oranı da yine yüksek çıkan oranlardandır. Halkın genelinde televizyondan dinî program takip edenlerin oranı toplamda %63 gibi yüksek bir oran varken, radyodan düzenli olarak dinî program takip eden kimsenin olmaması dikkat çekicidir. Demek ki eğitim ve öğretimde görsellik çok önemli bir olgudur.

**62. Radyo ve Televizyonda Hangi Kanalı ve Kimi Takip Edersiniz
Sorusuna Verilen Cevapları Yaş Durumuna Göre Dağılımı**

**TABLO 70 Radyo ve Televizyonda Hangi Kanalı ve Kimi Takip Edersiniz
Sorusuna Verilen Cevapları Yaş Durumuna Göre Dağılımı**

Yaşınız		Mehtap tv Fethullah Gülen	Kanal 7 Mustafa Karataş	Star TV Nihat Hatipoğlu	Çay tv Necati Hoca	Hilal tv ve Cevat Akşit	Takip ettiğim bir program yok
15-25	Sayı	3	4	18	0	3	15
	%	7,0%	9,3%	41,9%	,0%	7,0%	34,9%
25-35	Sayı	7	2	12	1	3	16
	%	17,1%	4,9%	29,3%	2,4%	7,3%	39,0%
35-45	Sayı	2	2	2	0	0	3
	%	22,2%	22,2%	22,2%	,0%	,0%	33,3%
45-55	Sayı	0	1	0	0	1	3
	%	,0%	20,0%	,0%	,0%	20,0%	60,0%
55 üzeri	Sayı	1	0	0	1	0	0
	%	50,0%	,0%	,0%	50,0%	,0%	,0%
Toplam	Sayı	13	9	32	2	7	37
	%	13,0%	9,0%	32,0%	2,0%	7,0%	37,0%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	40,146(a)	20	,005

Bu araştırmada mülakata katılanların yaş durumuna göre radyo ve televizyondaki dinî programları takip etmeleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 70'e göre, televizyondan dinî program takip edenlerin takip ettiği program ve kişiler baktığımızda Fethullah Gülen'i takip edenlerin oranının yaş durumu küçüldükçe artan bir izlenme ve takip etme oranına sahip olduğu görülmektedir. Nihat Hatipoğlu'nu ise yaş ilerledikçe izleyenlerin oranında azalma olduğu görülmektedir.

63. Din Görevlilerine Bakış

Mülakata katılan kişilerindin görevlileri hakkında ne düşündükleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 71 Din Görevlilerine Bakış

Cinsiyet		Davranış ve bilgi yönünden yeterli ve saygıdeğer	Davranış yönünden saygıdeğer, ancak bilgi yönünden eksik	Bilgi yönünden yeterli, ancak davranış yönleri eksik	Hem bilgi hemde davranış yönünden eksik	Diğer
Erkek	Sayı	23	4	12	10	1
	%	46,0%	8,0%	24,0%	20,0%	2,0%
Kadın	Sayı	30	6	8	5	1
	%	60,0%	12,0%	16,0%	10,0%	2,0%
Toplam	Sayı	53	10	20	15	2
	%	53,0%	10,0%	20,0%	15,0%	2,0%

Tablo 71'e göre, erkeklerin %46'sı din görevlilerini davranış ve bilgi yönünden yeterli ve saygıdeğer bulurken, %24'ü bilgi yönünden yeterli, ancak davranış yönünden eksik, %20'si hem bilgi hem de davranış yönünden eksik, %8'i davranış yönünden saygıdeğer, ancak bilgi yönünden eksik ve %2'si diğer şık olan

birinin dediğini diğèrinin dediğı tutmuyor, kafa karışıklığı meydana getiriyor diyerek eleştirmişlerdir.

Kadınların %60'ı davranış ve bilgi yönünden yeterli ve saygıdeğer, %16'sı bilgi yönünden yeterli, ancak davranış yönünden eksik, %12'si davranış yönünden saygıdeğer, ancak bilgi yönünden eksik, %10'u hem bilgi hem de davranış yönünden eksik ve %2'si diğèr şıkkı içinde kafa karışıklığına neden olduklarını ifade etmişlerdir. Mülakata katılanların geneli ise %53 oranında bilgi ve davranış yönünden yeterli, %20 oranında bilgi yönünden yeterli, fakat davranış yönünden eksik, %15 oranında hem bilgi hem de davranış yönünden eksik ve %2 oranında bir katılımcı da birbiri ile çelişen ifadeler kullandıkları gerekçesi ile kafa karıştırdıklarını ifade etmişlerdir.

Davranış ve bilgi yönünden yeterli görenlerin oranı diğèrlerine göre yüksektir. Fakat yarıya yakın bir oran ise davranış yönünden eksik olarak görmektedir din adamlarını. Bu durum ilim amel bütünlüğü açısından sıkıntılı bir din adamı portresi çıkarmaktadır karşımıza. Bu kadar kadro ve müessese ile gereken seviyede müessir olamamanın nedeni de bu olsa gerektir. Yurdun en ücra köşesinde bile camisi olan bir ülkede dinî konularda sıkıntılar yaşanıyor olması da ilim amel bütünlüğü problemini gösterebilir.

64. Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı?

Mülakata katılan kişilerin dinî bilgi öğrendikleri yerlerle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 72'ye göre, şu anda dinî bilgi öğrendiğiniz bir yer var mı sorusuna erkeklerin %34'ü yok, %34'ü cemaat, %18'i kitap-dergi, %8'i okul, %2'si cami, %2'si Kur'an Kursu, %2'si diğèr şıkkı olan internet cevabını vermiştir. Kadınların %30'u kitap-dergi, %22'si cemaat, %22'si televizyon ve radyo, %10'u aile, %4'ü cami, %2'si okul ve %10'u dinî bilgi öğrendiğim bir kurum yok cevabını vermişlerdir. Katılımcıların geneli ise %28 cemaat, %24 kitap-dergi, %11 televizyon ve radyo, %5 aile, %5 okul, %3 cami, %1 Kur'an Kursu, %1 diğèr ve %22 din eğitimi aldığım herhangi bir kurum yok cevabını vermişlerdir.

TABLO 72 Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı?

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap, Dergi	Cemaat	Tv, Radyo	Diğer	Yok
Erkek	Sayı	0	4	1	1	9	17	0	1	17
	%	,0%	8,0%	2,0%	2,0%	18,0%	34,0%	,0%	2,0%	34,0%
Kadın	Sayı	5	1	2	0	15	11	11	0	5
	%	10,0%	2,0%	4,0%	,0%	30,0%	22,0%	22,0%	,0%	10,0%
Toplam	Sayı	5	5	3	1	24	28	11	1	22
	%	5,0%	5,0%	3,0%	1,0%	24,0%	28,0%	11,0%	1,0%	22,0%

Elde edilen verilere göre katılımcıların çoğu cemaat ve kitap-dergi yollarını tercih ederek dinî bilgi öğrenmektedirler. Televizyon izleyerek dinî bilgi öğrenenler de yine yüksek denilebilir. Burada radyonun olmaması dikkat çekicidir. Herhangi bir yerden din eğitimi almayanların oranı da azımsanmayacak ölçüde yüksektir. Bu soruda ortaya çıkan cemaat ve kitap-dergi oranı diğer sorulardaki kitap-dergi ve cemaat oranından yüksektir.

65. Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerincinsiyet durumuna göre dinî bilgi öğrendikleri yerlerle ilgili elde edilen veriler şunlardır:

Tablo 73'e göre, şu anda dinî bilgi öğrendiğiniz bir yer var mı sorusuna erkeklerin %34'ü yok, %34'ü cemaat, %18'i kitap-dergi, %8'i okul, %2'si cami, %2'si Kur'an Kursu, %2'si diğer şikkı olan internet cevabını vermiştir. Kadınların %30'u kitap-dergi, %22'si cemaat, %22'si televizyon ve radyo, %10'u aile, %4'ü cami, %2'si okul ve %10'u dinî bilgi öğrendiğim bir kurum yok cevabını vermişlerdir. Katılımcıların geneli ise %28 cemaat, %24 kitap-dergi, %11 televizyon ve radyo, %5

aile, %5 okul, %3 cami, %1 Kur'an Kursu, %1 diğ er ve %22 din eğ itimi ald ığ ım herhangi bir kurum yok cevabını vermiş lerdir.

TABLO 73 Ş u Anda Dinî Bilgi Ö ğ rendiğ iniz Bir Yer Var mı Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna G ö re Dağ ılım ı

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Kitap, Dergi	Cemaat	Tv-Radyo	Diğ er	Yok
Erkek	Sayı	0	4	1	1	9	17	0	1	17
	%	,0%	8,0%	2,0%	2,0%	18,0%	34,0%	,0%	2,0%	34,0%
Kadın	Sayı	5	1	2	0	15	11	11	0	5
	%	10,0%	2,0%	4,0%	,0%	30,0%	22,0%	22,0%	,0%	10,0%
Toplam	Sayı	5	5	3	1	24	28	11	1	22
	%	5,0%	5,0%	3,0%	1,0%	24,0%	28,0%	11,0%	1,0%	22,0%

Ki-Kare Testi	Değ er	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	29,465(a)	8	,000

Kadınlarda kitap, dergiden dinî bilgi ö ğ renenlerin oranının erkekler g ö re hayli yüksek olduğ u g ö rülmektedir. Cemaatten ö ğ renenlerin oranı erkek ve kadınlarda birbirine yakındır. Erkeklerde aileden dinî bilgi ö ğ renen ç ık mazken kadınlarda ciddi oranda aileden din eğ itimi alan kiş i olduğ u g ö rülmektedir. Okulda dinî bilgi ö ğ renen erkeklerin oranı da kadınlara oranla yüksektir. Kur'an Kursundan din eğ itimi olanların oranı ise çok ama çok düşük ç ık mıştır. Bunun nedeni sekiz yıllık kesintisiz eğ itimle beraber belki de ondan daha önemli olan etken, Rize halkının çok sayıda

Kur'an Kursunu illerinde ikame etmelerine rağmen kendi çocuklarını bu kurslara eğitim için vermemeleridir.

66. Örgün Eğitimde Okutulan DKAB Dersi Yeterli mi?

Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi dersi ilköğretim ve orta öğretim kurumlarında zorunlu dersler arasındadır. Bu dersler ilköğretimin 4. sınıfından 8. sınıfına kadar haftada 2 saat, liselerde ise 1 saat olarak okutulmaktadır.

Mülakata katılan kişilerin örgün eğitimde okutulan DKAB dersi hakkındaki düşünceleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 74 Örgün Eğitimde Okutulan DKAB Dersi Yeterli mi?

Cinsiyet		Yeterli	Yeterli değil	Fena değil	Fikrim yok	İçerik yeterli ders saati az	İçerik ve ders saati yetersiz
Erkek	Sayı	2	11	0	5	8	24
	%	4,0%	22,0%	,0%	10,0%	16,0%	48,0%
Kadın	Sayı	11	5	1	3	7	23
	%	22,0%	10,0%	2,0%	6,0%	14,0%	46,0%
Toplam	Sayı	13	16	1	8	15	47
	%	13,0%	16,0%	1,0%	8,0%	15,0%	47,0%

Tablo 74'e göre, örgün eğitimde okutulan DKAB dersleri yeterli mi sorusuna erkeklerin %48'i içerik ve ders saati yetersiz, %16'sı içerik yeterli ders saati az, %22'si yeterli değil, %10'u fikrim yok ve %4'ü yeterli cevabını vermişlerdir. Kadınların %46'sı içerik ve ders saati yetersiz, %22'si yeterli, %14'ü içerik yeterli ders saati yetersiz, %10'u yeterli değil, %6'sı fikrim yok ve %2'si fena değil cevabını vermişlerdir. Genelde ise %47 içerik ve ders saati yetersiz, %16 yeterli değil, %15 içerik yeterli ders saati yetersiz, %13 yeterli, %8 fikrim yok, %1 fena değil durumu ortaya çıkmıştır.

Örgün eğitimde okutulan DKAB dersini yetersiz bulanların oranı çok yüksek seviyededir (%63). İçeriği yeterli ders saatini az bulanların da oranı yüksek çıkmıştır. Bu konuda fikri olmayanlar da bir hayli yüksektir. Yeterli görmeyenler içeriği yetersiz gördüğü gibi din derslerine meslek hocalarının girmemesini, ders saatlerinin az olmasını, dersin içeriğinin adına uygun olarak doldurulmadığını ifade etmektedirler.

67. Çocuğunuza Din Eğitimini Kim Veriyor?

Mülakata katılan kişilerin çocuklarına din eğitimini kimin verdiği ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 75 Çocuğunuza Din Eğitimini Kim Veriyor?

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Cemaat	Çocuğu yok
Erkek	Sayı	14	6	1	2	1	1
	%	56,0%	24,0%	4,0%	8,0%	4,0%	4,0%
Kadın	Sayı	7	4	2	2	1	0
	%	43,8%	25,0%	12,5%	12,5%	6,3%	,0%
Toplam	Sayı	21	10	3	4	2	1
	%	51,2%	24,4%	7,3%	9,8%	4,9%	2,4%

Tablo 85'e göre, çocuğunuza din eğitimini kim veriyor sorusuna erkeklerin %56'sı aile, %24'ü okul, %8'i Kur'an Kursu, %4'ü cami, %4'ü cemaat cevabını vermişlerdir. Kadınların %43,8'i aile, %25'i okul, %12,5'i Kur'an Kursu, %12,5'i cami, %6,3'ü cemaat cevabını vermişlerdir. Toplamda ise %51,2 aile, %24,4 okul, %9,8 Kur'an Kursu, %7,3 cami, %4,9 cemaat, oranları çıkmıştır.

Mülakata katılan kişilerin verdiği cevaplarda aile cevabı diğer cevaplara göre yüksek çıkmıştır. Aileyi okul takip etmektedir. Cami cevabının diğer sorulara verilen cevaplarda yüksek çıkmasına karşın bu soruda düşük çıkması enteresan bir sonuçtur. bu durum araştırmaya katılan kişilerin kendilerini camiden din eğitimi almalarına

karşın yeni neslin bilinç durumunun artması ve okulların bu alanda daha iyi olması ile açıklanabilir.

68. Çocuğunuza Din Eğitimi Kim Veriyor Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Mülakata katılan kişilerinyaş durumuna göre çocuğuna din eğitimini kimin verdiği ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 76 Çocuğunuza Din Eğitimi Kim Veriyor Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı

Yaşınız		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Cemaat	Çocuğu yok
15-25	Sayı	1	1	0	0	0	1
	%	33,3%	33,3%	,0%	,0%	,0%	33,3%
25-35	Sayı	18	2	1	2	1	0
	%	75,0%	8,3%	4,2%	8,3%	4,2%	,0%
35-45	Sayı	1	4	0	1	1	0
	%	14,3%	57,1%	,0%	14,3%	14,3%	,0%
45-55	Sayı	1	3	1	0	0	0
	%	20,0%	60,0%	20,0%	,0%	,0%	,0%
55 üzeri	Sayı	0	0	1	1	0	0
	%	,0%	,0%	50,0%	50,0%	,0%	,0%
Toplam	Sayı	21	10	3	4	2	1
	%	51,2%	24,4%	7,3%	9,8%	4,9%	2,4%

Ki-Kare Testi	Değer	Serbestlik Derecesi (df)	Asymp. Anlamlılık (Çift Yönlü)
Pearson Chi-Square	41,362(a)	20	,003

Tablo 76'da yaş durumuna göre evli kişilerin çocuklarına din eğitimini hangi kurumun verdiği incelenmiştir. Buna göre; 15-25 yaş grubundakilerin %33,3'ü aile, %33,3'ü de okul cevabını vermişlerdir. Bu yaş grubundakiler aile ve okul cevabını vermişlerdir çünkü bu gruptakilerin çocukları henüz küçük olduğu için cami, cemaat ve Kur'an Kursuna gidecek yaşta değillerdir. 25-35 yaş grubundakiler, %75 aile, %8,3 okul, %8,3 Kur'an Kursu, %4,2 cami ve %4,2 cemaat cevabını vermişlerdir. Bu yaş grubunda aile ve okulla birlikte cemaat, Kur'an Kursu ve cami de yer almaktadır. Çünkü artık yaşı müsait olan çocuklar buralara da gidebilmekte ve din eğitimini buralarda alma noktasında istifade edebilmektedirler. 35-45 yaş grubundakiler, %57,1 okul, %14,3 aile, %14,3 cemaat ve %14,3 Kur'an Kursu cevabını vermişlerdir. Bu gruptakilerde okul oranı çok yüksek olmakla birlikte aile, cemaat ve Kur'an Kursu yüksek bir oranla eşit çıkmıştır. Bu yaş grubunda okulun yüksek çıkması ailelerin din eğitimi verme noktasında diğer yaş grubundakilere oranla daha yetersiz oldukları şeklinde yorumlanabilir. 45-55 yaş grubundakiler, %60 okul, %20 aile ve %20 cami demişlerdir. Bu yaş grubunda da yine okul oranının çok yüksek olduğu görülmektedir. Aileler ilerlemiş yaşlarına rağmen kendileri din eğitimi konusunda yeterince aktif değillerdir. 55 yaş ve üzerindeki ise %50 cami, %50 Kur'an Kursu cevabını vermişlerdir. Bu yaş grubunda ise ailenin oranı sıfırdır. Bu da bu yaştakilerin kendi çocukluklarında yasaklı dönemde iyi din eğitimi alamadıkları için yeterli alt yapıya sahip olamamaları olarak değerlendirilebilir. Tablonun genelinde ise %51,2 aile, %24,4 okul, %9,8 Kur'an Kursu, %7,3 cami ve %4,9 cemaat cevabını vermişlerdir.

Genel olarak Rize halkında aile ile birlikte okulun din eğitiminde etkili olduğu görülmekle beraber çok yüksek oranda Kur'an Kursu ve cami olmasına rağmen bu iki kurumun yeterince etkin ve aktif olamadıkları görülmektedir. Bu durum Rize halkının cami ve Kur'an kurslarını dinî bilgileri öğretme konusunda

zaman, mekân ve din görevlilerinin mesleki formasyonları bakımından yetersiz buldukları şeklinde yorumlanabilir.

69. Din Eğitimi En İyi Hangi Kurum Verir?

Mülakata katılan kişilerin eğitimini en iyi hangi kurumun vereceği hakkındaki düşünceleri ile ilgili elde edilen veriler şunlardır:

TABLO 77 Din Eğitimi En İyi Hangi Kurum Verir?

Cinsiyet		Aile	Okul	Cami	Kur'an Kursu	Cemaat
Erkek	Sayı	12	10	8	10	10
	%	24,0%	20,0%	16,0%	20,0%	20,0%
Kadın	Sayı	11	14	5	16	4
	%	22,0%	28,0%	10,0%	32,0%	8,0%
Toplam	Sayı	23	24	13	26	14
	%	23,0%	24,0%	13,0%	26,0%	14,0%

Tablo 77'ye göre, size göre din eğitimini en iyi kim verir sorusuna erkeklerin %24'ü aile, %20'si okul, %20'si cemaat, %20'si Kur'an Kursu ve %16'sı cemaat cevabını vermişlerdir. Kadınların %32'si Kur'an Kursu, %28'i okul, %22'si aile, %10'u cami ve %8'i cemaat demişlerdir. Tablonun geneline baktığımızda ise %26 Kur'an Kursu, %24 okul, %23 aile, %14 cemaat ve %13 cami şeklinde bir Tablo vardır.

Veriler incelendiğinde erkeklerde aile ön plana çıkarken, kadınlarda Kur'an Kursunun ön plana çıktığı görülmektedir. Erkeklerde okul ve cemaatin oranı eşitken, kadınlarda okul, aile cami art arda gelirken cemaatin oranı çok düşük kalmıştır. Genel bir sıralama yapılacak olursa, Kur'an Kursu, okul, aile, cemaat ve cami şeklinde bir tablo ile karşılaşıyoruz. Okulların devlet kurumu olması nedeniyle velilerin okullara güvendiklerini ifade etmeleri de önemlidir. Bununla beraber okullardaki din eğitiminin de hem ders saati hem de içerik yönünden eksik

bulunduğu önceki soruda ifade edilmişti. Genel kanaat okullarda verilen eğitime takviye niteliğinde cami, Kur'an Kursu ve cemaatin alternatif olarak görüldüğüdür. Bununla beraber din eğitiminin olmazsa olmazı görülen Kur'an tilaveti nedeni ile cami ve Kur'an kursları her daim revaçta olacak kurumlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇLAR

Dinî bilgi ve bilgi kaynaklarının araştırıldığı bu çalışmada Rize halkının dinî bilgi ve bilgi kaynaklarına ilişkin bir takım tespitler yapılmıştır. Araştırma boyunca dinî bilgi ve bilgi kaynaklarının test tekniği ile ölçülmesinin ne kadar zor olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada yaş, eğitim, meslek durumu, doğum yeri, cinsiyet, aylık gelir gibi bazı değişkenler ve bunların Rizelilerin dinî bilgi ve bilgi kaynaklarıyla ilişkisi hakkında bir durum tespiti yapılmıştır.

Araştırma sonuçları, halkın dinî bilgi ve bilgi kaynaklarının farklılık arz ettiğini, sosyal hayatla ilgili bazı değişkenlerle, halkın dinî bilgi ve bilgi kaynakları arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Araştırmada denenceler ve değişkenlerle ilgili elde edilen sonuçlar şunlardır:

1. Halkın inanç esasları ile ilgili (kelime-i şehadet) temel dinî bilgileri bilme seviyesi yüksek çıkmıştır. Fakat anlamı ile birlikte bilme seviyesi çok düşük çıkmıştır. Bu duruma göre, 'Rize halkının inanç esaslarıyla ilgili temel dinî bilgileri bilme seviyesi yüksektir.' denencesi kısmen doğrulanmış olmaktadır.

2. Kelime-i şehadet, inanç esasları, Hz. Muhammed'in (sav) Allah'ın kulu ve elçisi olarak bilinmesi gibi İslâm dininin inançla ilgili en temel konularının okul ve camiden öğrenildiği ortaya çıkmıştır. Bu sonuç 'Rize halkı, İslam'ın temel inanç esaslarıyla ilgili bilgileri daha çok cami ve okuldan öğrenmişlerdir.' denencesini doğrulamıştır. Ezbere dayalı dinî bilgileri öğretmede cami ve okulun diğer eğitim kurumlarına göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir. Eğitim durumunun artmasıyla birlikte inanç esasları ile ilgili bilgileri bilme seviyesinin arttığı da tespit edilmiştir. Yine il merkezi ile ilçe merkezlerinin inanç esasları ile ilgili bilgileri karşılaştırıldığında il merkezinde oturanların ilçe merkezinde oturanlara göre daha iyi durumda oldukları görülmüştür.

3. 'Rize halkının Hz. Muhammed (sav) hakkındaki bilgileri ileri seviyededir.' denencesi doğrulanmıştır. Hz. Muhammed'in (sav) adı anıldığında salâvat getirmeyi

bilme oranı çok yüksek çıkmıştır.(%94) Salâvatın öğrenildiği kurum olarak aile en yüksek paya sahiptir. Bununla birlikte yaş arttıkça salâvat getirmeyi bilenlerin oranı düşmektedir. Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında geldiğini bilenlerin oranı, bilmeyenler göre daha fazladır. Eğitim seviyesi arttıkça Hz. Muhammed'e (sav) peygamberliğin kaç yaşında verildiğini bilenlerin oranı artmaktadır. Hz. Muhammed'in (sav) kabrini yerini bilenlerin oranı da bilmeyenlere göre yüksek çıkmıştır. Hz. Muhammed (sav) ile ilgili bilgiler genelde cami, okul ve aileden öğrenilmektedir. Bu sonucun test edilmesiyle de mülakata katılan 'Rizelilerin Hz. Muhammed (sav) ile ilgili bilgilerini aile ve okuldan öğrendikleri' denencesi doğrulanmıştır.

4. Mülakata katılan Rizelilerin Kur'an-ı Kerim okuma ve ezbere bilme seviyesi yüksek çıkmıştır. Bu veri, 'Rize halkı Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma ve ezbere bilme seviyesi yüksek seviyededir.' denencesini doğrulamıştır. Bunun yanında meal ve tefsir okuma oranları da düşük çıkmıştır. Bu durum da 'Meal ve tefsir okuma oranının düşük olduğu' şeklindeki denenceyi doğrulamıştır. Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okuma ve Namaz Surelerini ezbere bilme seviyesinin yüksek çıkması halkın Kur'an-ı Kerim'e ve ezberine olan ilgisini göstermektedir.

5. 'Rize halkı, Kur'an-ı Kerim okumayı genellikle Kur'an kursundan öğrenmişlerdir.' denencesi doğrulanmıştır. Cami ile Kur'an kursu kendi arasında karşılaştırıldığında ise caminin Kur'an kursuna göre daha işlevsel olduğu görülmektedir.

6. Mülakata katılan 'Rizelilerin dinî ibadet ve uygulamalara karşı tutumları pozitifdir.' denencesi doğrulanmıştır. Araştırmaya katılanların yarısı düzenli olarak beş vakit namaz kıldığını ifade etmişlerdir. Ara sıra vakit namazlarını kılanlarla birlikte oran %81'e ulaşmaktadır. Ramazan ayının tamamında ve Ramazanla birlikte mübarek günlerde oruç tutanların oranı %98'dir. Bu veriler de dinî ibadet ve uygulamalara karşı Rizelilerin ne kadar duyarlı olduklarını göstermektedir. Başörtüsü ile alakalı veriler de dinî ibadet ve uygulamalara karşı duyarlılığı göstermesi açısından önemlidir. Katılımcıların %99'unun, başörtüsünün Allah'ın emri olduğunu ifade etmesi de önemli bir veridir.

7. Mülakata katılan ‘Rizelilerin inanç esaslarıyla ilgili şüphe taşıma oranının düşük olduğu’ denencesi doğrulanmıştır. Böylece mülakata katılan Rizelilerin inanç esaslarına şüphesiz inanma seviyesinin yüksekliği tespit edilmiştir. Bununla beraber insanların kader ve ahiretle ilgili meseleleri düşünmekten korktukları da tespit edilmiştir. Bu meseleleri düşünmeyi, dinden çıkarım korkusuyla geçıştirdikleri yine kendi ifadeleridir.

8. ‘Dinî cemaatlerin faaliyetlerine katılan Rize halkında dinini daha iyi yaşama düşüncesi hâkimdir.’ denencesi de doğrulanmıştır. Çünkü elde edilen verilerde deneklerin dinini daha iyi yaşamak, manen huzurlu olmak, dinî bilgilerini artırmak gibi nedenlerle cemaat faaliyetlerine katıldıkları bilgisine ulaşılmıştır.

9. Mülakata katılan ‘Rize halkının radyo ve televizyonlardaki dinî programları takip etme eğilimi düşüktür.’ denencesi kısmen doğrulanmıştır. Çünkü televizyondaki dinî programları takip edenlerin oranı bir hayli yüksektir. Radyodan herhangi bir programı takip eden kimse çıkmamıştır.

2. ÖNERİLER

Araştırmada elde edilen sonuçlara bağılı olarak, verilecek din eğitiminin Rizeliler ve Türk toplumu açısından daha etkin ve başarılı olabilmesi için, din eğitimi veren kurumlarla ilgili şu önerilerde bulunulabilir.

1. Ailedeki din eğitiminin, çocuğun kişilik oluşumunu ve gelişmesini etkilemesi yanında okuldaki din eğitimi de olumlu ya da olumsuz olarak etkileyebilecek bir işleve sahip olması, öncelikle aile üyelerinin eğitilmesini zorunlu kılmaktadır. Bunun için din eğitimi veren yaygın eğitim kurumları daha etkin olmalıdır. Ayrıca eğitim hizmetinin daha da yaygınlaştırılması, halkın çocuklarının din eğitimiyle ilgili sorunlarına anında cevap alabilmesi için, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın “Din Eğitimi Danışma Hattı” yaygınlaştırılmalıdır.

2. Toplumumuzda meydana gelen birçok problemin eğitimsizlikten, özellikle de din eğitiminin kaynaklandığını düşünürsek, araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun da ifade ettiği gibi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerin içeriğinin ve ders saatlerinin tekrar gözden geçirilerek yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

3. Din görevlilerinin toplum nezdindeki itibarlarının artması gerekmektedir. Bunun için de topluma örnek olma pozisyonunda bulunan din görevlilerinin hem

bilgi hem de yaşayış açısından kendilerini geliştirmeleri hizmetlerini daha verimli hâle getirecektir. Bu yüzden din görevlilerinin ilim ve amel bütünlüğünü sağlama adına gayret göstermeleri gerekmektedir. Buna paralel olarak son yıllarda artan İlahiyat Fakültesi mezunu din görevlilerinin sayısının artırılmasına devam edilmelidir.

4.Kur'an kursları, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı toplumumuzda yaygın din eğitimi veren etkili kurumlardandır. Bu nedenle, buradaki eğitim faaliyetleri bilimsel araştırmalar çerçevesinde geliştirilmeli ve teknik imkânları artırılmalıdır.

5.Kitle iletişim araçlarını din eğitimindeki etkinliği artırılmalıdır. Son yıllarda artan özel radyo ve televizyonlar dinî konularda daha fazla yayın yapmalıdırlar. Yapılan bu yayınların saatleri de "Prime time" denilen zaman olan en fazla televizyon izlenen saatlerde olmalıdır. Bu konuda televizyon ve radyo idareci ve sahiplerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Yapacakları programlarda halkın kafasını karıştıran değil, halkı aydınlatan din âlimlerini ve programlarını yayınlamaya özen göstermelidirler.

6.Camilerin din eğitimindeki işlevi daha da artırılmalıdır. Diyanet personelinin pedagojik açıdan eğitimi desteklenmeli ve cami cemaat bütünlüşmesi sağlanmalıdır. Camilerde yaz aylarında verilen yaz Kur'an kurslarının faaliyetleri gözden geçirilerek daha da etkinleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Ağca, Hüseyin, **Ailede Eğitim**, TDV Yay., Ankara 1993.
- Akgün, Vahdettin, **Sosyolojik Açıdan Din Eğitiminin Önemi**, İÜ SBE Doktora Tezi, İstanbul 1990.
- Altaş, Nurullah, “Türkiye’de Zorunlu Din Eğitimini Yapılandıran Süreç, Hedefler ve Yeni Yöntem Arayışları (1980-2001)”, **Dinî Araştırmalar Dergisi**, Cilt:4, Sayı:12, Ankara 2002.
- Aşıkoğlu, Nevzat Yaşar, “İlahiyat Fakültelerinin Eğitim Öğretime Katkıları ve Kaliteye Yolculuk”, **CÜ İlahiyat Fak. Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1, Sivas 2005.
- Ay, Mehmet Emin, “Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:1, İstanbul 1994.
- Ay, Mehmet Emin, **Ailede ve Okulda İdeal Din Eğitimi**, Mavi Yay., İstanbul 1997.
- Aydın, Mehmet Zeki, **Ailede Ahlak Eğitimi**, Timaş Yay., İstanbul 2009.
- Ayhan, Halis, “Anayasamızın 24. Maddesi Işığında Din Eğitiminde Yeni Arayışlar”, **Avrupa Birliğine Giriş Sürecinde Din Eğitimi Sempozyumu**, Değişim Yay., İstanbul 2002.
- Ayhan, Halis, “İlahiyat Fakültesi”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, sayı:6, İstanbul 1999.
- Ayhan, Halis, **Eğitim Bilimine Giriş**, Şule Yay., İstanbul 1995.
- Ayhan, Halis, **Türkiye’de Din Eğitimi**, (1920-1998), MÜ İFAV Yay., İstanbul 1999.
- Baltacı, Cahit, “Türk Eğitim Sisteminde Kur’an Kurslarının Yeri”, **Kur’an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik**, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi:30, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000.
- Bayraktar, M. Faruk, “Yaygın Eğitimde Din Öğretimi” **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı**, (İzmir 4-6 Aralık 1998), Türk Yurdu Yay., Ankara 1999.
- Bayraktar, M. Faruk, **İslâm Eğitiminde Öğretmen Öğrenci Münasebetleri**, MÜ İFAV Yay., İstanbul 1994.
- Baysal, Hasan Hüseyin, “Açılış Konuşmaları”, **İmam-Hatip Liselerinde Eğitim Öğretim**, Dem Yay., İstanbul 2005.

Bilgin, Beyza, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, AÜ İlahiyat Fak. Yay., Ankara 1988.

Bilgin, Beyza, **İslâm ve Çocuk**, DİB Yay.,Ankara 1997.

Bilgin, Beyza, **Türkiye’de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersi**, Emel Matbaacılık, Ankara 1980.

Bolay, S. Hayri ve Türköne, Mümtazer, **Din Eğitimi Raporu**, TDV Yay., Ankara 1995.

Buyrukçu, Ramazan, “Türkiye’de Yaygın Din Eğitiminin Geleceği”, **Cumhuriyet’in 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı** (İzmir 4-6 Aralık 1998), Türk Yurdu Yay., Ankara 1999.

Buyrukçu, Ramazan, **Kur’an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma**, Fakülte Kitabevi, Isparta 2001.

Cebeci, Suat, **Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi**, Akçağ Yay., Ankara 1996.

Çalmuk, Fehmi, **Kod Adı: İHL**, Merdiven Yay., Ankara 2004.

DİB, **Yıllık Rapor (2009)**, <http://www.diyenet.gov.tr/turkish/tanitimistatistik.asp>, (erişim: 06.01.2010)

Dodurgalı, Abdurrahman, **Ailede Çocuğun Din Eğitimi**, M.Ü.İFAV Yay., İstanbul 1996.

Erdönmez Ayhan, , **Türk Toplumunun Dinî Bilgileri Öğrenme Kaynakları (Tokat İli Örneği)**, CÜ SBE. YL Tezi, Sivas 2005.

Gökacı, Mehmet Ali, **Türkiye’de Din Eğitimi ve İmam-Hatipler**, İletişim Yay., İstanbul 2005.

Güler, Halit, **Çağdaş Dünyada Yeni Düzen Arayışları ve İslâm**, TDV Yay., Ankara 1999.

Gündüz, Turgut, **İslam, Gençlik ve Din Eğitimi**, Düşünce Kitapevi Yay., Bursa 2002.

<http://www.iskenderpasa.com/MZK/hayati.asp> (erişim: 06.01.2021)

Karataş, Gülşen **Tarikatlara Yönelmenin Sosyo Kültürel ve Psikolojik Nedenleri**, MÜ Sosyal Bilimler Enst., Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul 2004.

Kayadibi, Fahri, **Cami ve Görevlileri**, DİB Yay.,Ankara 2000.

- Kazıcı, Ziya, **Ana Hatları İle İslâm Eğitimi Tarihi**, Bir Yay., İstanbul 1983.
- Koç, Ahmet, **Kur'an Kurslarında Eğitim ve Verimlilik**, Avrasya Yay., Ankara 2005.
- Masat Subaşı, Nurdan, **Sosyo Ekonomik Düzeyi Yüksek Kadınların Dinî Bilgileri ve Bilgi Kaynakları (Üsküdar İlçesi Örneği)**, CÜ SBE YL Tezi, Sivas 2006.
- Milli Eğitim Bakanlığı, **Tebliğler Dergisi**, Sayı 2356, Tarih: 13 Nisan 1992.
- Öcal, Mustafa, "Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerinde Ulaşılması Gereken Hedefler ve Gerçekleştirme Oranları", **Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitimi ve Öğretiminin Problemleri Sempozyumu (1-2 Mayıs 1997)**, İBAV Yay., Kayseri 1998.
- Öcal, Mustafa, "Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı:6, İstanbul 1999.
- Öcal, Mustafa, **20. Yüzyılda Türkiye'de Din Eğitimi**, Bursa 2003.
- Öztürk, Şükrü, "Kur'an Kurslarının Eğitim ve Kültür Hayatımıza Katkıları", **Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000.
- Peker, Hüseyin, **Din Psikolojisi**, Çamlıca Yay., İstanbul 2003.
- Peker, Hüseyin, **Din ve Ahlâk Eğitimi Psikolojik ve Metodik Esasları**, Samsun 1998.
- Selçuk, Mualla, **Çocuğun Din Eğitiminde Dinî Motifler**,TDV Yay., Ankara 1990.
- Sucu, Ayşe, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi" **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi İlmî Toplantısı**, (İzmir 4-6 Aralık 1998), Türk Yurdu Yay., Ankara 1999.
- Şenay, Bülent, **Dinî Cemaatler Sosyolojisi ve Hıristiyan Cemaatleri**, Uludağ Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1991.
- Şişman, Ahmet, "Açılış Konuşmaları", **İmam-Hatip Liselerinde Eğitim Öğretim**, Dem Yay., İstanbul 2005.
- TDV, **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, İstanbul 1991.
- Tosun, Cemal, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem Yay., Ankara 2002.
- Türer, Osman, "Bir Eğitim Müessesesi Olarak Tasavvuf", **İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi Sempozyumu**, İSAV Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi:18, İlmî Neşriyat, Şanlıurfa 1994.

Ünal, Semra ve Ada, Sefer, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, 3. Baskı, İstanbul 2004.

Ünsür, Ahmet, “Türkiye’de Din Eğitimi”, **Eğitim Yazıları Eğitim Araştırma Dergisi**, Yıl:5, sayı:9, İstanbul 2004.

Ünsür, Ahmet, **Kuruluşundan Günümüze İmam-Hatip Liseleri**, Önder Yay., İstanbul 1995.

Vardi, Recep, **İletişim Araçları ve Dinî Hayat**, Yüksek Lisans Tezi, MÜ SBE, İstanbul 2003.

Yavuzer, Haluk **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1995.

Yılmaz, Harun, **Zara Halkının Dinî Bilgileri ve Bu Bilgileri Öğrenme Kaynakları**, CÜ SBE YL. Tezi,, Sivas 2005.

Yılmaz, Hüseyin, “Yaygın Din Eğitimi Kurumları ve Toplumsal Barış”, **CÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2.

Yılmaz, Hüseyin, **Camilerin Eğitim Fonksiyonu**, Dem Yay., İstanbul 2005.

EK-1**HALKIN, DİNİ BİLGİLERİ VE BU DİNİ BİLGİLERİ ÖĞRENME
KAYNAKLARI İLE ALAKALI MÜLAKAT FORMU****(RİZE İLİ ÖRNEĞİ)****(DEĞERLENDİRME ANAHTARI)**

1. Yaşınız:
2. Cinsiyet:
3. Medeni Durumunuz:
4. Öğrenim Durumunuz:
5. Mesleğiniz:
6. Aylık Geliriniz:
7. Doğum yeriniz:
8. Oturduğunuz yer:
9. Kelime-i şهادet ve anlamını biliyor musunuz?
10. Kelime-i şهادet ve anlamı ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
11. İslâm inancına göre imanın şartı kaçtır ve nelerdir
12. İmanın şartlarıyla ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
13. Allahın sıfatları nelerdir, sayar mısınız?
14. Allahın sıfatlarıyla ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
15. Peygamberler niçin gönderilmiştir?
16. Peygamberlerin görevleriyle ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
17. Hz. Peygamberin (sav) adı anıldığında nasıl salâvat getirilir?
18. Salâvat getirmeyi nereden öğrendiniz?
19. Hz. Muhammed'e(sav) peygamberlik kaç yaşında gelmiştir?
20. Hz. Peygamber'in (sav) kabri nerededir?
21. Hz. Peygamber'in (sav) kabrinin yerini nereden öğrendiniz?
22. Dört büyük kutsal kitabın adları nelerdir?
23. Dört büyük kutsal kitabın neler olduğunu nereden öğrendiniz?

24. Kutsal kitaplar hangi peygamberlere gönderilmiştir?
25. Kutsal kitapların hangi peygamberlere gönderildiğini nereden öğrendiniz?
26. Kuran-ı Kerim'in Arapçasından (yüzünden) okumayı biliyor musunuz?
27. Kuran-ı Kerimi Arapçasından okumayı nereden öğrendiniz?
28. Kuran-ı Kerim meali ya da tefsir okuyor musunuz?
29. Ayet ne demektir?
30. Ayetin ne demek olduğunu nereden öğrendiniz?
31. Sure ne demektir?
32. Surenin ne demek olduğunu nereden öğrendiniz?
33. Namaz suresi olarak bilinen kısa sureleri ezbere biliyor musunuz?
34. Namaz suresi olarak bilinen kısa sureler ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
35. Ezbere bildiğiniz ayet veya sure meali var mı?
36. Ezberinizdeki ayet veya sure mealini nereden öğrendiniz?
37. Dört büyük meleği sayar mısınız?
38. Dört büyük melek ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
39. Dört büyük meleğin görevi nedir, söyler misiniz?
40. Dört büyük meleğin görevi ile ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
41. Kaza ve Kader nedir? Biliyor musunuz?
42. Kaza ve kader hakkındaki bilgilerinizi nereden öğrendiniz?
43. İslâm'a göre inanç esaslarında aklî olarak açıklayamadığınız veya şüphe duyduğunuz bir şey var mı?
44. Bu düşünceniz nereden kaynaklanıyor?
45. Dinî açıdan kendinizi nasıl tanımlarsınız?
46. Namaz kılma durumunuz nedir?
47. Oruç tutma durumunuz nedir?
48. İbadetlerinizi niçin yapıyorsunuz?
49. Başörtüsü takmak sizce şart mı, bu konuda ne düşünüyorsunuz?

- 50.** Herhangi bir dinî cemaatin grubun faaliyetlerine katılıyor musunuz?
- 51.** Eğer cevabınız “EVET” ise bu faaliyetlere katılma nedeniniz nedir?
- 52.** Dinî kitap okuyorsanız ne tür kitapları tercih edersiniz?
- 53.** TV ve radyoda hangi kanalı ve programları takip eder misiniz?
- 54.** Dinlediğiniz veya tanıdığınız din görevlileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 55.** Şu anda dinî bilgi öğrendiğiniz bir yer var mı?
- 56.** Örgün eğitimde okutulan DKAB dersi yeterli mi?
- 57.** Çocuğunuza din eğitimini kim veriyor?
- 58.** Size göre din eğitimini en iyi hangi kurum verir?

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	iii
ÖZET	iv
ABSTRAC	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
ÖNSÖZ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. PROBLEM.....	1
2. DENENCELER.....	4
3. SAYILTIKLAR	4
4. ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ	5
5. ARAŞTIRMANIN KAPSAM VE SINIRLILIKLARI	5
6. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	6
7. ARAŞTIRMANIN TEMEL KAVRAMLARI.....	8
8. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ BENZER ÇALIŞMALAR.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ VEREN ÖĞRETİM KURUMLARI

1.ÖRGÜN EĞİTİMDE DİN ÖĞRETİMİ	11
1.1.Genel İlköğretim ve Ortaöğretimde Din Dersleri.....	12
1.2. Ortaöğretimde Meslekî Din Öğretimi	14
1.3. Yüksek Öğretimde Meslekî Din Öğretimi	16
2.YAYGIN DİN EĞİTİMİ KURUMLARI	18
2.1.Aile.....	19
2.2. Cami	23

2.3. Kur'an Kursları	25
2.4. Kitle İletişim Araçları	27
2.5. Tarikat ve Cemaatler	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

A. KATILIMCILAR İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	32
1. Yaş durumu	32
2. Cinsiyet Durumu.....	33
3. Medeni durum.....	33
4. Öğrenim Durumu	33
5. Meslek Durumu	34
6. Aylık Gelir Durumu	35
7. Doğum Yeri Durumu	36
8. Oturulan Yer Durumu	36
B. DİNÎ BİLGİ VE BİLGİ KAYNAKLARI İLE İLGİLİ BİLGİLER	36
1. Kelime-i Şehadet ve Anlamı	37
2. Kelime-i Şehadet ve Anlamını Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	38
3. Kelime-i Şehadet ve Anlamı İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	40
4. İslâm İnancına Göre İmanın Şartları.....	41
5. İslâm İnancına Göre İmanın Şartı Kaçtır Sorusuna Verilen Cevapların Oturulan Yer Durumuna Göre Dağılımı	42
6. İmanın Şartıyla İlgili Bilgilerin Kaynağı	43
7. Allah'ın Sıfatları.....	45
8. Allah'ın Sıfatları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	46
9. Allah'ın Sıfatları İle İlgili Bilgilerin Kaynağı.....	48

10. Peygamberler Niçin Gönderilmiştir?	49
11. Peygamberlerin Görevleriyle İlgili Bilgilerin Kaynağı.....	50
12. Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir?.....	51
13. Hz. Peygamber'in (sav) Adı Anıldığında Nasıl Salâvat Getirilir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	52
14. Salâvat İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	53
1.15. Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir?.....	54
16. Hz. Muhammed'e (sav) Peygamberlik Kaç Yaşında Gelmiştir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı.....	55
17. Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri.....	57
18. Hz. Muhammed'in (sav) Kabrinin Yeri Neresidir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı.....	58
19. Hz. Peygamber'in (sav) Kabrinin Yeri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı.....	59
20. Hz. Peygamber'in (sav) Kabri Nerededir Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	60
21. Dört Büyük Kutsal Kitabın Adları.....	62
22. Kutsal Kitapların Gönderildiği Peygamberler	63
23. Dört Büyük Kutsal Kitap ile İlgili Bilgilerin Kaynağı.....	64
24. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Bilme Durumu	65
25. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Biliyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Meslek Durumuna Göre Dağılımı	67
26. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Öğrenme İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	69
27. Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumayı Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna göre Dağılımı.....	70
28. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuma Durumu	72
29. Kur'an-ı Kerim Meali ve Tefsir Okuyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	73

30. Ayet Ne Demektir?	75
31. Ayet İle İlgili Bilgilerin Kaynağı.....	76
32. Ayetin Ne Demek Olduğunu Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı.....	77
33. Sûre Ne Demektir?.....	78
34. Sûre Ne Demektir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	79
35. Sûre İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	81
36. Namaz Sûrelerinin Ezbere Bilinmesi.....	82
37. Namaz Sûreleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	83
38. Ezbere Bilinen Ayet Veya Sûre Meali	84
39. Ezbere Bilinen Ayet ve Sûre Mealleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	85
40. Dört Büyük Melek	86
41. Dört Büyük Meleğin Adları Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	87
42. Dört Büyük Melekle ilgili Bilgilerin Kaynağı.....	88
1.43. Dört Büyük Meleğin Görevler	89
44. Dört Büyük Meleğin Görevleri Nelerdir Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı.....	90
45. Dört Büyük Meleğin Görevleri İle İlgili Bilgilerin Kaynağı.....	92
46. Kaza ve Kader Nedir?	93
47. Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerin Kaynağı	94
48. Kaza ve Kader İle İlgili Bilgilerinizi Nereden Öğrendiniz Sorusuna Verilen Cevapların Öğrenim Durumuna Göre Dağılımı	95
1.49. İnanç Esaslarına Olan Yaklaşım	97
50. Mülakata Katılanların Dinî Açından Kendilerini Nasıl Tanımladıkları	98
51. Namaz Kılma Durumu	99

52 Oruç Tutma Durumu	100
53. Oruç Tutar Mısınız Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı	101
54. İbadetlerin Niçin Yapıldığı.....	103
55. Başörtüsü İle İlgili Düşünceler	103
56. Başörtüsü Takmak Sizce Şart mı Sorusuna Verilen Cevapların Doğum Yeri Durumuna Göre Dağılımı	104
57 Cemaat Faaliyetlerine Katılma Durumu	106
58. Herhangi Bir Dinî Cemaatin Faaliyetlerine Katılıyor musunuz Sorusuna Verilen Cevapların Aylık Gelir Durumuna Göre Dağılımı	107
59. Dinî Cemaat Faaliyetlerine Katılanların Katılma Nedenleri	109
60. Dinî Kitap Okuma Durumu	109
61. Radyo ve Televizyondaki Dinî Programları Takip Etme Durumu	110
62. Radyo ve Televizyonda Hangi Kanalı ve Kimi Takip Edersiniz Sorusuna Verilen Cevapları Yaş Durumuna Göre Dağılımı	112
63. Din Görevlilerine Bakış	113
64. Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı?	114
65. Şu Anda Dinî Bilgi Öğrendiğiniz Bir Yer Var mı Sorusuna Verilen Cevapların Cinsiyet Durumuna Göre Dağılımı.....	115
66. Örgün Eğitimde Okutulan DKAB Dersi Yeterli mi?.....	117
67. Çocuğunuza Din Eğitimini Kim Veriyor?.....	118
68. Çocuğunuza Din Eğitimini Kim Veriyor Sorusuna Verilen Cevapların Yaş Durumuna Göre Dağılımı	119
69. Din Eğitimini En iyi Hangi Kurum Verir?.....	121

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

1. SONUÇLAR	123
2. ÖNERİLER.....	125

KAYNAKÇA.....	127
EK-1 HALKIN, DİNÎ BİLGİLERİ VE BU DİNÎ BİLGİLERİ ÖĞRENME KAYNAKLARI İLE ALAKALI MÜLAKAT FORMU	131